سەرچاوە
Serchawe

بابەت و وەرگێڕاوەکانی
هاوڕێ عەلی فەتحی

کۆکردنەوە و ئامادە کردنی: ڕەحمان نەقشی

پێڕست

١- دیمانە: عەلی فەتحی: زۆربەی وەرگێڕە فارسەکان، دەقە مێژووییەکان بەقازانجی خۆیان دەشێوێنن ٤
٢- ملـوانکە ١٥
٣- یادی گوڵێکی هەڵوەریو ٢١
٤- پارتیزانەکان ٢٩
٥- باب دیلان ٣١
٦- شوناسە نەتەوەییەکان بەرەو کوێ هەنگاو دەنێن؟ ٣٤
٧- بێدەنگ! قسە مەکە ٣٧
٨- سـاپفۆ ٤١
٩- دەستەکانت بێنە تا ژیانم بەردەوام بێ ٤٤
١٠- مرۆڤێک پڕ لە گەورەیی ٤٨
١١- مۆژدە، مۆژدەی بە شەکیلا دا ٥٤
١٢- لۆرکا ٥٧

١٣- هێلینی شێواو ٦١

١٤- ڕیچۆس و ئەدەبیاتی بەرگری ٦٤

١٥- کۆرپەکان بە زمانی دایکیان دەگرین ٧٠

١٦- لەڕاستیدا تەنیا بە من، دەتوانین پێناسەی کەسێکیتر بکەین ٧٥

١٧- مەشخەڵ ٧٨

١٨- ئازادی یا مەرگ ٨٢

١٩- وەرە پێکەوە بمرین ٨٦

٢٠- عەلی فەتحی: ئەدەبیاتی چەپ و ئەدەبی بەرگری لە کوردستان یەک ئامانجیان هەبووە ٩٤

٢١- مرۆڤ، هزر و بیر و هەست و ئەوین ٩٩

٢٢- لە پەنجەرەی ژووری تەنیاییمەوە ١٠٢

٢٣- کیکی دیموولا ١٠٤

٢٤- نازانم باسی کامیانت بۆ بکەم. زۆر دژوارە ١٠٥

٢٥- ١٧ی خەرمانان، قەڵای دێموکرات مووشەکباران کرا ١١٠

٢٦- کۆچت ئۆغر، ڕێبازت پڕ ڕێبوار ١١٤

٢٧- وێنەی بەشێک لە کتێبەکان ١١٦

عەلی فەتحی:

زۆربەی وەرگێڕە فارسەکان، دەقە مێژووییەکان بەقازانجی خۆیان دەشێوێنن

نووسین بە زمانی نەتەوەیەک کە تا ئێستا خاوەن کیانێکی سەربەخۆ نییە لەوانەیە لە جیاتی خێردانەوە بۆ نووسەرەکەی کێشە و چەرمەسەریشی بەدواوە بێ،بەلام بە خۆشییەوە زۆر تاکی خاوەن هەڵوێست و چاونەترس لە نێو کورددا هەن کە بێ گوێدانە تەنگ و چەڵەمەکان دەروەستانە بە هانای نووسینی کوردییەوە هاتوون و خزمەتی بەرچاویان بە زمانی خۆیان کردووە.یەکێک لەوخاوەن قەڵەمانە کاک عەلی فەتحی یە.دیارە بەشێک لە کتێبەکانی کاک عەلی چاپ بوون و بەشێکیشی بە شێوەی کتێبی ئیلکترۆنی و پی دی ئێف کەوتووەتە بەردەستی خوێنەران و بەشێکیشیان تا ئێستا رۆشنایی چاپیان نەدیتووە. کاک عەلی لەدایکبووی ١٩٦٠، شاری شنۆی رۆژهەلاتی کوردستانە. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و دواناوەندی لەو شارە تەواو کردووە. لە ساڵی ١٩٧٩وە تا ساڵی ١٩٨٦ وەکوو پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستان، لە خزمەت شۆڕشی رۆژهەلاتی کوردستاندا بووە. پاشان بورسی خوێندنی(زەمالە) لەلایەن ئەنستیتۆی کوردەوە پێدراوە و لە وڵاتی یونان سەرقاڵی خوێندن بووە. ماستێری لە بەشی مێعماری (ئارشیتێک) لە دانیشگای پۆلیتێکنیکی ئاتێن وەرگرتووە. ساڵی ١٩٩٤ هاتووەتە وڵاتی سوئێد. ساڵی ١٩٩٧ لە شیرکەتی ئێریکسۆن وەکوو تێکنیسیەن دامەزراوە و تاوەکوو ئێستا بەردەوام ئەو کارە دەکات. لە ماوەی ئەو چەند ساڵەدا، بێپسانەوە خەریکی نووسین و وەرگێڕان بووە. چالاکییەکانی پتر نووسینی ڕۆمان و وەرگێڕانی ڕۆمان و سەرچاوە مێژووییەکان لە زمانی یونانییەوە بۆسەر زمانی کوردی بووە.بە مەبەستی زیاتر ئاشنا بوون لە گەڵ بیروڕاکانی چاوپێکەوتنێکی کورتمان لە گەڵی پێکهێناوە و هیوامان بەردەوامیەتی.

ئا: خەبات ڕەسووڵی

خەبات ڕەسووڵی: لە هەر چوار ڕۆمانەکەتدا مێژووی هاوچەرخی شۆڕشی کورد و ئێرانت کردووەتە هەوێنی ڕۆمانەکانت هۆکاری هەڵبژاردنی ئەم ناوەرۆکە چیە؟

عەلی فەتحی: ئەوە کە ڕووداوەکانی مێژوویی بکرێنە هەوێنی ڕۆمانێک، دیاردەیەکی نوێ نییە. کە سەیری "منداڵانی نیوەشەو"ی سەلمان ڕوشدی یا "سەمەرقەند" و "لیئۆی ئەفریقایی"ی ئەمین مەئلوف و زۆرانیتر بکەین، دەبینین کە ئەوانیش ڕەوتی ڕووداوەکانی مێژووییان کردووەتە هەوێنی ڕۆمانەکانیان.

لە ڕۆمانەکانی منیشدا ڕوخسارەکان گرێدراوی ڕووداوەکانی دەوروبەریان لە باری زەمەنی و مەکانین. هەروەها ئەوەی بەلامەوە گرینگ بووە، ئاشناکردنی وەچەی نوێ لەگەڵ سەردەمی کەسوکاری بەرلەخۆی بووە. بەتایبەت ئەو میلیۆن منداڵانەی ئاوارەی هەندەران، یا ئەوانەی لە تاراوگە لەدایکبوونە، بۆیان گەلێک ناخۆشە کتێبێکی مێژووییان بدەیە دەست تا بیخوێننەوە، بەڵام دەکرێ لە قالبی ڕۆمانێکی شیرین و سرنجڕاکێشدا هەمان ئەو مێژووەی بۆ ئەوان بە زمانێکیتر بڵێیەوە.

خەبات ڕەسووڵی: هەست دەکەم لە زۆر جێگا رۆمان دەبێتە قوربانی میژوو بە خۆت ئەم باسە چۆن دەبینی؟

عەلی فەتحی: زۆر لەگەڵ ئەو بۆچوونە نیم و ڕەدیشی ناکەمەوە. کاتێک ڕوخسارەکان خۆیان نەخشیان لە قەومانی ڕووداوە مێژووییەکاندا هەبێ، ناکرێ تەنیا لەبەر ئەوەی ڕۆماننووسین مەبەستە، ئەوان ونبن و هەڵاوێردرێن. ئەوان خۆیان خوڵقێنەری مێژوو و ڕەوتەکە بوونە.

خەبات ڕەسووڵی: رۆمانی کوردی کەمتر خۆ لە گێڕانەوەی مێژووی هاوچەرخ دەدات جەنابت ئەم دیاردەیە چۆن دەبینی؟

عەلی فەتحی: ڕەنگە ئەو کەمایەسییە بگەڕێتەوە سەر ڕەوتێک کە نووسەرانی کورد ڕەچاوی دەکەن، من بەش بەحاڵی خۆم، باوەڕم بە ڕیالیسمێکی قووڵ لە نووسینەکانمدا هەیە و هەر نووسەرێکیش خوێنەر و موخاتیبی تایبەتی خۆی هەیە. مێژووی هاوچەرخی ئێمە، لەبەر بەرژەوەندی سیاسی ناوچەیی گەلێک زوڵمی لێکراوە. گەلی کورد هێشتا لە قۆناخی ڕزگاریخوازیدا و بۆیە ئەگەر کەسێکیش لەو بارەوە بنووسێ، بێگومان هەندێ لایەنی ڕووداوەکان ناتوانێ وەکوو خۆی باس بکا و ڕەنگە زیان بە بەشێکی جوڵانەوەکە بگەیەنێ. بەڵام من خۆم هەروەک پێشتر ئاماژەم پێکرد، دەکرێ هەمان ئەو ڕووداوانە لە چوارچێوەی ڕۆمان یا بەسەرهاتێک یا هەرناوێکی لێبندرێ، بێنە بەرباس

و ون نەبن.

خەبات ڕەسووڵی: تا چەندە لە گەڵ ڕۆمانە جیهانی و کوردییەکان ئاشنایەتیت هەیە و پێت وایە کێ توانیویەتی زیاتر کاریگەری لە سەرت هەبێ؟

عەلی فەتحی: بەدڵنیاییەوە منیش وەکوو هەر ئینسانێک، بەر لە نووسین، خوێندنەوە خۆزگەم بووە و ئەگەر ئیغراقم نەکردبێ، لە تەمەنی ١١ - ١٢ ساڵییەوە خووم بە خوێندنەوە گرتووە. چی بەردەست کەوتبایە، یا بەپێی بارودۆخی هەژاری لێرە و لەوێ کتێب گەلێک وەگیرکەوتایە، لە نووسەرانی کورد و ئێرانی و وەرگێردراوی بیانی و دواتریش یونانی، خوێندوومنەتەوە. ناکرێ بڵێم نووسەرێکی دیار و تایبەت وەها کاری تێکردووم کە تەواوی نووسینەکانی خۆم مەدیوونی ئەو بزانم. لە هەمانکاتدا ئەوەش ڕەد ناکەمەوە کە هەرکام لەوانە کاریگەری خۆی لەسەر ڕوح و زەینم داناوە. لە سەردەمێکدا کە گەنج بوومە، ڕۆمانی عاشقانە کاری خۆی کردووە. دواتر شۆڕش دەستی پێکردووە و چی پێوەندی بە بزاڤی ڕزگاریخوازی هەبووە، بەلای منەوە وەکوو پێشمەرگەیەک شیرین بووە. لە سەردەمێکیشدا کە خەریکی خوێندن لە دانیشگا بوومە و تێکەڵاویم لەگەڵ ئەدەبیاتی یونانی هەبووە، بەدڵنیاییەوە ئەویش کارتێکەری قووڵی خۆی هەبووە.

خەبات ڕەسووڵی: تەکنیکەکانی ڕۆماننووسینی جیهانی چۆن دەبینی و پێت وایە تا چەندە توانیوتە لەو تەکنیکانە کەڵک وەربگری؟

عەلی فەتحی: پێشتر ئاماژەم بە دوو نووسەری بەتوانا کرد: ئەمین مەئلووف و سەڵمان ڕوشدی. ئەو شێوازەی کە ئەوان لە چوارچێوەی ڕۆماندا، ڕووداوەکانیان تۆمارکردووە، بەلامەوە جوان بوونە، ڕەنگە زۆر کتێب و بابەتم لە سادقی هیدایەت و ژان پۆل سارتێر و کەسانیتر خوێندبێتەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی پتر ئەدەبیاتی ڕەشیان ڕەچاوکردووە، زۆر کاریگەریان لەسەر من نەبووبێ. لە وڵامی پرسیاری چوارەمدا هەندێ ئاماژەم بەو کارتێکەرییە کردووە، ئەگەر بڵێم هەرکەس خاوەن تەکنیکی خۆیەتی، شتێکی بەناهەقم نەگوتووە. من خۆم لە ڕوانگەی خۆمەوە و بەپێی سەلیقەی خۆمەوە دەنووسم و چ جارێک خۆم نەخستووەتە نێو قالبێکی دیاریکراو. قەرار نییە کە قەڵەمت بەدەستەوە گرت، حەتمەن پێشتر مۆدێلێک هەڵبژێری و ڕێچکەی کەسێک بگرییە بەر. هەر قەڵەمێک بە چاک یا

خەراپ خاوەن کەسایەتی خۆیەتی. لاساییکردنەوە نە گونجاوە و نە دەشتوانی جێگای خۆی لەنێو زەین و هەستی خوێنەردا بکاتەوە. قەڵەم دەبێ ڕەها بێ و نووسەریش وەکوو سوارچاکێک ئەو ڕێگەیە بگرێتە بەر کە کورتتر و ڕاحەتترە و سەربەخۆیی خۆیشی لەبیر نەکا.

خەبات ڕەسووڵی: بێجگە لە نووسین کاری وەرگێڕانیش دەکەی چۆن کتێبێک دەستنیشان دەکەی بۆ وەرگێڕان و پێوەرەکانت بۆ ئەم هەڵبژاردنە چین؟

عەلی فەتحی: سەبارەت بە وەرگێران، سەرەتا با ئەوەندە بڵێم کە سێ بوارم بۆ وەرگێڕان هەڵبژاردووە کە بریتین لە : کتێبی مێژوویی، ڕۆمان و شێعر.بەدڵنیاییەوە بۆ هەرسێک بوار، ڕوانگەی تایبەتم هەبووە. سەبارەت بە کتێبە مێژووییەکان: هەروەک دەبینن، پتر ئەو سەرچاوانن کە لە سەردەمی باستان لەلایەن یونانییەکانەوە نووسراون و باسی کورد و ناوچەی نیشتەجێیی کوردەکان دەکەن. ئێمە خۆمان بە نووسراو هیچمان نییە و ناچارین کەڵک لە سەرچاوە بیانییەکان وەرگرین. لەبەرئەوەی خوێنەر و نووسەرانی کورد، خۆیان توانایی خوێندنەوە و وەرگێرانی ڕاستەوخۆیان لە زمانی یونانییەوە نەبووە، ئەو سەرچاوانەیان تەنیا بە زمانەکانی فارسی و تورکی و عەرەبی خوێندووەتەوە و کەڵکیان لێوەرگرتوون، زۆر جار تووشی هەڵەی گەورە هاتوون. چونکە دەقە فارسی و تورکی و عەرەبییەکانیش وەرگێراوی ئینگلیزی و زمانەکانیتری جیا لە یونانی بوونە. ئەوەش ناشارمەوە، بە ئەزموونێکی دەستم کەوتووە، بەشی هەرە زۆری ئەو وەرگێڕدراوانە و بەتایبەتی فارسییەکان، تەواو دەستکاری کراون و بەقازانجی نەتەوەی باڵادەست نووسراونەوە، ئەگینا ئەگەر تەحریف نەبێ، چۆن گزنفۆن لە تەواوی کتێبەکەیدا دەڵێ لەشکری یونانی دژی لەشکری بەربەر لە شەڕدا بووە، بەڵام لە وەرگێڕانی فارسیدا، ئەوەندەی شەڕەکە لە ناوچە فارسنشینەکان بووە، خێرا دەقەکە گۆڕاوە بەوە کە لەشکری یونانی دژی لەشکری ئێرانی شەڕی کردووە و کاتێکیش شەڕەکە گەیشتووەتە ناوچە کوردنشینەکان، دوبارە قسەی گزنفۆن وەکوو خۆی نووسراوەتەوە و لەشکری یونانی دژی لەشکری بەربەرەکان شەڕی کردووە!!! ئەوە پێماندەڵێ کە بەلای وەرگێڕی فارسەوە، سەربازانی فارس لەشکری ئێرانین، بەڵام کورد نەک کورد نین، وەک ئێرانیش حیسابی بۆ نەکردوون و قسەکەی گزنفۆنی پێڕاستە و بەربەرن. جیالەوە کە ئێجگار هەڵەی زەقیشیان تێدا بەرچاو دەکەوێ. بەواتایەک دەبێ بڵێم تەحریف کراون و هیچیتر. تازە لەو دواییانەدا دەرکەوتووە کە وەرگێڕدراوە ئینگلیزییەکانیش زۆر جێگای ئیعتبار و باوەڕپێکردن نین، بەڵکوو وەرگێڕاوە ئاڵمانییەکان دروستتر و باوەڕپیکراوترن. لە وەرگێردراوە فارسییەکاندا کە من پتر

سەیریان دەکەم، سەرەتا دەبێ بڵێم، لەبەر ئەوەی ناوەکانیان لە ئینگلیزیرا وەرگرتووە و ئەوانیش لە یونانییەوە وەریانگرتووە، ئەو ناوانە بەڵایەکی وەهایان بەسەرهاتووە هەر ناناسرێنەوە. یا دەبینی لە دەقی یونانیدا دەڵێ شاری فڵان ١٥ ستادیۆ (پێوانەی مەودا لەو سەردەمدا) لە دەریا یا ڕووبار دوورە، کابرای فارس کردوویە بە ١٥٠ ستادیۆ. بیری لێبکەوە کە سبەیڕۆژ کەسێکی کەونارناس دێت و دەخوازێ شوێنی ئەو شارە بدۆزێتەوە، دەبێ چۆن بزانێ ئەو شارە کە هیچ ئاسەوارێکی دیار نەماوە و لەژێر خاکدا نوقمبووە، لەکوێ هەڵکەوتووە. بەگشتی هەڵە لەو بارەوە ئەوەندە زۆرە کە ئیتر بۆ باسکردن نابێ. لەبابەتێک نەگەیشتوون، کابرای وەرگێڕ هەروا لە یەخەی خۆی کردووەتەوە، چونکە پێش ئەویش وەرگێڕی ئینگلیسی لێیتێنەگەیشتووە، ئیتر هەڵە بەدوای هەڵەدا هاتووە و نموونەم زۆرن. باوەڕ بفەرموو لە دەیان جێگا هێرۆدۆت، گزنفۆن یا ستراڤۆن کە باسی شوێنێک دەکەن، بۆ وێنە دەڵێن ئەو ڕووبارە یا ڕێگایە بەرەو خۆرئاوا دەڕوا، ئەوان لە وەرگێڕاندا نووسیویانە بەرەو خۆرهەڵات دەچێ. کەوابوو لە وڵامی پرسیارەکەدا دەتوانم بڵێم، خزمەتکردن بە کتێبخانەی کوردی و توێژەر و نووسەرانی کورد، لەمەڕ دەستپێڕاگەیشتنیان بە سەرچاوەی دروست، واتە وەرگێڕاوی دەقەکان بەشێوەی ڕاستەوخۆ لە یونانییەوە بۆ کوردی، ئامانجی سەرەکی من بووە.

لە بەشی وەرگێڕانی ڕۆمانەکانیش، هەوڵمداوە، پتر ئەو ڕۆمانانە بن کە لەگەڵ ڕوح و ئازارەکانی کوردی مەینەتچێشتوو یەکتر دەخوێننەوە و کوردیش دەبێ تێبگا کە تەنیا هەر ئەوان نین کە خەبات دەکەن و ژیانیان ناسازگارە، بەڵکوو خەڵکانی دیکەش لەپێناو سەربەخۆیی و ڕزگاریدا خوێنیانداوە و گیانیان بەختکردووە. پتر ئەو بابەتانەم هەڵبژاردووە کە لەگەڵ نووسین و شێوازی خۆم ڕێکن. لە چوارچێوەی وەرگێڕانی شێعریشدا پتر ڕەچاوی گەشبینیم کردووە. کورد لە قۆناخی ڕزگاریخوازی و بەرخۆداندا و بژاردەکانی منیش لە شاعیرانی یونانی و شێعرەکانیان، پتر لە مایەی خۆڕاگریدا. بەواتایەک ئەدەبیاتی خۆڕاگری و بەرگری مەبەستی من بووە.

خەبات ڕەسووڵی: لە وەرگێڕاندا چ ستایلێک ڕەچاو دەکەی؟

عەلی فەتحی: لە کاتی وەرگێڕاندا، جیاوازی هەیە لەنێوان بابەتەکاندا. کە بابەتێکی مێژوویی زانستی بێ، وەرگێڕ دەست و باڵی کراوە نییە بەدڵی خۆی چۆنی حەزی لێیە دەقەکە داڕێژێ. دەبێ ئەمانەتی بابەتەکە پارێزراو بێ، بۆیە وەرگێڕ ناچارە ڕستە بە ڕستە و وشە بە وشەی بابەتەکە وەبەرچاو بگرێ. لە وەرگێڕانی

ڕۆماندا، ئازادی پتر لەگۆڕێدایە. بابەتەکە زانستی نییە و وەرگێڕ هەوڵدەدا ئەدیبانەتر بیخاتە بەرچاوی خوێنەر. لە وەرگێرانی شێعردا، ئیتر وەرگێر مانا و مەفهووم و پەیامی شێعرەکە وەردەگرێ و بەشێوە و ستایلێک کە خۆی لێی شارەزایە،

دایدەڕێژێتەوە. لیرەدا ئیتر زمانی ڕەوان و پاراو ڕۆڵی کاریگەری هەیە.

خەبات ڕەسووڵی: بەشێک لەو کتێبانەی وەرتگێڕاون باسی مێژووی کۆنی یۆنانە هۆکاری هەڵبژاردنی ئەم بەشە لە مێژوو چیە؟

عەلی فەتحی: هەرچەند پێشتر وڵامی ئەو پرسیارم تا ڕادەیەک داوەتەوە، بەڵام دەتوانم ئەوەندەی پێوە زیادبکەم کە یونانییەکان، چ وەکوو گەڕیدە، چ وەکوو لەشکری بەکرێگیراو، تەنانەت دواتر وەکوو داگیرکەریش، لە فەترەیەکی زەمەنی دیاریکراودا نەخشی بەرچاویان لە ئاڵوگۆڕەکانی ئاسیادا بەگشتی و مێسۆپۆتامیادا بەتایبەتی هەبووە و ڕووداوەکانیان تۆمارکردوون و بوونەتە سەرچاوەی نێونەتەوەیی بۆ توێژینەوەی مێژوو. دەکرێ بڵێم هیچکام لە گەلانی ناوچە بەقەرا یونانییەکان بەڵگەی نووسراویان سەبارەت بەو سەردەمە لەدوای خۆیان جێنەهێشتووە. کوردیش کە هیچکات خۆی بە نووسینەوەی مێژووەکەی ماندوو نەکردووە، ئەمڕۆ ناچارە کەڵک لەو سەرچاوانە وەرگرێ. منیش هەر لەو ڕاستایەدا خۆم سەرقاڵی وەرگێرانی دەقە یونانییەکان کردووە، بۆوەی لانیکەم لەو بەشەدا چیتر موحتاجی دەستی وەرگێڕاوە تەحریف کراوەکانی دراوسێیەکانمان نەبین.

خەبات ڕەسووڵی: بێجگە لە مێژوو خەریکی وەرگێڕانی شیعریشی ئەم شێعرانە چۆن هەڵدەبژێری بە چ مەبەستێک وەریاندەگێڕی؟

عەلی فەتحی: لە شێعریشدا، وەکوو ڕۆمانەکان، پتر ڕوانگەی بەرگری و خۆڕاگریم وەبەرچاو گرتووە. کورد شاعیری زۆرە و شێعریش فراوان، بەڵام من بۆیە ئەو پەنجەرەیەم کردەوە، تا خوێنەری کورد لەگەڵ ئەدەبیات و شێعری یونانی ئاشنا بکەم. ئەدەبیاتی بەرگری ئەوان کە ٥٠٠ ساڵ لەژێر سەیتەرەی تورک و گەلانیتردا بوون، ئیجگار دەوڵەمەندە. هەروەها لەبەر ڕەنگدانەوەی فەلسەفە لە شێعرەکانیاندا، شاعیری یونانی زۆربەی کات شتێکی رێئالی

و دوور لە فانتازی و خەیاڵی هەیە بە خوێنەر بڵێ. کەسانی ناسراوی وەکوو یورغۆس سێفێریس (براوەی خەڵاتی نۆبێلی ئەدەبی)، یانیس ڕیچۆس (خاوەنی زۆرترین بەرهەمی شێعریی لە جیهاندا) ، کەڤافیس، ساپفۆ (شاعیری سەردەمی باستان)، کاترێرینا غۆغوو و کیکی دیمولا و زۆرانیتر، شێعرەکانیان بۆ بەرگری لە خاک و نیشتمان، بۆ مافی ئینسان و پشتیوانی لە هەژار و چەوساوەکان نووسیوە، نەدەکرا لەلای کورد نەناسراو بمێننەوە. با ڕوانگەیەکیتریش لە شێوازی شێعر هۆنینەوە وەبەرچاوبگرین. با هەندێ بچینە نێو دنیای فەلسەفی ئەوانیش کە تەواو لێیشارەزان.

خەبات ڕەسووڵی: ئاستی وەرگێڕان لە زمانی کوردیدا چۆن دەبینی؟ و گرفتەکانی بەردەم وەرگێڕان بۆ زمانی کوردی چین؟

عەلی فەتحی: هیچ شتێ ناتوانین موتڵەق بیری لێبکەینەوە. بەدڵنیاییەوە کوردیش وەکوو گەلانیتر، مرۆڤی گەلێک بەتوانای لەو بوارەدا هەیە، سەرەڕای هەموو بێئیمکاناتییەک و نەبوونی نێوەندێکی حکوومی کە بتوانێ پشتیوان و یارمەتیدەر بێ، بەتایبەت بۆ ڕاهێنانی زانستیانە لەو بەستێنەدا. وەرگێڕی کورد، کەسێکە خۆی خۆی پێگەیاندووە. قوتابخانەیەک نەبووە تێیدا پەروەردە بێ. بەڵێ کورد بەرهەمی وەرگێڕاوی هەیە کە قەرە لە قەرەی وەرگێڕاوە جیهانییەکان دەدا، بەڵام کە خاوەن کیانی ئازادی خۆت نەبووی، وەکوو پاڵەی بێ مووچە کەس هەست بە بوونت ناکا.

خەبات ڕەسووڵی: بۆچی تا ئێستا ڕۆمانەکانت ڕۆشنایی چاپیان نەدیتووە؟

عەلی فەتحی: بەداخەوە خۆم توانایی ماڵیی چاپم نەبووە، کوردیش بەپانەوە ئەوەندە ئەهلی خوێندنەوە و کتێب کڕین نییە، تا بکرێ پارەی کتێبێک بۆ چاپی کتێبێکی دیکە خەرج بکەم. لە باشووری کوردستانیش بەداخەوە ئیمکانی چاپم بەو شێوەیە نەبووە. خۆشم لە خۆرهەڵاتی کوردستان نیم و لەوێ ناژیم تا بتوانم بەرهەمەکانم چاپبکەم، هەرچەند هیچکات دەسەڵاتدارانی ئێران ڕێگە بە چاپی بەرهەمی لەشێوەی نووسینەکانی من نادەن. ئەوەندەی بۆم ڕەخسابێ لە دەرەوە هەوڵمداوە.

خەبات ڕەسووڵی: چەند کتێبت هەیە و تا ئێستا چەند دانەیان چاپ کراوە؟

عەلی فەتحی: خاوەن ١٤ کتێبم. ٣ کتێبی مێژوویی، ٥ کتێبی ڕۆمانی خۆم و وەرگێڕاو چاپکراون. ٥ کتێبیش ئامادەی چاپن و چاوەڕوانی مەجالێکم بڵاویان بکەمەوە.کتێبەکانم بریتین لە:

- ئازاری خەونەکان. ڕۆمان
- تەسلیم یا مەرگ. ڕۆمان
- مۆمەکانی سپێدە، ڕۆمان
- بارەگای حاجی ڕەشید. ڕۆمان

ڕۆمانی وەرگێڕاو:

- گوڵەبەفرینەی خوێناوی، جەمیل توران.
- بیرەوەری کۆیلەیەک، ستراتیس دوکا.
- ژمارە ٣١٣٢٨، ئیلیا ڤێنێزی.
- ژنی خەیانەتلێکراو، سیمین دوبووار
- پەڕاوی شاراوە، ئاڵبا دێ سێس پێدێس

کتێبە مێژووییەکان:

- مێژووی هێرۆدۆت، نووسینی هێرۆدۆت.
- ئاناباس، نووسینی گزنفۆن.
- کورد و کوردستان، کەماڵ بورکای
- جۆغرافیای ستراڤۆن، بەرگی ١٦، نووسینی ستراڤۆن.

کۆمەڵە شێعر لە شاعیرانی یونانی و شاعیرانیترەوە:

پەنجەرەکان

خەبات ڕەسووڵی: ژیانی تاراوگە تا چەندە یارمەتیدەر بووە بۆ بەردەوامی نووسینەکانت؟

عەلی فەتحی: ژیان لە تاراوگە گەلێک دژوارە. ئینسان دەبێ بۆ دابین کردنی بژیو بەردەوام کاربکا. جیا لە ئەرکی ڕۆژانە و کار بۆ بژیو، ئەگەر کات مایەوە، ئەوجار سەرقاڵی نووسین بی. ئەوەش بۆ کەسێک بخوازێ بەشێوەی پرۆفیشناڵ بنووسێ و چاپبکا، زۆر زەحمەتە.

خەبات ڕەسووڵی: بیرەوەری وەک ڕەگەزی سەرەکی ڕۆمانەکانت دەبینرێ هۆکاری ئەوەی کە زۆرت کەڵک لە بیرەوەری وەرگرتووە چییە؟

عەلی فەتحی: ئەزموونی ژیان هەمیشە لە ئاوێنەی هزر و زەینی نووسەردا ڕەنگ دەداتەوە، تەنانەت نووسەرانی ناسراوی جیهانیش، لە نووسینەکانیاندا کەوتوونە ژێر تەئسیری ڕووداوەکانی دەوروبەریان. جا چ بگا بە کوردی ماڵوێران کە بەردەوام لەژێر زەخت و گوشار و شەڕ و ئاوارەییدا بووە. نووسەری کوردیش یەک لە ئەندامانی کۆمەڵگاکەیەتی. کاتێک دەبینم تەمەنم پڕبووە لە ئاوارەیی، شەڕ و ماڵوێرانی، گەلێک سروشتییە بەشێوەیەکی ڕیئالیستی ڕووداوەکان لە قالبی ڕۆماندا بێنمە بەرباس. کەوابوو چۆن دەتوانم لە دنیایەکی خەیاڵیدا بیر لە تەکنۆلۆژیای سەردەم بکەمەوە و شەڕی هەسارەکان بکەمە هەوێنی نووسین.

خەبات ڕەسووڵی: لە زۆربەی نووسینەکانتدا باسی ژنان و لەدایک بوونی منداڵ و ئازارەکانی لە دایک بوونی منداڵ دەکەی ،ئایا ئەوە عەمدییە ، یان بەرێکەوت زۆر ئەم باسە هاتووەتە گۆڕێ؟

عەلی فەتحی: بەڵێ، دەکرێ بڵێم لە هەموو ڕۆمانەکانمدا، تەنانەت لەوانەی وەرگێڕاویشن، ژن ڕۆڵی سەرەکیان بینیوە. ئەوە دەگەڕێتەوە سەر باوەڕەکانی من سەبارەت بە نیوەی ئەندامانی کۆمەڵگاکەم. بەدڵنیاییەوە ناتوانم چاوپۆشیان لێبکەم، بەڵکوو بەپێچەوانەوە هەوڵدەدەم بۆ دادپەروەرییەک کە ئەوانیش وەکوو پیاوان هەست بە

سەربەستی و سەروەری خۆیان بکەن. من کە باسی ئازارەکانیان دەکەم، هاوشان وریایی و خۆڕاگریشیان وێنادەکەم و قارەمانەکانم لەنێو ئەوان هەڵدەبژێرم. ئەوان جیا لە ژیانی پڕ لە مەینەتی کۆمەڵگای داخراوی کوردستان، دەبێ سەدان ئازاریتر، جا لە منداڵبوونەوە بگرە تا دەگاتە سەرپەرشتی و بەخێوکردنی جگەرگۆشەکانیان، چیها ئازاریتر قبوڵ بکەن. دەکرێ بڵێم نووسینەکانم ڕاسان دژ بە سیستەمی نادادپەروەرانەی کوردە لە سەدەی ٢١ دا.

خەبات ڕەسووڵی: لە زۆربەی نووسینەکانتدا دنیایەکی ڕەش وێنا دەکەی زیندان و هەڵات هەڵات و مردن و خەم و فرمێسک و خوێن پێت وانییە زۆر ڕەشبینانە دەڕوانییە دنیا؟ یان دنیا بەڕاستی ئاوایە تەنیا وێنات کردووە؟

عەلی فەتحی: ئەوە کە ڕەوتی ڕووداوەکان بەچەشنێک بووە کە زیندان و دەربەدەری و مەرگ و خەمی لێکەوتووەتەوە، خوڵقاوی خەیاڵی من نەبووە. ڕووداوەکان بەو ئاقارەدا هاتوون و منیش وەکوو نووسەرێک نەمویستووە درۆ لەگەڵ قەومانەکان بکەم. با نموونەیەک بێنمەوە: کاتێک ئیلیاس وێنێزیسی نووسەری یونانی خۆی یەک لەو کەسانە بووە کە لەکاتی ڕەشەکوژی ئەرمەنی و یونانییەکان بەدەست تورکەکان، بەزۆرەملی ڕاگوێزراوە بۆ ئۆردوگای بێگاری لە قوڵایی خاکی ژێر دەسەڵاتی عوسمانییەکان و هەزاران قوربەسەری دیتووە، مەرگی ئازیزانی دیتووە و زۆر ڕووداوی دڵتەزێنی دیکە، ئایا دەیتوانی لە ڕۆمانەکەیدا باسی ژیانێکی پڕ لە بەختەوەری خۆی لە کۆشکەکانی سوڵتانی عوسمانیدا بکا.... بەدڵنیاییەوە نا. چیدیتووە، ئەوەی هێناوەتە بەرباس. منیش و هەمووی ئەوانەی لە ڕۆمانەکانمدا نەخشیان هەبووە، بەداخەوە تووشی خۆشی نەهاتووین و چی بەسەرمان هاتووە، لە نووسینەکاندا ڕەنگیان داوەتەوە. بەڵام، سەرەڕای ئەو گشتە نەهامەتییانە ورەمان لە جێگای خۆی بووە و بەرەو خۆزگەکان هەنگاومان ناوەتەوە. چی بکەین کە لە سەردەمێکدا ژیاوین و دەژین کە خۆشی باری کردووە و قۆناخ، قۆناخی ڕزگاریخوازییە و دەبێ نرخی بۆ بدرێت.

خەبات ڕەسووڵی: ژیانی پێشمەرگایەتی پڕە لە بەسەرهات، جەنابت هەوڵت داوە وەک کەرەسەیەکی خاو کەڵک لەم بەسەرهاتانە وەربگری، یان تێکەڵ خەیاڵت کردوون؟

عەلی فەتحی: هەر چرکەیەک لە ژیانی تاکی کورد، خۆی سووژە و کەرەسەیە بۆ خوڵقانی ڕۆمانێک. بەباوەڕی من نووسەر هیچ پێویست ناکا بەدوای بابەتی خەیاڵیدا بگەڕێ. بەڵێ، منیش تاکێکم لەو کۆمەڵگایە. هەموو

ئاڵوگۆڕێک بە چاک و خەراپ کاریگەری لەسەر ڕوح و زەینمدا هەبووە و دەیبێ. کاتێک پێشمەرگە بوومە، هەموو ساتێکی ژیانم مەترسییەک بووە بۆ نەمانم، دەی چۆن ئەوە کاریگەری لەسەر نووسینەکانم نابێ. بەردەوام تووشی ڕووداوی سەیروسەمەرە و خۆش و ناخۆش هاتووین. مرۆڤی خاوەن خوو و ڕەوشتی جیاواز بەدەوری یەکترەوە بووینە و ژیانی هەرکامەیان ڕۆمانێک بووە. چۆن دەکرا ئەو مرۆڤانە لەبیربکرێن؟

خەبات ڕەسووڵی: بە سەرنجدان بە دنیای ئەمڕۆ کتێب خوێندنەوە هەست ناکەی لە کزی داوە؟یان پێت وایە روو لە گەشەیە؟ بە گشتی چۆنی هەڵدەسەنگێنی؟

عەلی فەتحی: ئینترنێت وەکوو ئامرازێک، باشی و خەراپی خۆی هەیە. بەڵێ کتێب خوێندنەوە لە کەمیداوە. هەڵبەت لای ئوروپپییەکان نەریتی خوێندنەوەی کتێب هێشتا خۆی پاراستووە، چونکە وەکوو فەرهەنگ نەهادینە بووە، ئەوان کتێب وەکوو کتێب دەبینن و ئینترنێت وەکوو ئینترنێت، بۆ ڕۆژنامەش بە هەمانشێوە، بەڵام بەداخەوە تاکی کورد هەر بەرلە بوونی ئینترنێتیش کەمتر خوێنەر بووە، جا چ بگا بە ئێستا. ئەو، کتێبی لە ماڵەوە هەبووە نەیخوێندووەتەوە، چۆن ئێستا پارە دەدا و لە کتێبخانەی ئێلێکترۆنیدا دەیخوێنێتەوە!! من لەو باوەڕەدام کە دەبێ پتر هەوڵبدرێت نەریتی بێزاری لە کتێب چارەسەرێکی گونجاوی بۆ بدۆزرێتەوە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی رۆژی کورد - ٢٢ی فێبریوێری ٢٠١٦

ملوانکە

"ئەوان بەرەو بەرزایی هەڵکشان، تا دەستیان بە خاک رابگا" یانیس ڕیچۆس.

خەمێکی قوڵ دایگرتبوو. هەواڵی مەرگی براکەی ئازاری دەدا. زۆر مناڵ بوو جێی هێشتبوو. دوای دەیان ساڵ تەنیا بۆ کاتژمێرێک توانیبووی چاوی پێی بکەوێتەوە.

لە سەر گاشە بەردێک دانیشتبوو و سەیری گەڵیەکەی خوارەوەی دەکرد. لاپەڕەی بیرەوەرییەکانی نێو زەینی خۆی هەڵدەداوە. هەستی دەکرد لەو سی ساڵی دواییدا ڕووداو گەلێک قەوماون و براکەی لێیان بێبەش بووە. هەرجارێ هەناسەی حەسرەتی هەڵدەکێشا، بەهۆی شنەبای ئەو سەرە بەرەو شیوی خواروو بڵاوەی پێدەکرا.

ئازاد لەولاتر چاوی تێبڕیبوو. تێگەیی کە ئەو دوور دەڕوانێ و لە خەیاڵدا گەڕاوەتەوە دواوە. لێینیزیک کەوتەوە. دەستێکی لە سەر شان دانا.

* کاکە، ئەوەندە خەفەت مەخۆ، ژیانە و کۆڵێک ئازار و مەینەت...
* دەزانم ئازادگیان. غەدرە، غەدرێکی گەورە. برای بچووکم بوو. ئەو کاتەی بەجێمهێشت و ڕووم لە پێشمەرگایەتی کرد، ئەو مناڵ بوو. دوای سی ساڵ چاوم پێیکەوتەوە، ئەویش تەنیا بۆ یەک کاتژمێر...

* هەستە با پیاسەیەک بەرەو داوێنی خوارەوە بکەین. کانیاوێکی خۆشی لێیە. ئاوێکی فێنک بە ڕوخسارتدا بکە و دڵنیام نەختێک دێیەوە سەرخۆ. باوەڕ بکە سەبارەت بە ژیانی خۆم بدوێم، هەموو ئازارەکانت لە بیر دەکەی.

یەکەمجار بوو هەستی کرد وەکوو سکرتێر لەگەڵ پارێزەرەکەی قسە ناکا، بەڵکوو برای بچووکی خۆی لایەتی و پێکەوە بە مەبەستی گەڕان لە قەڵا دەرکەوتوون و هاتوونە شاخ.

* یانی ئازاد گیان، تۆ دەخوازی من خەمەکانی خۆم فەرامۆش بکەم و بیر لە کاروباری سکرتێری نەکەمەوە و گوێ لە ئازارەکانت بگرم؟

ئازاد وەکوو خووی هەمیشەیی، قاقایەکی لێدا.

* ئەی باشە برای گەورەم بۆ چیە. خاڵە خاڵە بۆوەیە چوێلەکانم بۆ بگرێ. ئەگەر بە قسەی من بێ، خەمەکانی خۆت وەلا دەنێی، سکرتێریش بمێنەوە بۆوەی بە چاکی گوێ لە ئازارەکانی من بگری.

لە سەر کانی و تەواوی رێگادا، ئازاد باسی ژیانی خۆی کرد.

* کاکە، ئەگەر ژیان بە من قەرزدار نەبێ، من دەینداری ئەو نیم. دەبێ ڕۆژێک نووسەران لە سەر ژیانی من و ئازادەکان بنووسن. چیرۆکی ئێمەمانان پڕن لە تابلۆی بێدەرەتانی...

ئازاد وێدەچوو کەسی خۆی دۆزیبێتەوە!. وردەوردە چووە نێو گۆمی مەندی ژیان. بەوپەڕی متمانەوە باسی ژیانی خۆی دەکرد. بنەماڵەیەکی هەژار، وەکوو هەزاران بێدەرەتانی نیشتمانەکەمان، ئەوە سەرەتا و کۆتایی بەسەرهاتی چیرۆکی ئەو بوو.

قاقا و پێکەنین بۆ ساتێکیش لێی دوورنەدەکەوتەوە.

* ئازاد، تۆ ئەوەت باشە، ئەگەر باسی ئازارەکانی خۆیشت دەکەی، بزە و پێکەنینت لێنابڕێ!

* کاکە، لەو ڕۆژەوە کە لەدایکبوومە، ژیان دەخوازێ پێمپێبکەنێ، بەڵام بەپێچەوانەوە، من بە قاقاکانم ئەوم بەزاندووە و ئیزنم نەداوە هومێدم لێبستێنێ. ئەگەرچی هەموو خۆشییەکانی لێم زەوت کردووە...

ئەوان ئیتر بەردەوام پێکەوە دەبوون. پێوەندی سکرتێر و پارێزەر شتێکی تەواو ڕواڵەتی بوو. ئازاد نەک هەر بە

چەک، بە روحیش پاسەوان و خەمخۆری برای گەورەی بوو. بە واتایەک عاتیفەی خۆشەویستی، بەسەر ئەرکی پاسەوانێتیدا زاڵ ببوو. سکرتێریش ئەو کاتە هەستی بە شادی دەکرد، ئەگەر کارێکی کردبا ئازاد شادبێ. ئازاد لە هەموو سەفەر و دیدار و سێمینارەکان لەگەڵ برای گەورەی بوو، تەنانەت بۆ تاوێکیش ئامادە نەبوو جێی‌هێڵێ. سکرتێر ئەگەر بۆ دیدارێکی کەسایەتی‌یەکانی باشووری کوردستان چووبا و ئازادی لەگەڵ نەبووایە، ئەوان خێرا دەیانپرسی، کوڕە خوێنشیرین و لێو بەبزەکە بۆ نەهاتووە؟ لە نهێنی‌پارێزیدا کەسێکی کەموێنە بوو. لە باری خوێندەواری‌یەوە تا پێنجی سەرەتایی خوێندبووی، بەڵام ئینسانێکی ورد و ژیر بوو. زۆر سەرکێش، هەردەم ئارەزووی دەکرد ئەگەر ڕۆژێک بمرێت، وەکوو قارەمانێک بمرێت. شۆخ و شەنگی‌یەکەی لای هاوڕێیانی، خۆشەویستی کردبوو. زۆر زوو ببووە جێگر پەل و بەوەش نەوەستابوو خێرا وەکوو سەرپەل پلەی بەرزکرابۆوە. کارلێهاتوو بوو و چۆن بە قاقاکانی ژیانی بەزاندبوو، بە لێهاتوویی و جوامێریشی ترسی یەخسیر کردبوو. سەرەڕای گشت ئەوانەش بە سنوورەکانی هەڵسوکەوتی خۆی دەزانی.

❊ ئازاد، هیچ دەزانی زۆرجار بیر لە تۆ دەکەمەوە، بەو تەمەنە کەمە، چۆن دەتوانی ئەو گشتە زانیارییەت هەبێ.

❊ کاکە، منداڵی گوندم... قاقا و پێکەنین هەمیشە هەوێنی وڵامەکانی بوون.

❊ باشە منیش وەکوو تۆ گوندیم...

❊ ئاخر زانیاری‌یەکانی ئێوە زیاتر نووسراوی سەر کتێبەکانن، بەڵام من لەگەڵیان ژیاوم.

ئازاد لە ناسینی سروشتدا، زۆر شارەزا بوو. بۆ نێوی دار و دەوەن، گژ و گیا و گوڵ و باڵندە و پەلەوەر و ئاژەڵ و چی دیاردەکانی سروشت هەبوون، خۆی قامووسێکی زیندوو بوو. بەو خاکی‌بوونە یا بەقەولی خۆی گوندی بوونەی، ڕۆژ بەڕۆژ جێی خۆی لەنێو دڵی برای گەورەیدا کردبۆوە.

❊ ئازاد گیان، ئەی بیرێک لە پێکهێنانی ژیانێکی هاوبەش ناکەیەوە، پێم ناڵێی کەی نازدار حەیرانێک دەدۆزییەوە؟

❊ هەهەهەهە.... کاکە ئەویش نۆرەی خۆی دێ.

❊ کەست دۆزیوەتەوە یان نا؟

ئازاد هەرجارێ ئەو پرسیارەی دوایی لێ‌کرابا، بە پێکەنینەوە خۆی لە وڵامدانەوە دەپاراست. ئەو پێیوابوو جارێ هێشتا وەختی درکاندنی ئەو نهێنییەی ژیانی نەهاتووە.

گەلێک جار لەگەڵ پێشمەرگەکانیش بەرەو قوڵایی ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و بەتایبەتی زێدی خۆی دەچۆوە. شارەزای چیا و شیو و دەشتەکان بوو. هەرکات دەگەڕاوە، کۆڵێک ئاوەدانی لەگەڵ خۆی بۆ قەڵا بەدیاری دەهێنا.

شەو لەگەڵ سکرتێرەکەی دانیشتبوون.

* کاکە، هیچ دەزانی هەرکات دەچمەوە ناوچە، دڵم دەکرێتەوە. ئاخ چەند خۆشە لە نیشتمانی خۆت بەسەربەستی بژی...

* هیچ شک لەوەدا نییە ئازادگیان، بەڵام با لەو قسەیە گەڕێین، لەو سەفەرەمدا تەلەفوونێکی جوانم بۆت هێناوە...

* هههههههههە، کاکە ئەوە نییە تەلەفوونم هەیە، زۆر باش کار دەکا.

* نا ئیدی زەمانی ئەوانە بەسەرچووە. کەس نادۆزییەوە شتی وای پێبێ. منیش دەخوازم براکەم تەلەفوونێکی جوانی پێبێ. با بەقەولی خۆت فیتوویەکانی بۆت دەنێرن، جوان بن. ئەگەریش چوویەوە ناوچە وێنەی بەدڵی خۆت بگرە....

ئازاد ناوی نووکە و پەیامەکانی نابوو فیتوو و سیگناڵی فیتووشی بۆیان دانابوو. هەرجارێ پەیامی بۆ دەهات، دووبەدوو کۆڵێک بەو دەنگی فیتوویە پێدەکەنین. خێرا سکرتێر هەرای لێدەکرد:

* ئازاد بگەیێ فیتوویە، نەکا نازدارحەیران بێ.

ئێوارەیەک خێرا چووە لای برای گەورەی.

* کاکە، ئەوە پێشمەرگەکان بە مەعمووریيەت دەچنەوە ناوچە، دەخوازم ئیزنم بدەی منیش لەگەڵیان بچم.

* ئازاد، ئەرکی تۆ ئەوەیە لای من بی، باشە هیچ دەزانی وەختێک دەچییەوە ناوچە، من تەواوێک تەنیام، پاشان هاوڕێیان چۆنە پەسندی چوونەوەی تۆیان کردووە؟

* کاکە تۆ خوا لێم تێکمەدە. زۆریان لەبەر پاڕاومەوە منیش لەگەڵیان بم، ئەوان گوتوویانە ئەگەر کاک خالید ئیزنت بدا، دەتوانی ڕەگەڵ تیمەکەمان بکەوی.... ئەگەر خۆشت دەوێم بێدڵیم مەکە و با لەگەڵیان بچمەوە.

* ئازاد گیان، ناخوازم بێدڵێت بکەم، بەڵام هەرجارێ دەچییەوە من تەواوێک نیگەرانی دامدەگرێ، تێدەگەی؟
* نا نا بەڵێن بێ زۆر زۆر وریا بم و ئاگام لەخۆم بێ.
* دەی باشە، ئێستا کە بەڵێنت داوە، منیش ئیزنت پێدەدەم.

ئازاد دەستی بۆ جانتاکەی خۆی برد. ملوانکەیەکی مێخەکیی دەرهێنا بۆ لای سکرتێری راداشت.

* ئەو دیارییەم با لای خۆت بێ. زۆرم دڵ پێوەیە.
* ئەوە چییە؟ نەکا نازدار حەیرانێک بۆی دروستکردبی!

ئازاد سەری لەقاند و بزە لە سەر لێو نهێنی دڵی درکاند. برای گەورە تێگەیی.

* تێگەیشتم. قەولم پێتدابوو نازدار حەیران بدۆزییەوە، خەرجی شاییەکەتان وەستۆی خۆم بگرم. لە سەر بەڵێنی خۆم سوورم، بەڵام بەو شەرتەی زۆرت ئاگا لە خۆت بێ، ئاخر تۆ زۆر سەرکێشی...
* با بێمەوە، بە تێر و تەسەلی باسی دەکەم. هەتا دێمەوە کاکە تۆیش دەبێ زۆرت ئاگا لە خۆت بێ، نەکەی بهێڵی دوژمن زەفەرمان پێبەرێ.... با دوایی نەڵێن خەتای ئازادبوو...
* ئازاد گیان نیگەرانی من مەبە، من نیگەرانی تۆم گوندییە سەرکێشەکە!

ئازاد رۆیشت و سکرتێر ملوانکەی مێخەکی لەنێو دەستیدا راگرتبوو و بە نیگەرانییەوە سەیری رۆیشتن و دوورکەوتنەوەی ئازادی کرد.

١٦ی خەرمانان بوو، کاتژمێر 6ی ئێوارە. لە نێوخۆی وڵاتەوە پێوەندی گیرا. تەلەفوونی سکرتێر زەنگی لێدا.
* بەڵێ فەرموو...

* .... کاکە بەداخەوە خەبەر خۆش نین. کوڕەکان بەسەر بۆسە و کەمیندا کەوتوون، شەهیدمان هەیە. ئازاد ئالی و ئەمیر نستانی شەهید بوونە. هاوڕێیانی دیکە بەسلامەتی دوورکەوتوونەوە... بەداخ... نا...

پێوەندی پچڕا.

سکرتێر دەستێکی بۆ ملوانکەی مێخەک برد. لە پێش خۆی دانیا. ئەو ملوانکەیەی ئازاد لە سەفەری پێشتردا لە خۆشەویست و نازدار حەیرانەکەی بەدیاری وەریگرتبوو. برای گەورە بە لەدەستدانی برای بچووک، دیسان لە سەر کورسیلەی کۆنی هۆڵی چۆلی سینەمای ژیان دانیشت. فیلمی سەر پەردەی سینەمای زەینی ئەوجارە، سەربردەی ئازاد بوو: ئازاد و سەردەمی منداڵی، پێشمەرگایەتی، عاتیفە، سەرکێشی، قارەمانخوازی، قاقا، فیتوو، ملوانەکە، نازدار حەیران، پاسەوانی و دیمەنی سەفەرەکان، لەگەڵ دوایین دیدار و پاڕانەوە بۆ گەڕانەوە، هەرهەموویان پەردە بە پەردە نمایشکران.

کاتێک وەخەبەر هاتەوە، هەستی بە بەرامەی مێخەک کرد و شوێنەواری دەنکە مێخەکەکان لە سەر دەست و پەنجەکانی نەخشیان بەستبوو.

لە ژمارە ٦٨٨ی ڕۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٢٠ی سێپتەمبەری ٢٠١٦

یادی گوڵێکی هەڵوەریو

تەمەنی پتر هەڵکشا. جیا لە قادر، ئەوجار سمایلیش بوو بە دۆستی گیانی بە گیانی ئەو. هەرسێک خاوەن شێوازی ئاخاوتنی هاوشێوە، تەواو شنۆییانە. دوو وێژە هەردەم لە رستەکانی گفتوگۆیاندا بەدیدەکرا: هەتی، گۆتم.

ئینقلابی ئێران شای رووخاند و دەسەڵاتی شارەکان کەوتە دەست خەڵک. لەو نێوەدا سمایل مەولوودنیژاد چەکی پێشمەرگایەتی هەڵگرت.

• هەتی سمایل، گۆتم ئەو تفەنگەت لە کێندەرێ هینایە؟
• هەتی شەهاب، مەگەر نازانی بوویتمە پێشمەرگە.

کە شەڕی نەغەدە دەستی پێکرد، سمایل خێرا بەرەو بەرەکانی شەڕ چوو. لەوێ شەهید بوو و جەنازەی هاتەوە. شەهاب لە هەموو کەس پتر رووخا. تەنیا قادری شوان مابوو، دڵی پێخۆش بێ.

زۆری نەخایاند قادریش دەستی لە شوانیەتی هەڵگرت و چەکی پێشمەرگایەتی لە شان کرد.
ئێوارەیەک تووشی هەڤدوو دەبن.

• شەهاب، گۆتم سبەینێ بەرەو رەزاییە(ورمێ) دەچین، وەختەکی هاتمەوە خەبەری خۆشت بۆ دینم.
• هەتی قادر، ئاگات لەخۆت بی... چاک تفەنگ باوێی. ئەو نارنجۆکەش لەوێ بتەقینە. دەستی بۆ نارنجەکی نێوقەدی قادر راداشتبوو.

سێ رۆژ دواتر هەواڵی شەهید بوونی قادر و کۆمەڵێک پێشمەرگە گەیشتەوە شاری شنۆ. جیهانی رۆئیایی شەهاب

دیسان شێوا. دوو برینی بەژان روح و جەستەیان ئازار دەدا.

سێپتامبری ١٩٨١، خۆرهەڵاتی کوردستان سەرەڕای گشت نەهامەتییەکانی، ئەوەندە خاکە ئازادکراوەی ژێردەسەڵاتی پێشمەرگەش کە هەیبوو، کەوتەبەر پەلاماری هێزەکانی کۆماری ئیسلامی و جاشەکانی خۆماڵی و هاوردە. دوایین مانگی هاوین، لە ئێوارەیەکی خەماویدا شاری شنۆش دوای بۆکان داگیر کرا. خامۆشی ناوچەی شنۆی داگرت. ئێمەش لە ناوچەی لاجان گیرساینەوە و بنکەکانمان دامەزراند. تەنیا هومێدمان ئەوجار پتر بە شۆڕشگێڕانی نێوخۆ بوو. هێزەکانی پیشمەرگە، تەشکیلات و شانە نهێنییەکان پێویست بوو دووبارە رێکبخرێنەوە. بنکەی کۆمیتەی شارستانی شنۆ لە گوندی شاوەلێڕا گوێزرایەوە بۆ دێی کانیباخ لەسەر رێگای مەهاباد - پیرانشار. لە جێگای حوسێن مەدەنی، بەرپرسایەتی کۆمیتەی شارستان رادەستی رەحیم محەممەدزادە کرا.

یەکەم جەولەم سەردانی شار و ساغکردنەوەی شانە نهێنییەکان بوو. شانەی "قوڵتی هەڵمین" کاراترینیان. شەهاب بەناوی نهێنی "شێتۆ" و ئۆمەری بەرپرسیشیان بەناوی "باخچە". بەهمەن و سولەیمان و مارفائاغا و رەحمان، ئەوانیش ئەندامی چالاک.

شێتۆ وەکوو هەمیشە هەدادانی نەبوو. ئەو ئیتر جیا لە ئەرکە پێئەسپێردراوەکان، چاوساغیی پێشمەرگەکانیشی وەستۆی خۆی گرتبوو. سەرلک و سەرپەلەکان، زۆربەیان دەیانناسی. سەید لەتیف، قاسم، برایم باشوو و کەریم شاشان و سەید عەلی و چەندێکیتر.

شێتۆی کۆڵنەدەر، شەدە لەسەر، شەو و رۆژ چالاکی دەنواند. لە یەکێک لە دیدارەکاندا، بەو زاراوەی شیرینی باسی فەرماندەیەکی جاشە هاوردەکانی دەکرد:

• کورِم من تۆ چاک دەناسم. هەست و شعوورت باش دەنرخێنم. دەشزانم تۆ و گەنجەکان لەو شارەدا چیدەکەن، هەندێ لەسەرخۆ بن، ئەو حکوومەتە بۆ گاڵتە نابێ...

شێتۆ گوێی بەو وردە ئامۆژگارییانە نەدەبزووت.

ڕەحیم محەممەدزادە، بەرپرسی کۆمیتەی شارستان بەپێی ڕاپۆرتەکان ئاگاداری هەموو هەڵسووکەوتەکانی تەشکیلاتی نێوشار دەکرا. زۆرجار داوای لە من کرد چاوی بەو شێتۆیە بکەوێ. تامەزرۆی دیتن و ناسینی ئەو بوو. ئێوارەیەکی ساردی زستان لە گوندی کانیباخڕا بەرەو ناوچەی شنۆ وەڕێکەوتین. دۆڵی بابەسەن نوقمی بەفر ببوو. گوندی قاڕنێمان دەرباز کرد. بەتەنیشت پێگەی دوژمن لەسەر چیای قەڵاتماراندا ئاودیو بووین و گەیشتینە ناوچەی شنۆ. هێزەکانی پێشمەرگە خێرا تەواوی دێیەکانی ئەوبەرەی ڕووباری گادەریان تا نیزیک نەڵۆس خستە ژێر دەسەڵاتی خۆیان. کادرەکانیش دەستبەجێ بەرەو شوێنی چالاکییەکانیان وەڕێکەوتن.

لە گوندی کۆنەقەڵا چاوەڕوانی هاتنی شێتۆ بووین. پاشنیوەڕۆ شەهاب دەستێک کەواپاتۆڵی مرادخانی لەبەر، لێمان وەژوور کەوت. وەکوو هەمیشە شەدەی لەسەر بوو. ڕەحیم نەیدەناسی.

• کاک ڕەحیم ئەوەش شێتۆ کە ئەو هەمووە ئارەزووی دیداریت دەکرد.

شەهاب و ڕەحیم تەنیا چارەگە سەعاتێک یەکتریان بینی. شێتۆم بەڕێکردەوە.

• عەلی گیان، ئەو شێتۆیە بەڕاستی لەبەردڵانە. هەست دەکەم مرۆڤێکی ئازا، بەورە و نیشتمانپەروەرە. هیچ دەزانی پشتیوان و برایەکت بە من ناساند.

• کاکە گیان، جارێ چیت دیتووە. بەڕاستی ئێمە گیانێکمان دەگەڕێتەوە بۆ بوێری شەهاب. ئەوانی دیکەش لە شانەی قوڵتی هەڵمیندا بەڕاستی هەریەکە و ئوستوورەیەک لە خۆڕاگرین. ئەوە ئۆمەر(باخچە)، ئەوە بەهمەن و ڕەحمان و مارفاغا و سولەیمان. ئەگەر ئەوانە نەبن ئێمە هیچمان بۆ ناکرێ.

هێرشەکانی ڕێژیم چڕتر ببوون. ئێمەش ناچار بووین بنکەکانمان بگوێزینەوە بۆ ناوچەی سەرشاخان و لە گوندی بابەکراوێ نیشتەجێ بین. لەنێو شار سەرەڕای گیرانی بەشێکی زۆر لە ئەندامانی حیزب، بەو حاڵەش چالاکیی شانە نهێنییەکان پتر لە پێشوو بوون و ئەو بۆشاییەیان پڕکردبۆوە.

هەڵبژاردنی نوێنەرانی مەجلیسی شووڕای ئیسلامی لەپێش بوو. پێویست بوو چەند عەمەلیاتێک جێبەجێ بکرێن. هێزی پێشمەرگە دووبارە لە گوندەکانی هەردوو بەری چۆمی گادەر دامەزران. بەشی یەکەمی چالاکییەکان بۆ نێو شار داندرابوون. دوو ڕۆژ پێشتر خۆم دەنێو شار کێشا. ئەندامانی حیزب وەکوو هەمیشە تەواوی پلانەکانیان یەک

بەدوای یەکدا جێبەجێ کرد. ئەندامانی شانەی قوڵتی هەڵمین لە هەرسێ پلانی نێو شاردا سەرقافڵەی بوێری بوون. شەهاب و بەهمەن و ئۆمەر نەخشی سەرەکیان گێڕا. نیوەڕۆی ڕۆژی هەڵبژاردن لە دێشەمس و قەرەسەقەل دەیان چەک کەوتە دەست پێشمەرگە. سەرکەوتنێکی مێژوویی تۆمارکرا. شار و دێ و چیا دەستیان وێکدا.

چەند مانگ تێپەڕی. ڕەوتی ئاڵوگۆڕەکان خێرا بوو. بەهمەن ئیمکانی مانەوەی پتری لەنێو شاردا نەما و هاتەدەر و چەکی پێشمەرگایەتی لە شان کرد. سولەیمان، ئەویش بەهەمان شێوە لەگەڵ زیبا هاتنەدەر. ئۆمەر و شەهاب(باخچە و شێتۆ) مابوونەوە. مارفاغا ڕووی لە شاری ورمێ کرد و دواتر لە بنکەی گۆڤاری سروە دامەزرا. مانگی دیفاع لە ئازادی دەستی پێکرد. ڕژێم بە هەموو هێزییەوە پەلاماری پاشماوەی ناوچە ئازادکراوەکانی دا. بەهمەن بامڕووەت، خۆشەویستی هەموومان لە چیاکانی سەردەشت شەهید بوو. ئەو لەگەڵ لکێکی هێزی کێلەشین بۆ پاراستنی ئەو ناوچەیە چووبوو. فەترەیەک دواتر لە گوندی بابەکراوێی ناوچەی سەرشاخان کۆنفرانسی کۆمیتەی شارستان و هەڵبژاردنی نوێنەر بۆ کۆنگرە گیرا. دوای ئەو کۆنفرانسە من چوومە بنکەی فرستەندەی ڕادیۆ دەنگی کوردستان لە گەورەدێ.

- کاک ڕەحیم ماڵاواییت لێدەکەم و لێتتان دوور دەکەومەوە. بەو زووانە ئۆمەر و شەهاب دێنەدەر. ڕێزیان لێنێ، کەسانی بەوەجن. ئەوان ئەرکی نیشتمانی خۆیان بە زیادتریشەوە بەجێگەیاندووە...
- دڵنیابە کەسی برا.

دوای ڕۆیشتنم، شەهاب کۆڵەپشتی لەپشت، خۆی گەیاندبووە سەرشاخان و بەدوای ئەویشدا ئۆمەری خۆشەویست. شەهاب هەرچەند لە بنەماڵەیەکی دەستڕۆیشتوودا، بە ناز و نیعمەتەوە گەورە ببوو، بەڵام خێرا خۆی لەگەڵ ژیانی پێشمەرگایەتی و شاخ ڕێکخست. خێرا پتەوترین دۆستایەتی لەگەڵ ڕەحیم دامەزراند. هەم پێشمەرگەی نیزامی بوو و هەم کادرێکی لێهاتووی تەشکیلاتی. هاوینی ١٩٨٥، لە دەوری دووهەمی سازماندەهی هێز و کۆمیتەی شارستان، گەلێک چالاکی نواندبوو. دواتر، لەبەر کارلێهاتوویی وەکوو جێگری لکی کوردنیژاد دیاریکرا.

ئەو سەردەمە دەفتەری سیاسی لە گەورەدێ بوو. شەهاب لەگەڵ ژمارەیەک لە پێشمەرگەکانی هێزی کێلەشین بە مەبستی پاراستنی دەفتەر هاتبووە ئەوێ. دوای ماوەیەکی زۆر لە یەکتر دابڕان و ئاخر دیدارمان لە شاری شنۆ،

ئەوە یەکەم چاوپێکەوتنی دووبارەمان بوو. چەند جارێک لەگەڵ شەهاب و خەجیج مەعزووری و خالید عەزیزی و زیبا سەروەری لە دەوری یەکتر کۆبووینەوە. من هەمیشە لە چارەنووسی شەهاب نیگەران بووم. دەمزانی شێتۆی من خۆی بە ئاو و ئاگردا دەدا. راوێژێکم لەگەڵ دوکتور شەرەفکەندی کرد. ئەوکاتە بەرپرسی راگەیاندنی حیزب بوو. پێشنیارم پێکرد، ئیزن نەدا شەهاب بگەڕێتەوە کۆمیتەی شارستانی شنۆ و هێزی کێلەشین، بینێرێتە بنکەی فرستەندەی رادیۆ بەمەسڵەحەتتره. دوکتور شەڕەفکەندی پێشنیارەکەی منی پێ گونجاو بوو و پەسندی کرد.

• شەهاب گیان، ئەگەر داوایەکت لێبکەم، بەقسەی برای خۆت دەکەی؟
• هەتی گۆتم با ئەوەڵ بزانم چییە.
• لەسەر پێشنیاری من و پەسندی دوکتور شەڕەفکەندی، بەمەسڵەحەتە نەگەڕێیەوە کۆمیتەی شنۆ و لە رادیۆ دەستبەکار بکەی.

لەجێوە هەڵبەزییەوە. دەتگوت زوڵمێکی گەورەی لێ دەکرێ. نەختێک دەفکرەوە رۆچوو و لەنەکاو قاقایەکی لێدا.

• هەتی ئەمن چلۆن دێمە رادیۆ. ئەمن گۆتم دەبی شەڕ بکەم. ئەمن دەبی لەگەڵ قادر میرزایی و قاسم عەزیزی و سەدیق رۆستەمنیژاد بچم پایەگای بگرم... ئەدی... گۆتم هەردەچمەوە....

شەهاب گەڕاوە بۆ کۆمیتەی شارستانی شنۆ. لەو ماوەیەدا ئۆمەریش لەبەر بارودۆخی نالەباری ژن و منداڵەکانی ناچار ببوو گەڕابۆوە شاری شنۆ و کونجی تەنیایی و خەفەتی هەڵبژاردبوو. رەحمانیش لە ژاراوەی باشووری کوردستان ژیانێکی ئەوتۆی نەبوو و هێزەکانی ئەمنیی عێراق گشت رۆژێ بەربینگیان پێدەگرت. ئەویش لە رووی ناچاری گەڕابۆوە شار. سولەیمانیش بۆ هەمیشە ئاوارەی هەندەران بوو.

بەهاری ١٩٨٦، رێژیمی کۆماری ئیسلامی وەتەنگ دێ و شەو و رۆژ خەریکی دامەزراندنی پێگە و بنکەی نیزامی و دروستکردنی جادەی ئەمنی لەسەر سنوور دەبێ. جادەی بەرەو دۆڵی بێمزورتێ و دەڤەری نازدارداغی لێدەدا و بۆ پاراستنیشی کۆمەڵێک جاش و پاسدار تەرخان دەکا. پێشمەرگەکانی هێزی کێلەشین بە رێگای خواکورکدا بەرەو شنۆ وەڕێ دەکەون. لەسەر چاوەی گەڵی گادەران دادەمەزرێن. کۆمەڵێک جەولەی سیاسی. نیزامیی نوێ جێبەجێ

دەکەن. سەرکەوتنەکانیان سنووری باوەڕی مرۆڤ دەبڕن. لەخۆبووردەیی هێزی کێلەشین دەبێتە سەرتیتری هەواڵەکانی رادیۆ دەنگی کوردستان. لاپەڕەیەکی نوێ لە مێژووی حیزبی دێموکراتدا دەنووسرێ.

پێشمەرگەکان شوناسایی هەموو ئەو بنکە و پێگە نوێیانەی دوژمن دەکەن. بۆ ئەو مەبەستە لە نازداراداغی کۆدەبنەوە و پلانی پەلاماردان بۆ سەر هێزەکانی دوژمن دادەڕێژن، بە چەشنێک کە سەرکەوتنەکان کەموێنە بن. لەسەر چەند خاڵێک رێککدەکەون:

١- بە پێچەوانەی شێوازی پێشوو، ئەوجار پێویست بوو کاتژمێر پێنجی سەرلەبەیانی پەلامار دەست پێبکەن، بۆوەی دوژمن غافڵگیر بێ، چونکە هەمیشە پێی وابووە پێشمەرگە تەنیا بەشەو هێرش دەکا.

٢- هەر لک و پەلێک شوێنی دیاری خۆی هەبێ.

٣- لکی کوردنیژاد، دەستپێکەری هێرش بێ.

کاتژمێر دووی نیوەشەو، پێشمەرگە بەرەو شوێنە پێئەسپێردراوەکان وەڕێ دەکەون. بەرلە سەعات پێنج هەموویان دادەمەزرێن. راست ئەو کاتژمێرە، بەشی فەرماندەیی لەسەر لووتکەی چیاوە فەرمانی پەلامار دەدا. زۆر ناخایەنێ سەنەگەرەکانی دوژمن یەک بەدوای یەکدا دەگیرێن و تەنیا ٤٥ خولەک تێدەپەڕێ ٧ پایەگای دوژمن دەکەونە ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە.

دوایین ساتەکانی تەواو بوونی ئەو عەمەلیاتە، شڵەژانێک بەدی دەکرێ. رەحیم محەممەدزادە بە نیگەرانییەوە بە بێسیمەکەی دەپرسێ:

- ئەلۆ، عادل...
- فەرموو گوێم لێتە.
- چ باسە، شڵەژانێک بەدی دەکرێ.

کاکە، سەدیق... حاتەم. (حاتەم فەرماندەی پێشووی هێزی نحۆ لە ناوچەی ورمێ بوو و چەند ساڵێک پێشتر لە

دەڤەری شنۆ شەهید ببوو).

ڕەحیم و هاوڕێیانی تێدەگەن کە سەدیق ڕۆستەمنیژاد شەهید بووە.

• عادل لەسەر خەتم. تکایە بە پێشمەرگەکان بڵێ خۆیان لە کۆکردنەوەی دەسکەوت بپارێزن.

عادل ئەوجار دەنگی تەواوێک دەشڵەژێ. دەیویست شتێک بڵێ و نەیدەتوانی و تاسابوو.

• عادل چ قەوماوە، دەنگت نییە. نیگەرانین.
• نازام چی بڵێم. ش... ش... ش... شەهاب
• دەبڵێ بزانم شەهاب چی لێهاتووە؟
• شەهابیش حاتەم.

خەمێکی قووڵ جەستەی ڕەحیم و فەرماندەکان دادەگرێ. دوو کەس لە بەوەجترین پێشمەرگەکان، شەهاب سەبیادیفەڕ و سەدیق ڕۆستەمنیژاد شەهید دەبن. عەمەلیاتەکان تەواو و پێشمەرگەکان جەنازە لەسەر شان بەرەو لووتکەی فەرماندەیی داوێنی چیا دەگرنەبەر و هەڵدەکشێن. کاتێک دەگەنەوە کێوێک خەم و پەژارە لەگەڵ خۆیان دێننەوە. ڕەحیم یادگارییەکانی شەهاب هەڵدەگرێ: سەعاتی دەستی، کارتی پێشمەرگایەتی و وێنەی خۆشەویستەکەی شەهاب. کادری دەرمانی برینەکانی جەستەی کەریم محەممەدزادە (ناسراو بە خولخوولە) دەپێچێت. کەریم دەنگی وەی لێنایە.

• ئەرێ کاکی برا تۆ کە شانت برینداره و گولـلە کەوانەی کردووە و شێویلکەی خوارەوەتی تەواو تێکشکاندووە، هەر نالێی ئاخ.. وەی... ئۆف. قادر فەتحی لێی دەپرسێ.

کەریم لەبەر برینی زاری هیچ وڵامێک ناداتەوە.

• کاک قادر، دەکرێ بڵێی کوێ لەشی کەریم ساغ ماوە. خۆ ئەو بێچارەیە لە شەڕەکانی پێشووشدا هیچ شوێنێکی جەستەی نەماوە کونکون نەبووبێ. باوەڕ بکە میژووی جوڵانەوەی رزگاریخوازی کوردستان بەقەرا ئەو چیایەی رووبەڕوومان بە کەریم دەینداره.

گشتیان وەرێ دەکەون. دوژمن ٩٨ کەس کوژراوی دەبێ و کارتەکانیان دەکەوێتە دەست پێشمەرگەکان. وەک دواتر باسکرا تەنیا یەک کەسیان نەجاتی هاتبوو.

کاروانێکی دووردرێژی شۆڕشگێران لەو ساڵانەدا سەریان نایەوە یان لە هەژاریدا بەدەم خەم و حەسرەتەوە ماڵاواییان کرد. شانەی نهێنی قوڵتی هەڵمین بەداخەوە پشکی شێری بەرکەوت. تۆ بڵێی رۆژێک لە رۆژان، جیلی نوێ سەیری وێنەکانی بەهمەن بامرووەت، شەهاب سەییادیفەڕ، مارفئاغایی یا عومەر پردئابادی و سەدیق رۆستەمنیژاد و قاسم عەزیزی و کەریم خولخولە و زۆرانی دیکە بکا، بڵێی بەسەرهاتی سەید لەتیف و کەریم شاشان و زۆرانیتر بخوێنێتەوە و چەشنی ئەوان بەبێ لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندی تاکەکەسی، لە خەمی رزگاری نیشتماندا بێ؟!

لە ژمارە ٦٨٩ی رۆژنامەی "کوردستان" دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٦ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٦

پارتیزانەکان

ڤێنیزێلۆس زێرڤێئاس

بۆ هەرکەسێ،
تەنیا جارێ زەنگوڵەی کلیسا دەزرینگێتەوە
هەرکەس لە ژیاندا تەنیا جارێک
دەبێتە خاوەن دایک.
هەناسەی مرۆڤ، تەنیا جارێ لە ژیاندا دەوێستێ و دەکوژێتەوە.
خۆشاوی عەشقیش، تەنیا جارێ دەخورێتەوە.
من یەکەمجار ئەوەم لەوێ دیت، لە رەوەزەکان، لەسەر چیاکانی کاریچە،
دڵم لەجێوە بوو بە هەزار پارچە.
بیرێک بە خەیاڵمدا هات و تێپەڕی:
کە چۆن قورس و قایم ڕادەگیرێ،
فەرمانی عەشق و بەختەوەری!
هەڵبەت خەراپی ئەوجۆرە خەیاڵانە لەوەدا،
لەدەست دەردەچن و باردەکەن و زۆر خۆناگرن،
هەڵدەکشێن و بەرەو بەرزایی دەڕۆن و دەفڕن.
ئەوکاتە من دەمێنمەوە، بەدیار ئازارێکی قورس و بەژان
چونکە بەبێ هیچ شادیەک،
دەبێ ئەوجاریش دەربازبم لە گەردەلوول و تۆفان.

ڤێنیزێلۆس زێرڤێئاس

تێبینی: شاعیر یەکەمجار چاوی بە پێشمەرگە (پارتیزانەکان) کەوتووە کە لە چیاکانی ئاوایی کاریچە وەسەرکەوتوون. ئەو پارتیزانە یونانیانەی توانیویانە ناوچەکە لەژێر دەستی فاشیستەکانی ئیتالی دەربێنن و ڕزگاری بکەن.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٦ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٦

باب دیلان

باب دیلان(رۆبێرت ئالێن زیمێرمەن) گۆرانیبێژ، موسیقیدان، شاعیر و نووسەری ئەمریکایی، ٢٤ی مای ١٩٤١ لە مینێسۆتای وڵاتی ئەمریکا لەدایکبوو. ساڵی ٢٠١٦ وەکوو براوەی خەڵاتی ئەدەبیی نۆبێل هەڵبژێردرا.

ناوبراو لە کاتی چوون بۆ قوتابخانە، خوڕسک ژەنینی گیتار و سازی دەمی فێربوو. دواتر ئامێرەکانی پیانۆ و گیتاری دەکار کرد. شێوازەکانی هونەری ئەو رۆک ئان رۆڵ، فۆڵک، کادری و بلووز بووە. ساڵی ١٩٥٩ رووی لە دانیشگا کردووە. ناوی هونەری خۆی لە شاعیری بریتانیایی خەڵکی وێلز، بە ناوی دیلان تۆماس وەرگرتووە.

زۆر کەس باب دیلان پتر وەکوو ژەنیار و گۆرانیبێژ دەناسن و گوێ نادەنە بەشی ئاهەنگسازی ناوبراو. هەڵبەت کاتێک گوێ لە گۆرانیچڕینی ئەو دەگرین، بۆمان دەردەکەوێ کە بەو تواناییەی گۆرانی دەڵێ، شێعریش دەهۆنێتەوە، بە هەمان توانایی شێعر هۆنینەوەش، تارەکانی ئامێری مۆسیقا وەدەنگ دێنێ.

گۆرانییەکانی باب دیلان پڕن لە روانگەی کۆمەڵایەتی، سیاسی و عاشقانەی شاعیر. هەڵسوکەوتی ئەو پتر شاعیرانەیە تا شتێکیتر. گۆرانی "وەکوو بەردێکی جاڵەوەبوو" گۆڕانێکە لە شێوازی سترانبێژی ئەودا. دیلان لێرەدا، ژیانی کەسێک دەباتە ژێر پرسیار و رەخنەی لێدەگرێ.

لە سەردەمی خوێندن لە دانیشگا، زۆربەی وەختی خۆی تەرخانی گۆرانیچڕین لە قاوەخانەکان کردووە. لە راستیدا هەر ئەو کاتە بووە کە خۆی وەکوو باب دیلان ناساندووە. دوای ساڵێک دانیشگای جێهێشتووە و پیشەی سیرکی رەچاوکردووە. جارێک لە رێگای سەفەر بۆ شیکاگۆ پەشیمان دەبێتەوە و بەرەو نیۆیۆرک دەگەڕێتەوە. هاتوچۆی گەڕەکی گرینویچ دەکا. ئەو سەردەمە ژمارەیەکی زۆر هونەرمەندی رووناکبیری بێکار لەوێ دەژیان و رۆژانی پشوو لە قاوەخانەکان لە دەوری یەکتر کۆ دەبوونەوە گۆرانیان دەگوت و کڵاویان دەگێڕا و یارمەتی ماڵیان کۆ دەکردەوە. باب دیلانیش هەمان کاری کرد تا بۆ یەکەمجار رۆژنامەی نیۆیۆرک بابەتێکی لەسەر بڵاوکردەوە. باب

ناسرا و کۆمپانیای کۆلۆمبیا فرسەتێکی پێدەدا و کاسێتێک لە گۆرانییەکانی تۆمارکرد و دایە بازاڕ.

دانانی گشت کارەکانی باب دیلان لە چوارچێوەی شێوازێکی تایبەت و دیاریکراودا کارێکی هاسان نییە. سەرەتا کاری لەسەر موسیقای خۆماڵی ئەمریکایی کرد (فۆڵک - وشەیەکی یونانی بەواتای خەڵک). دواتر شێوازەکانی بلووز و راکی رەچاوکرد. توانایی باب لەوەدا بوو سنووری نێوان ئەو شێوازانەی هەڵگرت. یەک لە خاڵە ئەرێنییەکانی سترانبێژی باب ئەوە بوو کە گێڕانەوەی بەسەرهات و مەبەست بەدەنگی خۆی، زاڵ بەسەر موسیقادا بێ. ئەو بەو چەشنە توانی روونتر پەیام و مەبەستەکانی بە بیسەرانی بگەیەنێ. هەڵبەت لە رەخنەش بێبەش نەبووە. کاتێک لەجیات گیتاری کلاسیک، گیتاری ئێلێکترۆنی دەست دایە، بەتایبەت لە وەختی چڕینی سترانی "بەردی جاڵەوەبوو"، خەڵکی هۆگری خۆی هاواریان لێهەستا و ناسناوی "یەهوودا"یان لەسەر دانا. ئەو یەهوودایەی بەپێی رەوایەتەکان خەیانەتی لە مەسیح کردبوو. خەڵکانێک لەو باوەڕەدا بوون کە ئەو لەبەر گۆڕینی ئامێری گیتار، خۆی وەکوو لەشفرۆشێکی موسیقی ناساندووە. بەشێک لە هۆگرانی روویان لێوەرگێڕا و پێیان وابوو خەیانەتی لە موسیقی کردووە. دیارە باب بەو کارەی دەریخست کە دەکرێ ئاڵوگۆڕ لە ئامێر و شێواز و سەبکەکانی موسیقیدا بکرێ. هەڵبەت ئەوەش بڵێین کە ئەو گۆرانییەی دوایی ناوبراو، یەک لە پڕفرۆشترین گۆرانییەکانی بوو.

باب ساڵی ١٩٦٢ ئیتر بەتەواوی کەوتە نێو جیهانی سیاسەت. بەتایبەت کە لە رێپێوانی گەورەی رەشپێستەکانی ئەمریکادا بەشدار بوو و دوای وتاربێژی مارتین لۆترکینگ، ئەویش گۆرانی گوت. باب دواتر سیاسەتی وەلانا و ئەوجار لە شێعرەکانیدا پتر هەست و سۆزی عاشقانە بەدیدەکرا.

وەڵام لای بایە و
نهێنییە و لە دڵی ئەو دایە
چەندە پێویستە رێگای دژوار بپێوێ
تا وەک مرۆڤ سەیر کرێت کەسێ؟
کۆتری ئاشتی چەند دەریا پێویستە دەرباز بێ
تا لە کەنارئاوێک وەحەسێ؟

تۆپەکانی شەڕ چەند جار بهاوێژرێن،
بەر لەوەی کۆتایی‌هێنان بە وێرانکاری بڕەخسێ؟
وەڵام لای بایە و
نهێنی‌یە و لە دڵی ئەو دایە.
چیا چەند ساڵ دەتوانێ سەربەرز بێ،
بەر لەوەی نووقمی ئاوی دەریا بێ؟
مرۆڤ چەند ساڵ دەتوانێ بژی،
بەر لەوەی سەربەست و ڕەها بێ؟
مرۆڤ چەند جار دەتوانێ ڕوو وەرگێڕێ،
لە ئاست نەهامەتی، بێخەیاڵ، بێوەفا بێ؟
مرۆڤ چەند جار دەبێ سەر هەڵبڕێ،
تاکوو ئاسمانی شینی لێ دیار بێ؟
دەبێ مرۆڤ چەند گوێی هەبێ،
تا گوێی لە گریان و هاوار بێ؟
چەندە خەڵک پێویستە بمرن،
تا تێبگەین و مردنیان لە زەین‌دا تۆمار بێ؟
هاوڕێم،
وەڵام لای بایە، نهێنی‌یە و لە دڵی ئەو دایە.

باب دیلان

لە ژمارە ٦٩٠ی ڕۆژنامەی "کوردستان" دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٢١ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٦

شوناسە نەتەوەییەکان بەرەو کوێ هەنگاو دەنێن؟

لە حەفتاکـان، بەتـایبەت لە گەرمەی شۆڕشی باشووری کوردستـاندا، ژمـارەیەکی زۆر کـوردانی گەرمێن روویـان لە خۆرهەڵاتی کوردستان کرد. ئەو سەردەمە خۆرهەڵاتی کوردستان لەژێر دەسەڵاتی پاشایەتیی پەهلەویدا، هەم لە باری سیاسی ـ نیزامی و هەم لە باری فەرهەنگییەوە کەوتبووە بەر هێرش. زمان و کولتوور بەرەو فەوتان دەچوون. یەک لە دیاردە سەیرەکانی ئەو سەردەمە، ناولێنـانی منداڵەکان بـوو. ئەگەر منداڵێک لە دێ یا شارە بچووکەکان لەدایک ببـا، خێـرا نـاوێکی عـەرەبییان لەسـەر دادەنـا. ناوەکـان لە نـاوچە سوننینشینەکان وەبیـرهێنەرەوەی خەلافەتی ئیسلامی سەردەمی دوای پێغەمبەر بوون. وەکوو عەلی، عومەر، ئەبووبەکر و عوسمان، ئەگەریش ئەوانە نەبان، ئیتر قادر و مەولوود و چی و چی. لە شوێنە شیعەنشینەکانیش ئەوە رەزا و کازم و تەقی و نەقی. تا ئێرە بەشی کوردی داماو بوو. فارسەکان بەڵام، جیا لە نـاوە مەزهەبییەکـانی وەکوو رەزا و کـازم و بە واتـایەک دوازدە ئیمامی خۆیان، بۆیان هەبوو ناوە فارسییەکان، بەتـایبەت نـاوی پاشاکانی پـارس لە منداڵەکانیـان بنێن. لەگەڵ ئەوان، کۆمەڵگەی کوردیش پارساویی ببوو و لاسایی ئەو نەریتەی دەکردەوە و لە شارە گەورەکان ناوی منداڵەکانیان بەپڕانـی دادەنـا کـامبیز و کـوروش و پەرویـز و چـی و چـی و ئەوەشیان بە نیشـانەی بەرزبـوونی کلاس و پـێگەی کۆمەڵایەتی خۆیان دەزانی و بە نـاوی منداڵانی دێ و شارۆچکەکان پێدەکەنین و بە چاوی سووک سەیریان دەکردن.

راست لەو سەردەمە، هەروەک باسم کرد، لە حەفتاکـاندا، بە هـاتنی ژمـارەیەکی زۆر لە هاووڵاتـییـانی باشوور بـۆ خـۆرهەڵاتی کوردسـتان، شۆڕشـێکی فەرهەنگیشیـان لەگەڵ خۆیـان بە دیـاری هێنـا. ئـێمە کاتـێک گوێمـان لـێدەبوو منداڵەکانیان بە ناوەکانی ئازاد، نیشتمان، سەربەست، پشتیوان، زاگرۆس، شنۆ، مەهابـاد، کـانی، چیـا، بـاخەوان بانگ دەکران، حەسرەتی بۆرە ئازادییەک هەڵیدەگرتین. زۆری نەخایانـد و شۆڕشی گەلانـی ئێـران دژی دەسـەڵاتی پەهـلەوی بـووە هـۆی رووخـانی فەرمـانڕەوایی ئەو بنەمـاڵەیە و کـوردی خـۆرهەڵات پشـوویەکی وەبەرهـاتەوە. "رێنێسانسی ناو" دەستی پێکرد. ئەو منداڵانەی لەو سەردەمەدا لەدایک بوون، بەپڕانـی نـاوی کوردییـان لێنـرا. بە واتایەک درێژەدانی رێنێسانسی فەرهەنگیی ئەو دیو بـوو. خێرا عومەر و عوسمانەکان جێی خۆیـاندا بە گۆران و شۆڕش و هیوا و کۆسار و ئاژوان و... هتد.

سەدەی بیست تەواو بوو و پێمان نایە نێو سەدەی بیست و یەک. دوای تێپەڕینی سی و چەند ساڵێک لەپاش شۆڕشی گەلانی ئێران و هاتنە سەردەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی، بارودۆخی ئێستای کوردستان لە هەر دوو بەشی باشوور و خۆرهەڵات بەڕاستی جێی تێڕامانە. ئەو حکوومەتەی هەموو هەوڵی خۆی دەدا، ئیسلام بەسیاسی بکا و بۆ دەرەوەی سنوورەکانی بنێرێ، دەکرێ بڵێین تا رادەیەکی زۆر بە ئامانجەکانی گەیشتووە. با لە پێشەوە سەیری باشووری کوردستان بکەین. ئێستا لە نێوەندی بازرگانی پێتەختی هەرێمی کوردستان، واتە لە هەولێر وەکوو گەورەترین شاری ئەو بەشەی نیمچە سەربەخۆ، دەبینین وەچەی نوێ کە لەوێ رۆژانە سەرقاڵی کار و کاسبین، بەپڕانی خاوەن ناوی عەرەبین و عومەر و مستەفا و ئەبووبەکر و هتد ئاشکراترینیانن. زمانی تابلۆی سەر شوێنە گشتییەکانیش کوردییەکی شێواو و سەقەتە و پاشوەچوونی تەواو بە رەوتی گەشەی زمانییەوە دیارە. واتە دەتوانم بڵێم، رێنێسانسی فەرهەنگیی ئەو بەشە، لە سایەسەری پەرەگرتنی ئیسلامی سیاسی، بۆ فەترەیەکی نادیاری زەمەنی فت بووە. بەڵام، لەو بەشەیتر، واتە لە خۆرهەڵاتی کوردستان، لەژێر زەختی دەسەڵاتێکی نگریستر لەوەی پێشوو کە بەهەموو ئامرازێکی شەڕ، هەوڵ بۆ تواندنەوەی نەک زمان و کولتووری کوردی، بەڵکوو رگەزی کوردیش دەدا، کورد سەرقاڵی پاراستنی مەوجوودییەتی خۆیەتی. کورد تێدەکۆشی زەخت و مەترسیی دەسەڵاتی حکوومی لەسەر خۆی کەم بکاتەوە و بە درێژەدانی خوێندن و نووسینی کوردی بە شێوەی نافەرمی و هەروەها ناولێنانی مناڵ و گەڕەک و جێگەی کار و شوێنە گشتییەکان رێنێسانسی فەرهەنگی لە دەڤەری خۆی بەهێز و زیندوو رابگرێ.

ئەوەی لێرەدا جێی پرسیارە ئەوەیە کە، داخوا کورد هەرتەنیا لەژێر هەڕەشەی مەترسیی تێداچووندا، هەست بە بوونی خۆی دەکا و بەها پیرۆزەکانی خۆی دەپارێزێ و وەبیری دێتەوە خاوەن زمانی کوردییە و کولتووری تایبەت و دیاری خۆی هەیە؟! ئیدی ئەگەر رۆژێک لە رۆژان رزگاربوو، پێویست ناکا خۆی زیاتر بە پاراستنی شوناسە نەتەوەییەکانییەوە ماندوو بکا؟! یا ئەوەمان بۆ دەرناخا کە لە راستیدا ئەو هەموو خوێن و خەباتە بەخۆڕاییە، چونکە هەرکە رزگاریمان هات، خۆمان بە دەستی خۆمان ئەوە دەکەین کە دوژمنەکانمان گەرەکیانە بیکەن. ئەگەر قەرار بێ چارەنووسی داهاتووی کوردستانێکی سەربەخۆ، تەراتێنی وێرانی بەها نەتەوەییەکانمان بێ، ئێستێ بۆچی ئەو گشتە خوێنە بۆ رزگاربوونی دەدرێ. دەنا چۆن دەبێ لە کوردستانێکی نیمچەسەربەخۆدا، ئەوەی ئەمڕۆ هەمانە، برەوی ناوی عەرەبی، گۆرانی فارسی، سەمای تورکی، ردێن و بەها نامۆکان بە کولتووری کوردی دەیانجار پتر لەو سەردەمی بێ کە ژێردەستە بوو. تۆ بڵێی خەباتی باکوور و خۆرئاوا و خۆرهەڵاتیش لە گشت بوارێکدا بە

مەبەستی پاراستنی کولتوور و زمان و شوناسەکانمان هەر تا ئەو ساتە بێ کە سەربەخۆ دەبین و ئیدی دواتر بە هێزە فەوتێنەرەکانی جیرانمانی دەسپێرین! بەڕاست جێی داخە. ئەو گشتە قوربانی‌یە لە پێناو چی‌دا؟ چ پێویست بەو هەموو ماڵوێرانی‌یە دەکا، باشتر نییە هەر لە ئێستاوە خۆت لەنێو میللەتانی نەیاری دراوسێتدا بتوێنییەوە، بۆ دەوێستی تاکوو سەربەخۆ بی. لە ژێردەستەیی‌دا کوردی تۆخ، لە ئازادی‌دا ئیهمالکەری شۆخ!! بە بڕوای من، ئەوانە کۆمەڵە پرسیارێکن کە هەر تاکێکی کورد لەسەرییەتی بەدوای وڵامەکانیاندا بگەڕێ.

لە ژمارە ٦٩١ی رۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٥ی نۆڤەمبەری ٢٠١٦

بێدەنگ! قسە مەکە...

عەزیز نەسین

بێدەنگ! قسە مەکە، شەرمە

زۆری لێمەڵێ!

لە کۆتاییدا بێدەنگ بوو.

بێدەنگی ئاڵتوونە و قسە زێوە.

یەکەم وێژەکانی لە منداڵییەوە گوێم لێبوون

هەرکات گریابام، پێکەنیبام، کایەم کردبا

خێرا دەیانگوت: "بێدەنگ"

لە قوتابخانە، لەوێش نیوەی ڕاستییەکانیان لێم شاردەوە.

پێیان گوتم: بە تۆ چی، بێدەنگ بە!

یەکەم کچ کە ماچم کرد، ئەوەی عاشقی ببووم، بۆ ئەویش، پێیان دەگوتم:

وشیار بە لای کەس باسی نەکەی، و سسسس... بێدەنگ بە!

بێدەنگ بە، قسە مەکە، وا بزانە لاڵی...

ئەوە حاڵی من بوو، تا تەمەنی بیستساڵی.

ئەرێ... قسە بۆ گەورانە

بێدەنگی بۆ منداڵانە.

خوێنم لەسەر پیادەڕۆی شەقام دەدی

"بە تۆ چی؟" پێیان دەگوتم،

"کێشە بۆ خۆت ساز مەکە"

دواتر جێگر بەرپرسی قوتابخانەکان، ئەوانیش هاواریان دەکرد:

"لووت لە هەموو شتێ وەرمەدە، وا بنوێنە لە هیچ تێناگەی، بێدەنگ بە"
زەماوەندم کرد. بوومە خاوەن کۆشێک منداڵ.
هاوژینەکەم خاتوونی ماڵ، ژنێکی گەلێک ڕێزدار بوو، دەیزانی بێدەنگ بێ، عاشقی کار بوو
دایکەکەی ئافرەتێکی تێگەیشتوو بوو، بەردەوام پێی دەگوت: بێدەنگ، کڕ بە.
سالانی کەبیسەش، دایک و باوکم، دراوسێکان، گشتیان ئامۆژگارییان کردم:
"خۆت لە هیچ شتێ هەڵمەقووتێنە، هیچت نەدیوە، وا بنوێنە، هیچ... بێدەنگ بە"
ڕەنگە لەگەڵ ئەوان شتێ کە مایەی بەغیلی بێ لە گۆڕێدا نەبوو،
لەگەڵ دراوسێکان، ئەوەی ئێمەی یەکگرتوو کردبوو، بیدەنگی، کڕ بە بوو.
تۆ بێدەنگ، ئەو بێدەنگ، سەرێ بێدەنگ، خوارێ بێدەنگ
بێدەنگی تەواوی ماڵەکان، لە بینا چوارگۆشەکان
بێدەنگی شەقامە قائیمەکان
بێدەنگی ڕێگا و کۆلانە هاوتەریبەکان
هەر هەموومان زمانی خۆمان قووت دابوو.
گشتمان زمانمان هەبوو، دەنگمان لێبڕابوو
بۆیە، کۆمەڵەی "خامۆشەکان"یشمان تۆمار کرد
پۆلێک، زۆرێک کۆ بووینەوە
تەواوی شار، هێزێکی مەزنی تەیار، بەلام کەڕ و لاڵی بێدەمار!
هەڵبەت ژمارەیەکیش سەرکەوتنمان مسۆگەر کرد
گەیشتینە ئامانج
بە میداڵ خەلات کراین
هەموو شتێک، زۆر لەوە زیاتر.
فرە هاسان، تەنیا بە بێدەنگی
ئاخ، هونەرێکی سەیرە بێدەنگی
بۆیە، ژنەکەت فێربکە، بێدەنگ بێ، منداڵەکەت، خەسووت
ئەگەر کاتێکیش هەستت کرد پێویستە قسە بکەی، زمانت لە بنەوەڕا ببڕە

ئەویش بێدەنگ بکە

بیبڕە لە ریشە و رەگەوە

بیهاوێ بەر دەمی سەگەوە.

یەکەم ئەندامی بێکەڵکی جەستەی تۆیە، لەو وەختەوە ناتوانی کەڵکی پێویستی لێوەرگری

ئەگەر ئەو کارە بکەی، تووشی خەونی ترسناک نابی، شک و گومانەکان، خەمەکانت دەڕەونەوە،

ئیتر شەرم لە مناڵەکەت ناکەی، رزگاریت دێت لە دەست بوغزێ کە قسە بکەی.

بێ ئەوەی قسەیەکت کردبێ، بڵێی: "هەفتانە، منیش وەکوو ئێوە بیردەکەمەوە"

ئاخ! چەندە حەزم دەکرد هەی قورمساغ.

گوتبێتت تاکە قسەیەک

بوویەتە زۆربڵەیەک

بەدرۆ دواندن بۆ فریودان، لەجیات گوتنی قسەیەک،

زمانت ببڕە. هەرچی خێراتر بیبڕە.

کاتێکی زۆرت بەدەستەوە نییە

ببە بە لاڵێک.

وەختێک هیچ ناوێژی، باشترە بوێر بی و زمانت ببڕی و دەری هاوێژی.

بۆوەی لە پلانەکاندا، لە خەون و خەیاڵەکاندا، کارچاک بم

زمانم لەنێوان هەنیسکدان و رق ئەستووریدا رادەگرم

چونکە پێموایە، ساتێ دادێ، ئیتر خۆم ناگرم

دەتەقم، ترسم نامێنی، هومێدوار دەبم و هەر چرکەیەک گەرووم پڕ دەبێ لە پیت، سرتە، بوغز، گریان و هەنیسک کە پێمدەڵێ:

قسەبکە!....

شێعری عەزیز نەسین، یانیس ریچۆس لە تورکیەوە وەریگێڕاوەتەوە سەر یونانی.

وەرگێڕانی لە یونانیەوە

له ژماره ٦٩٢ی رۆژنامەی "کوردستان" دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٢٠ی نۆڤەمبەری ٢٠١٦

#ساپفۆ

ژنە شاعیری یونانی کە لە سەدەی حەوتەمی بەر لەدایکبوونی مەسیح ژیاوە. یەکەم ژن بووە کە پێبەپێی هەستە کەسێتییەکانی، نهێنیترین هەستە شاراوەکانی لە شێعرەکاندا بەیان کردووە. بەپێی کۆمەڵێک سەرچاوە، ئەو، شێعرەکانی لە ٢٦٠٠ ساڵ پێشدا نووسیوە. خۆی هاوسەدەی سۆلۆنۆس (یاسازانی یونانی) و بەختونەسر و جێرمیا بووە. پلاتۆناس(ئیفلاتوون) ئەو خاتوو شاعیرە وەک خواژنی شێعر دەناسێنێ. کاتولۆس بە ناوی ساپفۆی پیاو ناوی دێنێ. تاتیانۆسی ئاسووری پێی دەڵێ: رووسپی، دێوانەی عەشق، کەسێک کە رەفتاری لە شێعرەکانیدا رەنگیان داوەتەوە. ماکسیمۆسی تیرۆسی دەنووسێ: "ساپفۆی روخسار جوان، چونکە بۆخاتری جوانی، شێعری بەهەست و سیمای ژنانە کە ئەو خاتوونە هەیبووە، سوقرات حەزی کردووە بەو ناسناوە بیناسێنێ، هەرچەند کورتەباڵا و رەشتاڵەش بووە". لە یەکێک لە شێعرەکانیدا دەڵێ: دەستەکانی نەگەیشتوونەتە ئاسمان، چونکە کورتەباڵا بووە. لێرەدا پرسیارێک هەیە، ئاخۆ باسی جەستە و روحی کردووە یا لە هەڵسەنگاندن لەگەڵ جیهانی کاکێشان، خۆی بچووک دیتووە. لە زۆربەی دۆزراوەکانی باستانیدا، روخساری ئەو ژنە، هاوتای ئەفرۆدیت جوان بووە. ساپفۆ لە هەڵبەستەکانیدا زۆر گرینگی بە خۆشەویستی و ئەوین لەنێوان ژنەکان داوە و زۆربەی کێشەکانی بۆی خولقاون، سەبارەت بە هاوجنسگەری ئەو شاعیرەیە بووە. ساپفۆ منداڵی بنەماڵەیەکی ساماندار و ئەشرافی، لە گوندی ئێریسۆسی دورگەی لێسڤۆس لەدایکبوو. هەر بەو بۆنەوە، ئیمڕۆ بە ژنانی هاوجنسباز دەگووترێ لێسڤییەن(لێزبییەن). لەسەر چۆنیەتی پێوەندییەکانی ساپفۆ لەگەڵ ژنان و کچان زۆر شت گوتراوە. دەگێڕنەوە کە بۆخاتری حورمەتێکی کە بۆ ئەفرۆدیتی هەبووە، فێرگەی گۆرانی و موسیقی دامەزراندووە. کچانی قوتابی لە بۆنەی ئایینی میتیلینییەکاندا بەشدارییان کردووە. روون نییە کە پێوەندی ئەو لەگەڵ قوتابییەکانی، هاوجنسگەری یا پیشەیی یا هەردووکیان بووە. لە هەرحاڵدا، ئاسەوارێک لە پێوەندی ماموستا و قوتابی یا مرید و مراد لە شێعرەکاندا بەدی ناکرێ.

کۆمەڵێک لە توێژەران دەڵێن ساڵی ٥٢٦ی پێشزایین لەدایکبووە و ئارتوور ویگالی ئەمریکیش پێی وایە ساڵی ٢٦١ دروستترە. دورگەی لێسڤۆس تا سەد ساڵ بەر لە سەردەمی زێڕینی پێریکلیس، نێوەندی ئەدەبی و فەرهەنگیی

یونان بووە. ساپفۆ دوو یا سێ برای هەبووە: خاراکسۆس، لاریخۆس و رەنگە ئۆریغیۆس. ساپفۆ لە زۆر شێعردا باس لە پێوەندی عاشقانەی خاراکسۆس لەگەڵ دووریخا، واتە ژنە دەوڵەمەندی شەرابفرۆش دەکا و دەیداتە بەر تانە و تەشەر. خەڵکانێک دەڵێن کە ساپڤۆ جارێک مێردی بە کێرکیلاس، بازرگانی خەڵکی دورگەی ئاندرۆس کردووە. بە باوەڕی توێژەرانێک، زانیاریی مێردکردنەکەی جێی گومانە. بەڵام کاتێک خۆی ناوی کچەکەی لە شێعرەکانیدا دێنێ و دەڵێ: "کچێکم هەیە بەناوی کلاییس...". شک و گومانەکان دەڕەوێنێتەوە. ساپڤۆ ئامێری چنگی ژەنیوە و گۆرانی چریوە، بۆوەی باسی عەشقی خۆی بکا. لە شێعرەکانیدا، ئەو لەگەڵ گوڵ، وەنەوشە، کەزی درێژ، خەندە و بزەی لێو و خوێنشیرینی دەدوێ.

هەست دەکەم ئەو پیاوە هاوتای خواکانە
لە بەرامبەر تۆ دانیشتووە
شەیدای روخساری جوانە و گوێی هەڵخستووە
بۆ خەندە
بۆ ئاواز
بۆ دڵسۆزی تۆ
چونکە شیرینن
گفتەکانی تۆ

دڵم لەنێو هەناومدا
چەند بە خورپەیە
کاتێک بە خێسەوە سەیرت دەکەم
وشەکان لێم دەتۆرێن و
زمانم تەواو بەستەیە

لەنەکاو بڵێسەیەک لەشم دادەگرێ

چاوەکانم هێزی دیتنی تۆیان لێدەبڕێ
بە گوێیانم جیا لە دەنگت،
هیچیتر نابیستریێ و
هەموو شتگەلێ بە تاریکی خوو دەگرێ

لەش ئارەقاوی، وەلەرزە کەوتووە
رەنگم وەک گیای ویشکهەڵگەڕاوی لێهاتووە
تۆفانێکە لە شێتایەتی
لە کاتی مەرگ و بێهیوایەتی

هەسارە لە دەوری مانگ تروسکە تروسکیانە
چاوبرکێیان لەنێو تریفەی مانگەشەوا، مایەی تێداچوونیانە
مانگ بەرێوەیە و حەوداڵی نیسێ و تارماییەکانە
بە رووناکی زێرینی خۆی سەرقاڵی وێرانکردنیانە
بەسەر فێنکایی جۆبارا
سرتەی شنەبا دێ
بەنێوان گەڵای سێوەکانا
بە جووڵەی پەلکەکانا
خەو کۆتایی دێ.

لە ژمارە ٦٩٣ی رۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٥ی دێسەمبەری ٢٠١٦

دەستەکانت بێنە تا ژیانم بەردەوام بێ

دڵدارەکەم

تۆم دۆزییەوە ئەی دڵدار لەنیو زەردەخەنەی تەواوی ئەو رۆژانەی دادێ

چونکە بەر لەوەی تۆ بێیە نێو ژیانم

ئازیزم، گەلێک ژیابووی لەنێو خۆزگە

و خەونەکانم.

دواتر باران دایکرد

لەسەر شووشەی پەنجەرەی هەڵماوی،

ناوی تۆم تۆمارکرد.

بۆیە،

شەوی سامالی پڕ ئەستێرە، ژوورەکەمانی داگرت

منیش هەروا دەستەکانی تۆم راگرت.

ئیتر ژیان بۆ هەمیشە بووە خاوەنی باوەڕ و ئاسمان

قژەکانیشت چەشنی شەو، رەشی قەتران

لەدەمیشتدا بەهارێکی کامڵ وەک

هەناسەیەکی قووڵ جێیگرت.

هەموو شتێ لەو جیهانە دەیتوانی بوونی بێ دڵدارەکەم!

کاتێ زەردەخەنەت بۆ من بێ

لە کەمترین ساتێ لەگەڵ تۆدا

دەتوانێ ژیانی منیش تەواو کامڵ بێ.

ئازیزەکەم تۆ بە خۆبەخشینت ئاشنابووی

بە تەواوی خۆت بەخشی و

لە پشکی خۆت بێپەروا بووی
ئەگەر خۆبەخشینیشت تەواو بوو،
تەنیا بە دڵڕفێنییەوە مابووی.
ڕۆژێک چاومان بەیەکتر دەکەوێتەوە
ئەو کاتە خاوەنییەتی گشت شەو و
گۆرانییەکان بۆ ئێمە دەگەڕێتەوە
حەزم دەکرد، بەدەنگی بەرز بانگت بکەم:
خۆشەویستم!
بە هەموو هێزمەوە.
ئەوەندە بەرز بیڵێمەوە
کە هیچ خەونێک، خەونووچکە نەیباتەوە
هیچ هیوایەک، مەرگ ئاوڕی لێنەداتەوە
بەڵێ، خۆشەویستم، بەر لەوەی شاد بم
بەدیدارت
من چاوەڕوانی تۆ بووم، هەمیشە چاوەڕوانت
کاتێک یەکەمجار هەڤدوومان بینی،
لەبیرتە؟
دەستەکانت بەوپەڕی نیانی بۆ من رادا
وەک ئەوەی منت ساڵانێک ناسیبێ،
تۆ بووی گۆمانت لادا
منت دەناسی، چونکە بەرلەوەی بێیە نێو ژیانم
ساڵانێک ژیابووی لەنێو خەونەکانم،
لەخەیاڵدا
ئازیزەکەم، من شتێک زۆر زیاتر لە ئەوین
دەیندارى تۆم

من گۆرانی، هیوا و ئەسرین قەرزداری تۆم

گەرەکم بوو ناوت بێنم و هاوار بکەم، ئەی خۆشەویست!

بەهەموو هێزمەوە

وەستاکارانی سەر داربەندەکانیش بیبیسنەوە

تا دۆستایەتی خۆر بکەن

خەڵووزوانانی گەمی، ئەوانیش پێی بزانن

گشت گوڵەباخەکان پشوویان نوێ بکەنەوە

بەهار بیبیسێ و خێراتر وەڕێکەوێ

مناڵان گوێیان لێبێ و لە تاریکی نەترسێن

و قامیشەکان بۆ رۆخەکان بیڵێنەوەو

سێ گۆشەکانیش بەگوێی پەرژینی باخی دادەنەوە...

ئەوەندە بەهێز هاواربکەن

کەهیچ خەونێک، خەونووچکەن ەیباتەوەو

هیچ ئاواتێک مەرگ نەیقۆزێتەوە

زەمان گوێی لێبێ و دەست لە یەخەی تۆ بکاتەوە،

خۆشەویستم،

.... لەنێو خۆشەویستیماندا چڵەدارێک

پاسارییەک و

ئامێرێکی فیسارمۆنی رەنگدەداتەوە.

رۆژ باش دراوسێیەکان

سەیری هۆوەی بکەن، ئەوەتا...

خۆشەویستەکەم لەو گۆشەیە

سەیرکەن وەک بەهار بەڕێوەیە

سەیرکەن ئەو گەنجە جوامێرانە

کە بەشەنە چاویان لە ئێمەیە

کیژۆڵەکان، ئەوانیش لە پشت سەریانن
دەسکەنەی گزینگی خۆریان پیشەیە
ببینن، چۆن گشتیان دەڕواننە ئێمەو
چاوبرِکێیان هەگبەیە.
رۆژ باش
رۆژ باش هەر هەموو خوشک و برایانی
لێرەو لەوێ
وەرن دڵدارەکەم بە ئێوە بناسێنم
پێم بڵێن، جوانە یان نا؟
ئا خوشک و برایان!
ئەوم وەک ژیان و گۆرانی خۆشدەوێ.
لەوەش تێپەڕی
رۆژ باش ئاسمان، رۆژباش خۆر، رۆژ باش بەهار،
وەرن دڵدارەکەم بە ئێوە بناسێنم
رۆژ باش بەختەوەری.
تاسۆس لیڤادیتیس

لە ژمارە ٦٩٤ی رۆژنامەی "کوردستان" دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٢٠ی نۆڤەمبەری ٢٠١٦

مرۆڤێک پڕ لە گەورەیی...

زەین دەفتەرێکە ڕووداوەکانی ڕەوتی ژیانی تێدا تۆماردەکرێ. بەتێپەڕینی ژیان لاپەڕەکان دەکەونە سەر یەک و تۆزی فەرامۆشی دایاندەپۆشێ. هەندێک ڕووداو هەن، چەندێک زەمان دەربازبێ، بە نمەبارانێکی یادکردنەوە، ڕوحیان وەبەردێتەوە و زیندوو دەبنەوە. لەو نێوەدا، یادی ساتەکانی پێکەوەبوون لەگەڵ کاک نەبی قادری، وەکوو پارچە هەڵبەستێکی نیشتمانییە و چەشنی سرودێک لە زەینمدا بەردەوام دەخوێندرێتەوە.

من لە تەمەنی منالێمەوە کاک نەبی قادریم دەناسی. هەردووکمان خەڵکی شاری شنۆ بووین. شارێکی بچووک، خاوەن خەڵکێکی خزم یا ناسیاوی هەڤدوو. کەس ئاغاوەتی و دەوڵەمەندبوونی خۆی بە فەخر نەدەزانی، تاکوو خۆی لە کەسە هەژارەکان بەگەورەتر بزانی، هەڵبەت ئەو سەردەم. منالانی هەژار و ساماندار وەکوو یەک دەژیان. ڕاست لەو زەمەنەدا کاک نەبی لە قوتابخانە ماموستام بوو. ئەو باشترە بڵێم هاوتەمەنی برای گەورەم بوو. ئەوان سەر بە جیلێک، کە شەش کلاسیان خوێندبوو، بەڵام بەقەرا دیپلۆمی دەورانی ئێمە بەسەواد بوون. کاک نەبی دواتر درێژەی بە خوێندن دا و واوەتریش دانیشگای تەواو کرد و خاوەن بڕوانامەی لیسانسی تاریخ و جۆغرافیا بوو.

بۆ گەورەیی ئەو مرۆڤە، تەمەنێک دەگەڕێمەوە شنۆی ئەو فەترە. لە زمان عەولا دەگێڕمەوە کە ئەویش وەکوو من

کوڕە هەژارێک بوو:

- دایکم جلوبەرگی هەموومانی بە دەرمان ڕشاندبوو بۆوەی چی زیندەوەری تێیدا بکوژرێن. بۆنی دەرمانەکە زۆر ناخۆش بوو. خۆیشم بە بۆنەکەی قەڵس بووم، جا چ بگا بە کەسانی دەوروبەرم. چوومە قوتابخانە. کاک نەبی ماموستامان بوو. کاتێک هەستی بە بۆنی جلوبەرگەم کرد، خێرا گەورەیی خۆی نواند. بانگی کردمە لای خۆی و بەبیانووی قسەکردن ڕایکێشامە گۆشەیەک، بێئەوەی مناڵەکانی دیکە هەستی پێبکەن، مەبادا دوایی بمشکێننەوە و ببمە مایەی گاڵتەجاڕی. کاک نەبی بەدەم قسەکردنەوە، شووشەی عەتری لە باخەڵی دەرهێنا و هێندێکی بە کەواکەمدا کرد و نەختێکی دە سەرو گوێلاکم هەڵسووت. خۆیشم هەستم بە بۆنێکی خۆش کرد. ناردمییەوە سەر جێگاکەم و درێژەی بە دەرس گوتندا.....

- ئا... عەبدوڵا، ئەو کاتەی تۆ قوتابی کاک نەبی بووی، منیش قوتابی فیروز بووم. من لە تۆ هەژارتر بووم. کەواکەم دڕاو بوو و کاتێک لە کلاس لەگەڵ مناڵەکان دانیشتبووم، فیروز بانگی کردم و لەبەرچاوی مناڵەکان، هەم لێیدام و هەم لە کلاس دەریکردم و گوتی: جارێکی دیکە بۆت نییە بە لیباسی دڕاو و پینەکراو بێیەوە قوتابخانە! جاری دواییش لەبەر ئەوەی پانتۆڵی کوردیم دەبەرکردبوو، دیسان دەریکردم و گوتی: دەبێ بە شاڵواری عەجەمی بێیەوە، دەنا بڕۆ لەجیاتی خوێندن گوێلکەوانی بکە! هەڵبەت مرادیش لەو باشتر نەبوو. ئەویش بێسەوادی خۆی بە لێدان و کوتانی ئێمە دەشاردەوە...

کاک نەبی ماموستایەتی وەکوو ئەرکێکی ئەخلاقی، چەشنی دەینێک لەهەمبەر مناڵانی شارەکەی سەیردەکرد. خۆزگەی ئەو پێگەیاندنی ئێمە بوو، نەک مووچەی دەسەڵات. ئەو بە هەر ئاکار و کردەوەیەکی، پاراگرافێک لە مرۆڤایەتی لە مێشکی ئێمەی مناڵدا تۆماردەکرد. کەسێکی باوەڕ بەخۆ بوو و متمانەی بە خەڵکی دەوروبەری هەبوو و هەست و بۆچوونی خۆی بە کرداری هێمنانە لە کێڵگەی زەین و بیری لایەنی بەرامبەردا دەچاند.

لەگەڵ عومەر حەمیدی ساڵەکانی کۆتایی خوێندنمان تێپەڕدەکرد. ئەو دەمە ئیتر، کاک نەبی ماموستای دەرسی جۆغرافیا بوو. زۆری هەوڵدەدا چەندی دەکرێ زانستمان سەبارەت بە جیهانی دەوروبەرمان پتروپتر بێ، بەڵام ئێمەی گەنجی خولیای چوار نمرەی قبوڵی، کوا گوێمان بەو ئامۆژگارییانە دەبزووت! ڕۆژی تاقیکردنەوە لەگەڵ

عومەر پێکەوە دانیشتبووین. کاک نەبی لەسەر جێگای خۆی دانیشتبوو و نێوەنێوە سەیری دەکردین. عومەر جاروبار دەستی بۆ کتێبی جۆغرافیا دەبرد و جوڵەکانی زۆر ئاشکرا بوون. کاک نەبی بە ئەسپایی نیزیک کەوتەوە. عومەر مەجالی شاردنەوەی کتێبی بۆ نەما. کاک نەبی کتێبەکەی لە عومەر وەرگرت و لە پێشی دانا:

- عومەر ئەوە خەریکی تەقەلووب کردنی؟ بەرمزەیەکی لەسەر لێوان بوو.

عومەر نیگەران و ترساو لەوە کە لە کلاس دەربکرێ، سەری دەبەر خۆی نا.

- سەرت هەڵێنە! پێم ناخۆشە تەقەلووب دەکەی، بەڵام مادام ناخوازی ئەو درسە فێربی و حەزت لێنییە، ها ئەوە کتێبەکە و بەدڵی خۆت لەبەری بنووسەوە.

عومەر لەبەر خەجاڵەت بوون، کتێبەکەی لە کەشێوی مێزەکەی بەردەممان نایەوە و هەستا و دەرکەوت. دوای تاوێک چاوم پێیکەوتەوە، هەستی بە شەرمەزارییەکی زۆر دەکرد و پێیوابوو ئەو زوڵمی لە کاک نەبی کردووە.

یەکدوو ساڵ دواتر کاک نەبی، وەکوو شارەداری شاری شنۆ دیاریکرا. قوتابخانەمان بێ ئەو ماموستا گەورەیە مایەوە و ئەوجار کەمتر چاومان پێیدەکەوت. ڕۆژەکانی سەرەتای کاریی ئەو بوو. بەهەڵکەوت تووشی باسێکی خۆمانەی نێوان ئەو و یەک لە عەمەلەکانی شارەداری بووم. دەروێش حوسێن نەیدەزانی بە چ ناوێک بانگی کاک نەبی بکا. پێشتر فێرببوو بە شارەدارەکانی پێشتر لە کاک نەبی بڵێ ڕەئیس.

- ڕەئیس دەتوانم بڕۆمەوە؟ دەروێش وسێن ڕووی لە کاک نەبی کرد.
- دەگەڵ کێ قسەدەکەی دەروێش وسێن؟
- دەگەڵ جەنابت.
- دەروێش گیان، من نە جەنابم و نە ڕەئیس. ناوی من نەبییە. خەڵک بەناوی کاک نەبی بانگم دەکەن و تۆش هەروابکە!
- ئاخر جەنابی کاک نەبی پێمعەیبە...

- نانا... کاکە گیان، ناخوازم جارێکی دیکە نە جەناب و نە ڕەئیسم گوێ لێبێ.

شۆڕش دژی ڕژێمی پاشایەتی پەهلەوی لە شارە گەورەکانی ئێران دەستی پێکردبوو. شارە بچووکەکەی ئێمەش، شنۆ دەبوایە ڕەگەڵ ڕەوتی ئاڵوگۆڕەکان بکەوێ. کاک نەبی سەرقافلەی جوڵەی خەڵک سەرەکیترین نەخشی گێڕا. هەڵبەت زۆر لەوە پێشتر ڕەگەڵ شۆڕشی کوردستان لە هەردوو دیوی سنوور، لە باشوور و ڕۆژهەڵات لە پێوەندیدا بوو و من دواتر بە هەڵسوکەوتەکانی ئەوم زانی. چەند مانگێکی خایاند و بە دامەزرانی کۆمیتەی ناوچەی حیزبی دێموکرات، کاک نەبی ئەرکی بەرپرسیارێتی وەرگرت. ئێمەش کۆمەڵێک لە قوتابییانی ئەو ڕەگەڵ لافاوی شۆڕش و حیزبایەتی کەوتین، ئەوانەی خۆی پەروەردەی کردبوون. زۆری نەکێشا خۆمان لە چیاکان دیتەوە. گەرمای ئەو ڕۆژەم لەبیر ناچێ کە ئارەقەی ڕەش و شینمان دەرکردبوو و لەگەڵ کاک نەبی و ماموستا مەلا محەممەدی عوسمانی و ئازادی کوڕەگەورەی کاک نەبی بەرەو شێخ ئایش لە پیرانشار دەچووین. ئازاد هەراسی بە کاک نەبی هەڵگرتبوو و کۆمەڵە پرسیارێکی لەسەر وەزعی حیزب هێنابوە گۆڕێ، کە باوکی وەکوو ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی دەبوایە وڵامیان بداتەوە. کاک نەبی حیزبەکەی خۆی خۆشدەویست و باوەڕی پێیهەبوو و ئازادیش جگەرگۆشەی ئەو بوو و نەدەکرا جوابی نەداتەوە. باس لەسەر قەومانی ڕووداوێک بوو.

- بابە، هەمووتان دەزانن چ باسە، بەڵام ئەتۆ هیچ نائێی.... بەداخم
- نانا ئازاد گیان بەداخ مەبە. تۆ ڕۆڵە دەبێ ئەوە قبوڵ بکەی کە من ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی حیزبم. نەزەرم بە هێند وەردەگیرێ. خۆ ناکرێ هەرشتێک قەوما خێرا بێم هاتوهاوار سازبکەم. دەبێ قسە لەجێی خۆیدا بکرێ و زانیاری ڕاستیش بە خەڵک بدرێ. کار بە ئیحساسات و هەڵچوون جێبەجێ نابێ.....

لەو کاتەشدا هەم ئەرکی باوکایەتی و هەم ماموستایەتیم بەو مرۆڤەوە دیت. سەردەمی قوتابخانەی وەبیر هێنامەوە. شانازیی ئەوەم پێبڕابوو هەم لە قوتابخانەی خوێندن و هەم لە قوتابخانەی شۆڕش لەگەڵ کاک نەبی بم.

ساڵی ١٩٨٥ منیش وەکوو خوێندکار بورسی خوێندنم لە وڵاتی یونان پێبەخشرا. بنکەی دەفتەری سیاسی لە گەڕەدێ بوو. سەردانی کاک نەبیم کرد. لە ژوورێکدا لەلای کاک فەتاح کاویان و کاک مستەفای قازی دەماوە.

- فەتحی ئەوە بورسی خوێندنت وەرگرت، دەبێ شیرنیمان بدەیەی! کاک فەتاح داوای کرد.

- جا باشە عەلی چکارەیە شیرینی بدا بە ئێوە فەتتاح! هەتا ئەمن لێرە بم، عەلی هیچکارە نییە. ئەوە منم دەبێ شیرینی بدەم بە ئێوە، کە عەلی برام بۆ خوێندن دەچێتە دەرەوە....

وای لەو گەورەییەی بەو ئینسانەوە دیت. لەو غەریبی‌یە و لەو دوورییەی لە شار و بنەماڵەم، چۆن توانی ئەو خۆشەویستییەم پێببەخشێ کە هەست بەبێکەسیم نەکەم! لەبەر گەورەیی نواندنی ئەو، لەجێوە فرمێسک دەچاوانم گەڕا. هیچم پێنەگوترا، تەنیا ئەوەندە نەبێ کە لەقوڵایی دڵمدا عەشقێک پشکووت و گوتم: گەلێک سپاس گەورەم...

دوایین‌جار گوێم لە دەنگی بۆوە. ئەو کاتە بوو کە بەداخەوە حیزبی خۆشەویستی کاک نەبی و قوتابییەکانی ئەو، واتە خەجیج مەعزووری و قادر وریا و قادر ڕەسوڵیان و عەوڵا سەیدا و عومەر حەمیدی و چەندێکی دیکە تووشی دابڕان هاتبوو. کاک نەبی هەموومان، لە وڵاتی دانمارک دەژیا و نەخۆشی شێرپەنجە بڕستی لێبڕیبوو. عومەر حەمیدی لە کوردستانڕا هاتبوو و شەوێک لە شەوان بە تەلەفوون قسەمان لەگەڵ کاک نەبی کرد.

- کاک نەبی چۆنی؟ دەمانزانی بەهۆی نەخۆشییەکەی زۆر ناژی.

- زۆر باشم عەلی گیان، تۆ چۆنی؟ دەنگی تەواو کز ببوو.

- کاک نەبی گیان، جارێ لەگەڵ عومەر قسە بکە، دوایە من قسە دەکەم...

کاک نەبی ئەو شەوە دیسان وەکوو ماموستایەک داوای برایانەی هەبوو.

- کوڕینە! دەبێ ئەو دوو باڵەی حیزب یەک بگرێتەوە. دەبێ کار بۆ ڕزگاری ئەو کوردستانە بکەین. نەکا هەست بە ماندووبوون بکەن.....

لەگەڵ عومەر دەستمان بە گریان کرد. کاک نەبی بۆ هەمیشە جێی دەهێشتین و داوای لە ئێمەش دەکرد نەبەزین... دەک ڕوحت شاد گەورەم. چەند ڕۆژێکی خایاند و بۆ هەمیشە ماڵاوایی کرد.

کەسی برا! هیچ دەزانی عومەریش لە وڵاتی غەریبی سەری نایەوە، هیچ دەزانی قادریش بەدەم نەخۆشییەوە

پێوەندی لەگەڵ هەموومان بڕایەوە، هیچ دەزانی حیزبەکەت دوبارە بە ئازاری دوولەتبوونی دیکە تلایەوە؟

گەورەم سەری کڕنۆش بۆ هەموو گەورەییەکانت. تۆ ئەبەدییەتت بۆ خۆت دەستەبەر کرد. لە دڵماندای و ئەگەر بیست ساڵیش بەسەر کۆچتدا تێپەڕبێ، قادر و خەجیج و عەلی زۆر هەن ڕێز لە هەست و بیرت بگرن و تۆیان لەبیربێ. بخەوە ئازیز، پیاوە مەزنەکە خەوی خێرت بێ....

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ٢ی دێسەمبەری ٢٠١٦

موژدە، موژدەی بە شەکیلا دا

نیوکاتژمێر بەر لە هاتنی میوانەکان گەیشتبوومە ژووری مەراسیم. سەیرم کرد جیا لە ئاڵا و ئارمەکان، وێنەی یەک لە شەهیدانی تەقینەوەی بەر درگای قەڵای دێموکرات لەسەر مێزێک داندرابوو. چاوم بە کیژێکی خەمبار کەوت. لەتەنیشت مێزەکە راوەستابوو. سڵاوم کرد و دەستم لەنێودەستی نا.

* خانمە جوانە چۆنی؟
* باشم، زۆر سپاس. من شەکیلام، کچی شەهید عەلی قۆیتاسی.

تەزوویەک بە لەشمدا گەڕا. سەری کڕنۆشم دانەواند و گەرم لە باوەشم گرت. بەڵێ ئەو کچی شەهیدێک بوو. ئەو شەکیلا بوو کە دوو رۆژ پێشتر بەسەرهاتی ژیانیم تا رادەیەک بیستبوو.

مەعمووریەتی کاری من، بەخێرهێنانی میوانەکان دیاریکرا.

هەستێکی قورس روحمی داگرتبوو. خەڵک پۆل پۆل دەستیان بە هاتن بۆ مەراسیمەکە کرد.

- روحی شەهیدان شادبێ...

پیر و گەنجم بەردەوام دەدیت، خەفەتبار بەرەو ژوورەکە دەچوون.

نیو کاتژمێری خایاند. ژووری پرسە پڕ لە خەڵک بوو، لە هەموو چین و توێژێک. دیسان وەبیر ئەو رستە جوانە، بەڵام حەسرەتبارە کەوتمەوە:

" ئەوجاریش شەهیدەکان لە دەوری یەکتر کۆیانکردینەوە".

دێموکراتە لێکدابڕاوەکان، کۆمەڵە چەند کەرتەکان، چەپ و راست و ئاییندار و بێ ئایینەکان، کورتی ببڕمەوە کوردە بەهەستەکان بەپانەوە هاتبوون.

لە پشت میکرۆفۆنە رەنگاوڕەنەکان کۆڵێک وتار پێشکەش کران و پەیام خوێندرانەوە، هەرکام بە ئەدەبیاتی تایبەتی خۆی. کۆماری ئیسلامی ئێران مەحکووم کرا و وەکوو تاوانباری سەرەکیی تەقینەوەکانی بەردەرکی قەڵای دێموکرات لە کۆیە دەستنیشانکرا.

نۆرە گەیشتە شەکیلا. ئەو جوانکیلە خەمبارەی کاتژمێرێک پێشتر دیتبووم. بێدەنگی‌یەکی سەرنجڕاکێش ژوورەکەی داگرت. شەکیلا لە پشت میکرۆفۆن بوو.

ـ من شەکیلام، کچی عەلی قۆیتاسی. سڵاو و ڕێزم هەیە بۆ هەموو ئێوە هاوڕێیانی باوکی شەهیدم.

ئینسان نەیدەزانی سەیری شەکیلای خەمبار بکا یا گوێ لە وشە پڕلەهەستەکانی بگرێ. ئەو هەشت ساڵان، لەگەڵ دایکی ڕێگای تاراوگەنشینیی گرتبووەبەر. کاتێک قسەی دەکرد، سیمای هەشت ساڵ لەوە پێشی باوکی، هێشتا لە مێشک و خەیاڵیدا دەهات و دەچوو. ئەو بە سۆزێکی پڕ لە هەست لەگەڵ باوکی دەدوا. فرمێسک و خەم تێکەڵ بە ئاخاوتنی ببوون.

ـ باوکم هەموو تەمەنی خۆی لەپێناو ئازادی و سەربەرزی کوردستاندا فیدا کرد. باوکم درێژەدەری ڕێبازی شەهیدان بوو. ئەو خۆی تێکەڵ بە کاروانی شەهیدان کرد.

کاتێک هەناسەی پڕ لە حەسرەتی هەڵکێشا، بەدەم هەنیسکی گریانەوە، دووبارە دەستی بە خوێندنەوەی پەیامەکەی کرد.

ـ باوکم تاجی ئیفتیخارە بە سەرمەوە..

بە بیستنی وشەی تاج، بۆ ساتێک بیرم لە شاجوانەکانی جیهان کردەوە. هەستم کرد شاجوانی من، شەکیلاکانن، مناڵانی بێبەشکراو لە سۆزی دایک و باوکەکانن.... ئاخ شاجوانەکەم شەکیلا، تاکەی مەرجی شاجوانیی کیژانی نیشتمانم، دەبێ بێکەسبوون بێ؟! هەموو میوانانی نێو ژوورەکە کاتێک فرمێسکی شەکیلایان بینی و گوێیان لە تاجی ئیفتیخار بوو، ئەسرین لە چاوانیاندا قەتیس ما. شەکیلا درێژەی بە پەیامەکەی دا. یەک ڕستەی گوت کە خۆی لە خۆیدا ڕۆمانێکی پڕ لە تراژێدیا بوو و بارتەقای قورسایی هەموو ڕۆمانەکانی جیهان. نزایەک بوو بۆ هەڵتەکاندنی کورسیلەی هەموو خواکانی نیهان. خۆزگەیەک لەنێو دڵ و دەروونی هەموو هەژارەکان.

ـ مردن و سەرشۆڕی بۆ ئەوانەی بێباوکیان کردم.

شەکیلا بە ئەسپایی، بێماڵاوایی، ڕۆیشت.

خێرا دوای ئەو نۆرەی موژدە هات. ئەویش شاجوانێکی‌تر، ئەویش کچە شەهیدێکی‌تر.

ـ من موژدەم. من نوێنەری راسپێردراوی ئێوەم. بەناوی هەموو ئێوە ئازیزان دەخوازم چەپکەگوڵێک پێشکەش بە شەکیلا بکەم و موژدەیەک بە خەڵات.

ژوورەکەم وەکوو دەریایەکی تۆفانی کەوتەبەرچاو. هەستەکان شەپۆلیان دەدا. لەگەڵ شەکیلا گریان و لەگەڵ موژدە، چاوەڕوانی موژدە.

. من لێرە دەخوازم بە شەکیلا بڵێم، چۆن خاکی کوردستانمان هەموو رۆڵەکانی نیشتمان لە باوەش دەگرێ، چۆن حیزبی دێموکرات بۆ ئێمە ماڵێک بوو، باوک و دایک بوو، بۆ من و هەموو کچ و کوڕە شەهیدەکان، بۆ تۆش شەکیلا گیان، هەروا دەبێ. بۆیە دڵگران مەبە. تۆ وەک خۆت گوتت شانازی بکە کچە شەهیدی، شەهیدێک بۆ حیزب، شەهیدێک بۆ کوردستان، کە ژیان و گیانی بەخشی...

بە مژدەی مژدە، دەریای شەپۆلاوی ساڵۆن هێوربۆوە. مژدەی کچە شەهید، وەکوو شاجوانی دوێنێی کچە شەهیدەکان، دەسکێ گوڵی پێشکەش بە شەکیلا کرد و لە ئامێزی خۆیدا لاواندییەوە.

پرسیارگەلێک لە دڵ و زەینی ئێمەی دژبەرانی هەڤدوودا بۆ جارێکیتریش دووپات بوونەوە:

دابڕان و پەرشوبڵاوی ئێمەی کورد تا کەی؟ بەتایبەت ئێمەی پێشڕەوی خەبات بۆ رزگاریی نیشتمان! دەبێ بۆ شاجوانە بێنازماوەکانمان، بۆ وەچەی داهاتوومان، لە دەفتەری مێژوودا چ بنووسین؟ ئاخۆ، تەنیا شەهیدەکانمان لە یەکتر کۆماندەکەنەوە؟

لە ژمارە ٦٩٥ی رۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٤ی جانێویری ٢٠١٧

لۆرکا

ئاوریلی ١٩٣١ دامەزرانی جمهووری ئیسپانیا و کۆتایی سیستەمی پاشایەتی ڕاگەیەندرا. ژێنرال فرانسیسکۆ فرانکۆ دژی ئەو گۆڕانە هەڵوێستیگرت. ساڵی ١٩٣٦ کودتای وەڕێخست و تووشی شکستهات. شەڕی نێوخۆیی ئیسپانیا دەستیپێکرد. وڵاتانی ئوروپایی، ٢٠ی ئاگوستی ١٩٣٦ پەیمانی ‹›خۆتێهەڵنەقوتاندن ‹› لە کاروباری ئەو جمهورییە تازە دامەزراوەیان ئیمزا کرد، واتە ڕاست ٢٠ ڕۆژ دوای کودتای نیزامی فرانسیسکۆ فرانکۆ، تەنیا بۆوەی یارمەتیی بە سەرکەوتنی جمهورییەت نەدەن و پشتی فرانکۆ بگرن. نیو میلیۆن ئیسپانیایی کوژران. نازییەکانی ئاڵمان و فاشیستەکانی ئیتالیا یارمەتی فرانکۆیاندا و ناوبراو ساڵی ١٩٣٩ دەسەڵاتی حوکمڕانی دەستەبەرکرد.

فرێدریکۆ گارسیا لۆرکا، شاعیر و نووسەری ئیسپانیایی، هەروەها نیگارکێش و ژەنیاری پیانۆ، لاینگری جمهوری تازەدامەزراوی ئیسپانیا بوو. لۆرکا دەیزانی کە بێدەنگی کۆمەڵگای جیهانی و سەرهەڵدانی فاشیزمی فرانکۆ، وڵات چۆن تووشی نەهامەتی و ویرانیدەکا. ئەو بە زمانی شێعر و شانۆ دەنگی ناڕەزایەتی خۆی دەربڕی. ئەو لە نیزیکەوە دەیدیت هەرکەس لەگەڵ فرانکۆیە، دوژمنی جمهورییەتە. بەردەوام گوێی لە دروشمی فالانژەکان دەبوو، کاتێک هاواریان دەکرد:

"هەرکەس بەرگی نیزامی لەبەردا نەبێ، با جلی ژنانە بپۆشێ."

لۆرکا هەڵسوکەوتی فرانکۆی دیتبوو و گوێی لە فەرمانی ئەو ببوو کە گوتبووی:

"بەرلە جێبەجێکردنی حوکمی تیرباران و سێدارە، من داوای لێبووردەیی هیچکەس پەسند ناکەم."

لۆرکا پێشبینی ئەو داهاتووە تاریک و ڕەشەی کرد و نووسی:

ئەوان سواری ئەسپە ڕەشەکان دەبن،
ئەو ئەسپانەی ناڵەکانیشیان ڕەشن.
پەڵەکانی جەوهەر و مۆم
لەسەر باڵتۆکانیان دیار و گەشن.
ئەوان ئەگەر ناگرین، لەبەروەیە
لەجیات مێشک، قوڕقووشمیان لە سەریاندا جێگرەوەیە.
ڕوحیان لە کەوڵی بۆیاخکراوە
ئەو ساتەی دێن بە ڕێگاوە.
تاقمێکی پشتکووڕن و شەوانە
بگەنە هەر شوێنێ،
بێدەنگییەک دەخوازن،
وەکوو شیرەداری ڕەشهەڵگەڕاو،
ترس و سامێک،
چەشنی لەرزینی بچووکترین دەنکە لمی بەرئاو.

دواتر، تەنیا لە دەڤەری باسک بە هەزاران کەس ئیعدامکران. دیسان وەدەنگ هات:

مەرگ،
بەژێر دارزەیتوونەکاندا تێدەپەڕی و
پەیتا پەیتا و بەردەوام
پەنجەی قورقووشمیی خۆی
ڕادەداشت و
قوربانیی خۆی دەستنیشان دەکرد.

ئەو بۆ عەشق، بۆ مناڵ، بۆ سروشت دەینووسی. هەرچەند وایدەنواند کە زۆر سیاسی نییە، بەڵام هەڵسوکەوتی

لەمەر ناعەدالەتی و دۆخی نالەباری سەردەم بەجۆرێک بوو، فالانژەکانی فرانکۆ بۆیان قبوڵ نەدەکرا. شێعرەکانی ئەو وەسەر زاری منالە هەژارەکانی گەڕۆکیش کەوتبوون. ڕوحی هەژارانی بەلاوە گرینگ بوو و بۆ دوای مەرگیشی خۆزگەی بۆ چەوساوەکان هەبوو:

ساتێ دەمرم
پەنجەرەی هەیوان والابێ.
منالێک پرتەقاڵ دەخوا،
لە پەنجەرەی بەرهەیوانەوە دەیبینم.
وەرزێرێک گەنم دەدرووێ،
لە پەنجەرەی بەرهەیوانەوە دەیبینم.
کاتێ دەمرم،
پەنجەرەی بەرهەیوان دامەخەن!

لۆرکا لە سەردەمێکی گونجاودا هات و بێوەخت ڕۆیشت. ئەو دەیگوت هەر شاعیرێکی ڕاستەقینە، شۆڕشگێڕێکە. سالوادۆر دالی سەبارەت بەو دەڵێ:

لۆرکا دەیتوانی چی لە دڵیدا هەبوو یا بیری لێدەکردەوە، بە لاسایی‌کردنەوە، بە گۆرانی‌گوتن یا بە جوڵە و نمایش‌کردن دەری‌ببڕێ. تەنانەت چۆنییەتی مەرگی خۆی، ساتی ناشتنی، جەنازەی چۆن شۆڕدەکرێتەوە، چەند ڕۆژ دوای مەرگی ڕوخساری چۆن دەبێ، هەرهەمووی نمایش‌دەکرد. ئەو هەرچەند بە سیما جوان نەبوو، بەڵام کاتێک جوڵەی سەیر و هونەریی دەکرد و پێدەکەنی، جوانییەکی کەموێنەی بە ڕوخساری خۆی دەبەخشی. هەرکات هەستی‌دەکرد بە هەڵسوکەوت و جووڵەکانی، توانیویەتی بینەر تەواو ڕازی بکا، شادی و خۆشی هەست و ڕوحی دادەگرت.

لۆرکا خۆیشی دەیگوت، بەدەگمەن کەنینم بە پێش‌هەستەکانم دێت. ساڵی ١٩٣٥ بە دۆستی خۆی، کارلۆس مۆرلای گوتبوو: کە بیر لە مەرگ دەکەمەوە، ترس دامدەگرێ، نەک لەبەر ئەوەی دواتر چی دەقەومێ، ئەوە بەلامەوە

گرینگ نییە. تەنیا ئەو هەستە ناخۆشە، کە نابێ ئیتر بمێنم، ئەوە ئازارم دەدا، ئەوە کە دەبێ ماڵاوایی لە خۆم بکەم، ئاخر من خۆم خۆشدەوێ.

لۆرکا پێشبینی مەرگی خۆی کردبوو:

دیتم منیان کوشت
قاوەخانەکان گەڕان، گۆڕستان و کلیساکانیش
بەرمیلەکانیان هەڵدڕی، گەنجە و دۆڵاپەکانیش
دەستیان بۆ سێ ئیسکلێت برد
کە ددانە زێڕەکانیان بدزن
بەڵام منیان نەدۆزییەوە.
منیان نەدۆزییەوە؟
نا.... منیان نەدۆزییەوە.

بەرەبەیانیی ١٨ی ئاگوستی ساڵی ١٩٣٦، ئەو سەردەمەی ئەو عاشقی ژیان بوو و تەنیا ٣٨ ساڵی تەمەن تێپەڕکردبوو، بەدەست فاشیستەکانی ئیسپانی لە داوێنی چیاکانی سیرانوادا تیرباران کرا. دەگوترێ لەنیزیک گوندی ‹›ویزنار›› لەژێر دارزەیتوونەکاندا نێژراوە. بەڵام جەنازە و گۆڕی لۆرکا هیچکات نەدۆزرانەوە. هەست و پێشبینییەکەی وەڕاستگەڕان و لە شێعرێکیشدا ئاماژەی پێکردبوو

لە ژمارە ٦٩٦ی ڕۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٢٢ی جانێوێری ٢٠١٧

هێلینی شێواو

نیکۆس کاروزۆس

لە ژووری ئاشپەزخانە دانیشتبووم و سەرقاڵی نووسین. دەنگی قاڕەقاڕی دوو قشقەڵە دەهات. لەسەر داربەڕووی بەر پەنجەرەکەم شەڕیانبوو. پاش تاوێک بە سەرکەوتنی یەکیان کۆتایی هات. قشقەڵەی سەرکەوتوو لەسەر دارەکە مایەوە و ئەوەی دیکە بەرەو دارستانی ئەوبەر جادە فڕی.

قشقەڵەی سەرکەوتوو هەر لەو ڕۆژەوە دەستی بە کۆکردنەوەی چینە و پووشوپەڵاش کرد. چەند ڕۆژ دواتر هێلانە ئامادەبوو و تێیدا دامەزرا. دیاربوو جووتی خۆیشی دۆزیوەتەوە. زۆری نەخایاند کورک بوو. دیسان قاڕەقاڕی ئەو سرنجی ڕاکێشام. یەک لە بێچووەکان کاتی فڕین کەوتبووە خوارەوە. لە چیمەنی بەر پەنجەرە دەخولایەوە. دایکی هاواری لێهەستابوو و وێدەچوو هەستی بە بوونی پشیلە لەو دەوروبەرە کردبێ. یەک دوو بیسکویتم هاویشتە بەردەم جوجکەکە. دایکی هات بۆلای و خەریکی خواردن بوون. جاروبار لەسەر چیمەن فێری فڕینی دەکرد. هەرهەمووی ئەو دیمەنانە بەلامەوە جوان بوون. سۆز، ترس و دڵەڕاوکە، بەرپرسیاریەتی و کۆڵێک ئەزموونی دایک بۆ بێچووەکە.

دوو ساڵە لەگەڵ ئەو قشقەڵەیە دراوسێم. جاروبار دێتە سەر لێواری پەنجەرەی ماڵەکەم. دەزانم برسییەتی و بە یەک دوو لەتکە بیسکویت ڕازی دەبێ. یەک دوو مانگ لەوە پێش دیسان لەسەر دار شەڕە دەنووکی لەگەڵ قشقەڵەیەکی دیکە هەبوو. هەستمکرد ئەوەیتر دەخوازێ هێلانەکەی داگیربکا. ئەوەی دراوسێم، بێگانەی ئیزن نەدا و دار و هێلانەی پاراست. ئەمڕۆ بەهەڵکەوت دووبارە لەبەر پەنجەرە وێستابووم. سەیری دەرەوەم دەکرد. بەفرێکی زۆر کەوتبوو. قشقەڵەی هاوڕێم، زۆر بە حەسرەتەوە دەیڕوانییە هێلانەکەی. بەفری لەسەر بوو و بۆ حەسانەوە نەدەبوو. بەدەست خۆم نەبوو، خەفەت دایگرتم. ئاخ چەند ناخۆشە ماڵت داگیربکرێ، لافاو بیبا یا بەفری قورس

درگات لێبگرێ. بژی لە هەیوان و پەسیوان، لەبەر دوکان و سەرشەقام، لە کۆڵان و نەدیوان، وەکوو کۆچەر، ئاوارە و دەربەدەر. تاراوگەنشین لە هەندەران بی، حەسرەتباری مەوتەنی بەر تیغی خەنجەران بی. بەڵێ ئاوا خۆم هاتەبەرچاو، بیرەوەری ژیانی ٣٥ساڵ دووری زیندوو بوونەوە، ئەوانەی لە زەینمدا قەتیس مابوون چەشنی پەنگاو.

پارچە بیسکویتێکم هەڵداشت و قشقەڵەی هاوڕێم هاتە بەر پەنجەرە. لەبەرخۆمەوە لەگەڵی کەوتمەڕاوێژ.

گوێ بگرە دراوسێکەم! هیچ دەزانی جیاوازی من و تۆ لەچیدا؟ هێلانەی تۆ لەسەر داربەڕوویە، لەسەر لێواری شەقام، لەتەنیشت وێستگەی پاس و لەبەر پەنجەرەی ماڵی من. نە کەس بەردێکت تێدەگرێ، نە کەس بە تفەنگ سێرەت لێدەگرێ. نە فڕۆکە بۆمبارانت دەکا، نە دوژمن تۆپباران و نە کەس سەرت دەبڕێ. نە ناسنامەت پێویستە و نە پاسپۆرتت حەوجەیە، نە سنوورێک بەفەرمی دەناسی و نە دژە ئایین و ئایدیات هەیە. لە دراوسێیەتی تۆ، منم خاکم داگیرکراوە، سنوورم بۆ ڕاکێشراوە، ماڵم لێشێوێندراوە. ئەوە منم دەربەدەرم، 35 ساڵە سەوداسەرم. دەزانی بۆ؟ بۆ مافێکی ئینسانی، بۆوەی ئازادبێ ژیان و گیانی. کۆمەڵگایەکی دادپەروەرانە بێ کە لەودا باڵندەی هاوڕەگەزی تۆیش خاوەن دار و هێلانە بێ. هەرچەند ئەمڕۆ ماڵەکەت بە بەفر داگیرکراوە، بەڵام لەبیرت بێ تەنیا ڕۆژانێک بۆ بەهاری گەرم و گەڕانەوە و دامەزرانت ماوە. تۆ هەرکات حەزبکەی دەگەڕێیەوە هێلینی خۆت، هەر ئەوەندە کە بەفر بتوێتەوە. بەڵام بۆ من چی؟ کەی وەرزی ئازادی دەگەڕێتەوە؟ هیچ دەزانی بەهار و پاییزەکان دێن و دەڕۆن و لەجیات بەفر و بەستەڵەک، تەمەنم بەدەم زریانی زەمەن کورتدەبێتەوە؟ بەڵام مەلی دراوسێ، بۆوەی هومێد بەرنەدەم، درگای ڕۆحم بۆ خۆزگە دوورەکان واڵاکردووە و بەو پارچە شێعرەی نیکۆس کاروزۆس کە لەڕاستیدا بۆ تۆ گوتراوە، پاراوی کێڵگەی تینووی هەستەکانم دەکەم. دراوسێ بچکۆلانەکەم گوێ بگرە!

باڵندەکان چێژەی داوی خواکان

وەگەڕێ!
گەڕانەوەت موعجیزەیە.
وەگەڕێ بە چاوی تیژبینت

بەهۆی داگەڕانی بەرەو ژێر، بە لاجایینگی گڕگرتووی پڕ لە تینت
بۆ مەوتەنی دڵگیرت وەگەڕێ.
هەرچەند هەست بە ڕووخانت دەکەی و
جەهەننەمێک هۆکار بووە
هەرچەند سینەت پڕ لە سۆزە و
هەنگاوەکانت بێداهاتووە.
بەڵام،
داربەڕوویەک بەو زستانە
لە کونجێکی ئەو دارستانە
بە بوونی تۆوە ئاوەدانە.
کەوابوو بە پەنجەی حەسرەتی ڕابردوو،
لە گوڵخونچەکان گۆرانییەک بچنە و
وەگەڕێ!
گەڕانەوەت موعجیزەیە.
نیکۆس کارۆزۆس

لە ژمارە ٦٩٧ی رۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٥ی فێبریوێری ٢٠١٧

ڕیچۆس و ئەدەبیاتی بەرگری

وشە تەنیا وەکوو خۆی خاوەن مانایەکی ئەوتۆ نییە، ئەگەر هەڵگری مانا و مەبەست لە شوێنی گونجاودا نەبێ. بەردی بناخەی ڕستەیە و پێکهێنەری قەوارەی نووسراوێکە. هەڵبەت مەبەستم لە لایەنی بێدەنگیی ئەوە، وەختێک لەسەر ڕوخساری سپیی کاغەز خۆی دەنوێنێ. مرۆڤ وشە دەکا بە ئامراز، بۆ دەربڕینی سۆز، هەروەها گەیاندنی زانیاریی و بەگژداچوونەوەی خامۆشی بیر و هزر. وشە لە زەمەن و تەمەندا و بەقەیاسی بالای ڕووداوەکان داگژاوەتە تاریکی، داگیرساوە وەکوو مۆم، بڵێسە یا خۆرێک بووە پڕ لە ڕووناکی، هەڵبەت بەباری ئەرێنی خۆیدا و ڕەنگە لە نەرێنیبوونیش بێبەش نەبووبێ. ئەگەر سەیری مێژووی عومری وشەبکەین، ئەوەندەی یەخسیری حەز و مەیلی چەوسێنەر بووە، هێندەش هەوێنی سەرهەڵدانی خەیاڵ و خۆزگەی نووسەر و مرۆڤی دڵ پڕ لە سۆزە. بە واتایەک، ئیمپراتۆری گشت وەرزەکانی هەست لە ژیان و جیهاندا.

زۆر نەتەوەی بندەست زمان و پەنجەی نووسەرانیان کردووەتە مێعرابی کڕنۆش و خەون و نزای ئەوانیان تێکەڵ بە ژیان و گیانیان کردووە. بۆ سەربەستی، بۆ خۆبیوون و ڕێگەی هزری شێعر و سروودەکانیان ڕەچاوکردووە. زۆرێک لەو خامە بوێرانە، بە دەنگ و وشەیان بەگژ نەهامەتییەکاندا چوونەوە، جیا لە کۆمەڵگای خۆیان، سنووری دەستکردەکانیشیان دەربازکردووە. ئەوانە وەکوو مانگ لە شەوی تاریکی خەڵکانی دیکەشدا، ڕووناکییان بە ڕێگا و هزر بەخشیوە. یەک لەوانە، کە لە نووسیندا سالارێکە، ناسراوی گەلانیتر سالانێکە، بەردەوام دەیخوێنمەوە و لەبەرخۆمەوە دەیلێمەوە، یانیس ڕیچۆسی یونانییە. ئەو کەسەی مرۆڤایەتی دەینداریەتی.

یانیس یەکی مای ١٩٠٩ لە شارۆچکەی مۆنێمڤاسیای دەڤەری لاکۆنیا لەدایکبوو. ناوبراو ٨١ ساڵ ژیا و لە ١١ی نوامبری ١٩٩٠ لە شاری ئاتێن کۆچی دوایی کرد. شاعیر و نووسەرێکی ڕیالیست.
یانیس ڕیچۆس شاعیر و نووسەریناسراوی یونانی و جیهانی، لەباری فکرییەوە لە بەرەی چەپدا بوو. ساڵی ١٩٣١ کە تەنیا بیست و دوو ساڵی تەمەن تێپەڕکردبوو، وەکوو ئەندامی حیزبی کۆمۆنیستی یونان وەرگیرا. ساڵی ١٩٣٤ یەکەم دیوانە شێعری خۆی بەناوی "تراکتۆر" بڵاوکردەوە و ئیلهامێک لە شێعرەکانی ولادیمیر مایاکۆفسکی بوو.

دووهەم دیوانی ئەو بەناوی "ئەهرام" لە ساڵی ١٩٣٥دا بڵاوبووەوە و لەودا پارسەنگی نێوان باوەڕ بە داهاتوو و ناهومێدی تاکەکەسیی خستە بەرباس. ساڵی ١٩٣٦ شێعری "شینگێڕیی"ی نووسی و دواتر، واتە ساڵی ١٩٥٠ ئەو شێعرەی لەلایەن ئاهەنگسازی ناسراوی یونانی و جیهانی، میکیس تیۆدۆراکیس کرا بە سروودی نەتەوەیی یونان. نیزیک بە تەواوی بەرهەمەکانی ناوبراو وەرگێڕدراونەوە بۆ سەر زۆربەی زمانەکانی دنیا. خاوەن ١١٧ دیوانی شێعر و ڕۆمان و شانۆنامە و بەرهەمی وەرگێڕدراوە.یەک لە پێنج شاعیری گەورەی سەدەی بیستەم بوو. سەردەمێک تووشی نەخۆشی سیل هات و لە ئاسایشگای "ڕەستگاری" مایەوە و لەوێ بوو بەهۆگری مارکسیسم و تێڕوانینی چەپگەرایانە. ئەو ڕوح و هەستی شۆڕشگێڕانەی خۆی ئاوێتەی شێعرەکانی کرد.

یانیس ڕیچۆس لەنێوان ساڵەکانی ١٩٤١تاکوو ١٩٤٥ کە شەڕی دووهەمی جیهانی لەگۆڕێدا دەبێ و خاکی یونان بەدەست نازییەکانی ئاڵمان داگیردەکرێ، وەکوو پارتیزان دەبێتە ئەندامی "بەرەی ڕزگاریی نەتەوەیی".دواتر، ساڵەکانی ١٩٤٦ تا ١٩٤٩ ڕەگەڵ جووڵانەوەی چەپ بەدژی فاشیزم دەکەوێ. ساڵی ١٩٤٨ دەگیرێ و بۆ ماوەی چوار ساڵ لە ئۆردووگاکاندا زیندانی دەکرێتو ئیزنی نووسینی پێنادرێت، بەڵام کۆڵنادا و بەنهێنی شێعرنووسین درێژە پێدەدا. ماوەیەک بۆ دوورگەکانی لیمنۆس، ماکرۆنیسۆس و ئایۆ ئێڤستراتۆس دووردەخرێتەوە. ساڵی ١٩٥٦ سەردانی یەکیەتی سۆڤییەت و کوبادەکا. ڕیچۆس لە سەردەمی هاتنە سەرکاری حکوومەتی دیکتاتۆری سەرهەنگەکان لە ١٩٣٦دا، دووبارە دەکەوێتەوە بەر گوشار و تووشی دوورخراوەیی دبێو سەرەتا بۆ دوورگەی یی‌ئارۆس و پاشان بۆ دوورگەی لێرۆس دەنێردرێ. ناچاردەبێ ڕەوتی هۆنینەوەی شێعرەکانی بگۆڕێ و شێوازی سوریالیستی بگرێتەبەر. ساڵی ١٩٣٧ کۆمەڵە بەرهەمی "گۆرانی خوشکم" دەخوڵقێنێ و ١٩٣٨ "پەیمان و ئاشتی بەهار". لەو دوو بەرهەمەدا بیرەوەرییەکانی تاڵی سەردەم بە زمانی شێعر دێنێتە بەرباس.

یانیس زۆربەی شێعرەکانی ئەلێکساندرۆس بلۆک، نازم حیکمەت و ڤلادمیر مایاکۆڤسکی وەرگێڕاوە سەر زمانی یونانی. لە یەکییەتی سۆڤییەت خەڵاتی لێنینی پێبەخشرا. هەرچەند لە بنەماڵەیەکی دەوڵەمەند بووە، بەڵام خۆی بوو بەشاعیری هەژار و چەوساوەکان. ناسراو بوو بە شاعیری دەیەی سی. کۆمەڵە شێعرەکانی "ڕۆمیۆسینی - ڕوحی شۆڕشگێڕی و نەتەوەیی یونانییەکان" "١٩٤٧ و" موسیقای ڕووناکی مانگ" ١٩٥٦ کە بەرهەمی سەردەمی زیندان بوونە، بڵاودەکرێنەوە. نۆ جار بۆ وەرگرتنی خەڵاتی نۆبێل پێشنیار دەکرێت و پێی نادرێت. پابلۆ نێرۆدا،شاعیر و سێناتۆری نوێخوازی شیلیایی و براوەی خەڵاتی نۆبێل لەوبارەوە دەڵێ:

"ئەو پتر شایانی ئەو خەڵاتەیە، بەڵام نایدەنێ، چونکە شاعیرێکی چەپە."

لوویس ئاراگۆن، شاعیر و ڕۆماننووسی سووریالیستی فەڕانسەوی سەبارەت بە ڕیچۆس دەڵێ: "ئەو مەزنترین شاعیری سەردەمی ئێمەیە."

پابلۆ نێرۆدا هەروەها دەڵێ:

"ڕازی نیم شێعرەکانم لەگەڵ شێعری هیچ شاعیرێک جیا لە یانیس ڕیچۆس هەڵسەنگێندرێن."

یانیس خۆی لەمەر نەهامەتییەکانی بەسەری هاتووە دەڵێ:

"پێموایە مرۆڤی سزانەدراو هیچ کات لەژیانیداتێ ناگا سنوور بەزاندن چ مانایەکی هەیە. لە بەر ئەوەی ژیان پڕە لەمەمنووع کران، فێربووم بەشێعر ئەو سنوورانە ببەزێنم..."

هومێد بەرنادا و گەشبینە بە داهاتوو و هاواردەکا:

"دڵنیام سایەمان بەسەر هەموو کێڵگەکانەوە دەبێ
بەسەر دیوارە گڵێیەکانیماڵی هەژاران
بەسەر گشت شوێنێکی گەورە ماڵان
کە لە داهاتوو دادروست دەکرێن...
تاڵی یەکانوە شادی دەگەڕێن
خوشک و برایەتیمان دەگەشێتەوە
خۆشحاڵ دەبێئەو جیهانەی تازە لەدایک دەبێ...."

با بزانین یانیس ڕیچۆس، شاعیری ئەدەبیاتی بەرگری، سەرەڕای ئەوەی خاوەن هەست و بیر و ڕوحێکی سەرکێشە، سەبارەت بە ئاشتیش چۆن دەدوێ:

"ئاشتی"

خۆزگەی مناڵ ئاشتییە،
هیوای دایک ئاشتییە،
ڕازو نیازی دڵدارانی ژێر سایەیدارەکان،
ئەویش هەر ئاشتییە.
ئەو باوکەیشەو درەنگان دەگەڕێتەوە و
زەردەخەنە یەکی مەزن لە چاوەکانیدا دەدرەوشێتەوە،
بەزەمبیلی پڕ لە میوەی دەستیەوە،
بەئارەقی نێو چاوانیەوە،
ئارەقەیەک وەک و شەونمی سەرپۆ ڕەگیا
کە لەبەرپەنجەرە لەسەرمان بەستوویەتی،
ئەویش هەر ئاشتییە.
ساتێ کەبرینی کوانەکانی ڕوخساری جیهان نامێنێ و
لە قووڵکەکانی گوللە تۆپ وخومپارە دا،
دارو گوڵ دەچەقێندرێ.
لە نێو دڵە سووتاوەکاندا
یەکەم خونچەی هیوا سەر دەردێنێ و
شەهیدانی شوەر دەسوڕێنەوە سەرتەنیشت و
حەساوە دەخەون و گلەییان نامێنێ،
دڵنیان خوێن یان بەفیرۆ نەچووەو بۆ ئاشتی بووە،
ئەویش هەر ئاشتییە.
بەرامەی جەمی شەو، ئەویش ئاشتییە.
ئەو کاتەش هەروەها کەسەیارە لە ڕێگا دادەوێستێ و
ئیتر مەترسی ڕێگرییەک لەگۆڕێ دانییە.

ئاشتی ئەو دەمەیە،لە درگا دراوەو
واتای هاتنی دۆستێکە،
یا کەلێنی هەمیشە ئاوالەی پەنجەرە و
مانای هەبوونی ئاسمانێکە،
کەیارمەتیدەر دەبن، چاوەکانمان زەنگۆڵە ڕەنگینەکانی ئە و ئاسمانە ببینن و
جێژن بگرن و شاگەشکە دەبن،
ئەوەش خۆی ئاشتی و سوڵحێکە.
ئاشتی پەرداخێکشی ریگەرمە و کتێبێک
لە دوایوە خەبەر هاتنی منالێک.
ئاشتی ئەوساتەیە، گوڵە گەنمەکان وەر دەسوڕێنەوە،
بە یەکتر دەڵێن: ئەها ڕووناکی، تیشک!
تاجی خۆریش لەو ساتەدا لێ وڕێژ بووە لە گزینگ،
بەڵێ ئەوەش هەر ئاشتییە.
ئەودەمەی زیندانەکان دەکرێنە کتێبخانە
ئەو ساتەی گۆرانی ماڵەو ماڵ، لەشەو دا دەزرینگێ تەوە
ئەووەختەی مانگی بەهار لەبن هەور دەردەکەوێ، دەدرەوشێتەوە
وەکوو چۆن هەموو ئێوارەی شەمۆیەک، لەدەلالاکی،
کرێکارێک سەر وڕوخساری پاک کردبێتەوە،
بەڵێ ئەوەش هەر ئاشتییە.
کاتێ ڕۆژ تەواو بوو،
هیچ ڕۆژێک بەبەتاڵی دەرباز نەبوو،
نەمامی نیشتمان لەشەو دا،چرۆی داو
ڕۆژێکی پڕ بەهرەی تێپەڕاندو خەوێکی بەرهەقی کرد،
تۆش هەست دەکەی خۆر بەباقەتیشکێ
خەم و خەفەتی لە کەلێنە شاراوەکانی ڕۆژگار ڕاکرد،

ئەوەش ئیتر ئاشتییە.

ئاشتی، حاسڵاتی تیشکی خۆرە لە پێدەشتەکانی هاوین دا

ئەلفوبێی دڵپاکییە، لە کۆشی سپێدە دا،

بەڵێ ئاشتی ئەوەیە.

کاتێکدەڵێی: خوشک و برایانم!

کاتێک دەڵێی: سبەینێ بنیاتدەنێین

ڕاست ئەوەدەمەی مژوڵی دروست کردنین، گۆرانی دەڵێین،

ئاشتی ڕاست ئەوساتەیە.

ئاشتی دەستی یەکگرتووی مرۆڤەکانە

نانێکی گەرم لەسەر سفرەی خەڵکی جیهانە

بزەی سەر لێوی دایکانە،

ئاشتی جیا لەوانە هیچیتر نییە.

ئەو گاسنە جووتانەی کێڵگەی پان و پۆڕپزەوی جیهان دەکێڵن

تەنیایەکوشە دەنووسن:

"ئاشتی. هیچ وشەیەکیتر جیا لە ئاشتی"

لەسەر هێڵی شێعرەکانی منیش

شەمەندنەفەرێ بەمەقسەدی دا هاتوو بەڕێوەیە،

پڕە لەگوڵە گەنم و گوڵەباخو ئاشتی و ئاشتیش هەرئەوەیە.

یانی سڕی چۆس

لە ژمارە ٦٩٨ی رۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٢١ی فێبریوێری ٢٠١٧

کۆرپەکان بە زمانی دایکیان دەگرین

بەپێی ئاکامی کۆمەڵێک توێژینەوەی زانستی، دەرکەوتووە کە منداڵ لەڕێگای دایک و باوکەوە فێردەبێ یەکەم وشەکان بڵێتەوە. پسپۆڕانی ئەو بوارە دەڵێن یەکەم گریانی منداڵ، راست ئەو کاتەی لە دایک دەبێ و چاوی بە دنیا دەپشکوێ، مۆرکی زمانی دایکی پێوەیە.

گریانی منداڵ پتر مێلۆدیکە، وەختێک خاوەن زمانێکی تۆنداره و بەرزی و نزمی پێوەدیارە، بەتایبەت زمانێک کە گرێدراوی تۆنەکانییەتی و وشەکان بەیارمەتی تۆنەکان مانای راستەقینەی خۆیان دەردەخەن. لەو شێوە زمانانە دەتوانین ئاماژە بە زمانەکانی چینی، ڤێتنامی، تایلەندی یا زمانی هۆزی (Nso) لە باکووری وڵاتی کامێرۆن بکەین. لەراستیدا ئەو زمانانە پێویستییان بە فۆنێتیکی (دەنگ - گۆ) بەهێزتر هەیە بۆ ئەوەی خاوێنتر قسەیان پێبکرێت. پسپۆرەکان هەروەها بەو قەناعەتە گەیشتوون کە کۆرپە ساواکان لەو کاتەوە فێری زمانی دایک دەبن کە هێشتا لە منداڵدانی دایکدان و وێدەچێ هۆکارەکەشی بگەڕێتەوە بۆ لایەنی ژنێتیکی ئەو دیاردەیە.

ئەوە کە دەڵێ: "کۆرپەکان بە زمانی دایکیان دەگرین" بۆچوونی پرۆفێسۆری زماناس کاتلین فێرمکێ (Kathleen Fermke) لە زانستگای ڤۆرجبورگی ئاڵمانییە. ئەو زانایە پەنجە بۆ جیاوازییەک رادەکێشێ، کە لە قیاسی مێلۆدی نێوان زمانەکاندا بەدیدەکرێت. ئەو دەڵێ:

"بۆ توێژینەوەکەمان، کاتێک کۆرپە ساواکان لەبرسان دەگریان، ئێمە خێرا کۆمەڵێک دەنگمان تۆمارکرد."

کۆڕی توێژەرانی ژێردەستی ئەو پرۆفێسۆرە دوو تاقیکردنەوەیان بەئەنجامگەیاند. لە یەکەم لێکۆڵینەوەدا، ٤٢ منداڵ تاقیکرانەوە. لەوانە نیوەیان منداڵانی ئاڵمانی بوون و نیوەکەیتریش منداڵانی باکووریخۆرهەڵاتی کامێرۆن. بۆ دووهەم لێکۆڵینەوەش، ٥٥ منداڵی ساوای چینی لە شاری پێکین تاقیکرانەوە.

لێکۆڵینەوەی یەکەم کە حەوت ساڵ پێشتر جێبەجێکرابوو، لەگەڵ لێکۆڵینەوەی دوایی هەمان ئاکامیان دەرخست. واتە: " کۆرپە ساواکان لە ئاڵمان تەواو جیاواز دەگرین لە هەڵسەنگاندن لەگەڵ ئەو کۆرپەکانەی لە فەڕانسە دەژین. میلۆدی دەنگ و گریانیشیان تەواو جیاواز دەبیستریَ. ئەوەش روونبۆوە کە کۆرپەکانی چینی و کامیرۆنی جیاوازتر لە کۆرپەکانی ئاڵمانی دەگرین، چونکە مەودای بەینی بەرزترین و نزمترین تۆن لە دەنگیاندا گەلێک زۆرە."

بە بۆچوونی پرۆفێسۆر کاتلین، جیاوازییەکان لە زمانی دایکدا دەردەکەوتن. وشەیەک بۆ وێنە لە زمانی ئاڵمانیدا تەنیا بە یەک برگە (سیلابل) دێتە گۆ، لەحاڵێکدا هەمان وشە لە زمانی چینی یا زمانێکیتردا بە چەند برگە دەگوترێتەوە. توێژەران بەو ئاکامە گەیشتن کە کۆرپە ساواکان ڕاست دوای لەدایکبوونیان، خێرا لە زمانی دایکیان تێدەگەن. کوردیش بە نۆرەی خۆی لەمێژە گوتوویەتی: "منداڵ فرچک بە شیری دایک دەگریَ".

با بزانین گرینگی زمانی دایک لەکوێدایە. توێژینەوەکان دەردەخەن کە دوای تەمەنی نۆ ساڵی، زمانی دایک تەنیا ئامرازی دەربڕین و بیرکردنەوەیە و چەشنی "سیستەمی بەرگری" کاریگەرە و وەکوو شوورەیەکی ئەستوور لەبەرامبەر زمانی بێگانەدا کارییە. هەڵبەت ئەوەش بەهەڵکەوت نەگوتراوە کە منداڵان لەو تەمەنە بەولاوە، لە کاتی گوتنەوەی وشەگەلی بیانی تووشی زەحمەت دەبن، چونکە پەیامە دەنگییەکان بە زمانی بێگانە دەکەونە بەر "فیلتەر"ی زمانی دایکیی منداڵ.

بە پێی بۆچوونی زۆربەی پسپۆرانی بواری پەروەردەیی، تەمەنی گونجاو بۆ فێربوونی زمانی بێگانە، نیوەی دووهەمی خوێندن لە قوتابخانەی سەرەتاییە. چونکە تا ئەو سەردەمە زمانی دایک تەواو جێیخۆی گرتووە. منداڵ ئیتر بەباشی دەزانیَ بە زمانی دایک بدویَ و بنووسیَ و لە وشەکان تێبگا و لە یەکتریان جیابکاتەوە. تەنیا ئەو منداڵانە تووشی گرفت دەبن کە دایک و باوکیان خۆیان پێوە ماندوو ناکەن و بەڕادەی پێویست لەگەڵیان نادوێن و فەرهەنگی وشە لە مێشکیاندا دەوڵەمەند نەکراوە. بە واتایەک زمانی دایکیی منداڵ ئەو جۆرەی پێویست بووە هێزی وەبەرنەنراوە. زمانی دایک لەراستیدا ئامراز و بناخەیە بۆ زمانە بێگانەکانیش. هەرچەند ئەو وەسیلەیە بەتوانا بیَ و بناخەی پتەوی هەبیَ، فێربوونی زمانی بیانیش بەهەمان قیاس هاسانتر دەبیَ.

ئەوەی ڕوون و ئاشکرایە کە منداڵ لە تەمەنی دوو ساڵییەوە تا هەشت ساڵی گوێدەگرێ، دەبینێ و لاسایی دەکاتەوە و بەو کارانەی باشتر زمان فێردەبێ. بۆیە لەو فەترە زەمەنییەدا گەلێک هاسانە منداڵ زمانی دایک بە باشترین شێوە و خێرا فێربێ. ئەگەر بۆ زمانی دایک ئەو وزەیە هەیە، بەدڵنیاییەوە بۆ فێربوونی زمانی بێگانەش هەروایە، واتە پێچەوانەی ئەوەی خواستی دایک و باوکە، بەتایبەت کە خوازیاری فێرکردنی زمانی دایک بە منداڵ بن. کەوابوو کاتێک باس لە توانایی منداڵ لەمەر فێربوون دەکەین، بەو مانایە نییە لەجیاتی زمانی دایک، فێری زمانی بیانییان بکەین. دایک و باوک هەمیشە "چاوەڕوانی پتر" یان لە منداڵ هەیە. بەردەوام بۆیان جێگای پرسیار و خۆزگەیە، ئاخۆ کەی منداڵەکەیان فێری زمانی بیانی واتە زمانی دووهەم و سێهەم دەبێ. بە پێی ئوسول باشترین فەترە و تەمەنی گونجاو بۆ ئاشنایی منداڵ لەگەڵ زمانی بیانی، سەردەمی ئامادەیی، پێش چوون بۆ قوتابخانە و پۆلی یەکەمە. هەڵبەت ئەوەش نەک بۆ فێربوونی زمانە بیانییەکان، بەڵکوو تەنیا پێویستە لە چوارچێوەی کۆنتاکت و نیزیککەوتنەوە و ئاشنا بوونی منداڵ بە وشەگەلێک بۆ دەوڵەمەند کردنی زەینی ئەو. زمانی بیانی نابێ هیچکات لەو تەمەنەدا وەکوو دەرس و فێربوونی ئیجباری سەیربکرێت. چونکە لە داهاتوودا دەسکەوتی باشی بۆ منداڵەکە لێناکەوێتەوە. ئەو ئاشنابوونەش دەبێ تەنیا لە چوارچێوەی شێعر و گۆرانی و کایە و شتگەلێکی هەستبزوێن و عاتیفیدا بمێنێتەوە.

زمانی دایک بەدڵنیاییەوە گرینگی تایبەت بەخۆی هەیە. چ لە ئاستی زانستی پەروەردەیی و چ لەباری پاراستنی شوناسی نەتەوەیی. ڕێکخراوی یونسکۆ بە تێگەیشتن بەو گرینگییە، ٢١ی فێورییەی هەموو ساڵێکی وەکوو "ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک" دیار و پەسندکردووە. ئەوانیش و ئێمەش ئەوەمان لێڕوون و ئاشکرایە کە لەو چەند دەیەی دواییدا زۆربەی زمانەکانی دایکیی جێگۆڕکێیان کردووە و دەکرێ بڵێین تەنیا لە بەشی زمانناسیی خوێندنی باڵادا جێیانگرتووە و بوونەتە کەرەستەیەک بۆ توێژینەوە، چونکە زمانەکانی دیکە، بەتایبەت ئینگلیزی جێی ئەوانەی داگیرکردووە. دیارە ئەو ئاڵوگۆڕە پتر دەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆیەک کە بریتین لە: گەشەی پێوەندییە نێونەتەوەییەکان، پێشوەچوونی تێکنۆلۆژی و دنیای ئاکادێمی، هەروەها پێویستی لێکتێگەیشتن لە شوێنەکانی کار. هاوکات لەگەڵ ئەو ئاڵوگۆڕە، کەسوکاریش زیاتر لە پێشوو منداڵەکانیان لە قوتابخانەگەلێک دادەنێن کە زمانی دایک لەوێ کەڵکی لێوەرناگیرێ. زمانناسان لەو باوەڕەدان ئەگەر زمانێک بەرەبەرە دەکارنەکرێ، لە پێشکەوتن دەوێستێ و چیتر وەکوو ئامرازی پێوەندی کاریگەری نامێنێ. ئیتر پاش ماوەیەک چەشنە کۆمەڵگایەکی بێکولتوور و شارستانییەت دروستدەبێ و لەتەنیشت ئەویش کۆمەڵگایەکی یەکدەست و یەکزمان کە هیچ

پێوەندییەکی لەگەڵ باقی کۆمەڵگا نابێ و تەواو بێگانە دەنوێنێ و بێبەهرە لە زانست و ئەزموونی حەشیمەتێکی فرە لە خەڵکی سەر گۆی زەوی دەبێ، قووتدەبێتەوە. پاشەکشەی گەشەی زمانی دایک یا باشترە بڵێین فەوتانی ئەو زمانانە، دەبنە هۆی خوڵقانی جیاوازیگەلێکی کۆمەڵایەتی، چونکە زمان کە تووشی ئەو هەموو برین و زامە بوو و لە پەراوێز خرا و تەنیا لە چوارچێوەی ماڵ، یا لە جێژن و بۆنە و پرسەکاندا کەڵکی لێوەرگیرا، لە کۆتاییدا دەبێتە پەیکەرێکی بێڕوحی نێو موزەخانە. هەروەها دەبێ چاوەڕوانی ئەوەش بکەین کە دیاردەی زمانی "بەرتەر - سەرتر" و "نزمتر" دێتە مەیدان، وەک ئەمڕۆکەش ئەو دیاردەیە لە زۆربەی وڵاتانی جیهان بەدیدەکرێت و زمانی یاساغکراو زیاتر رەنگ و روخساری زمانی کۆیلەیی بەخۆوەگرتووە. ئەزموونەکان دەریانخستووە ئاکامی رەوتێکی ئەوتۆ کارەساتی لێکەوتووەتەوە. لەوەش کارەساتتر، پەروەردەیەکی خەراپ و تراژیک و خوڵقانی گرفتی پێوەندی نێوان مرۆڤەکان لە کۆمەڵگادا کە بە زەقی بەرچاون. زمانی دایکی هەر گەلێک، هەر تەنیا ئامرازی پێوەندی و قسەکردن نییە، بەڵکوو وەسیلەی گواستنەوەی زانیاریی، زانست، باوەڕ و هەستەکانە. لەسەر یەک ناسنامەی مرۆڤ و نەتەوەیی بوونیەتی. باوەڕ و بایەخەکانی کە بەدرێژایی مێژوو دەستکەوتوون، بەردەوام بە زمانی دایک تۆمارکراون. پشتگوێ خستنی ئەو زمانە، واتای فەوتانی هەرهەمووی ئەو دەستکەوتانەیە. سەرجەم دەتوانم بڵێم زمانی دایک، بەشێک لە میراتی شارستانییەتی هەرکەسێکە لە کۆمەڵگای خۆیدا.

فرەڕەنگی هەر تەنیا لە زمانی دایکدا کورتنابێتەوە، بەڵکوو ئەو رەنگاوڕەنگی‌یە دیالێکت و زاراوەکان، مێژووی گەشەسەندن و کولتووری ناوچەکانیش دەگرێتەوە. ئەوانە هەموویان پێکەوە قەوارەی شارستانییەتی زمانێک پێکدێنن کە ناسراوە بە زمانی دایک، یا بەواتایەکی‌تر زمانی نەتەوەیەک. ئاکام، لە هەر شوێنێ کولتوور و شارستانییەتی ناوچەیی، زاراوە و وێژەکان گرینگیان پێدرا، بەهەمان قیاس زمانی دایکیش بەها و نرخەکانی بۆ دەگەڕێتەوە. مانای فەرهەنگی زمانیش، ئەگەر قبوڵ بکەین کە زمان هەر تەنیا ئامرازی پێوەندی نییە، بەڵکوو ئاوێنەی باڵانوێنی تێفکرین و وێژەریی دنیای هەستەکانە، ئەوسا لێمان روون‌دەبێتەوە کە "کاتێک قسەدەکەین، دەردەکەوێ کێین، تا قسەمان نەکردووە نامۆ هەین". لەو دیالۆگە سۆفیستییەی پلاتۆن (ئەفلاتوون)دا دەبیستین کە کسێنۆس و تێئێتیتۆس لە دیالۆگەکەیاندا هاوڕان. ئەوان پێیانوایە فکر و زمان لەبنەڕەتدا یەک شتن، زمان بە دەنگ دەردەکەوێ، فکر لە زەیندا بەهۆی روح، بەبێدەنگی قسەدەکا. تا بێدەنگە فکرە و کە لەدەم هاتەدەر دەبێتە زمان.

لێرەدا پرسیار ئەوەیە، تا ئەو کاتەی قسەکردنم تەنیا دەروونی بێ و لەچوارچێوەی فکردا بمێنێتەوە و قسەکەرم روح، ئیتر من قسەم پێنابێ. بەڵام ئەگەر دەنگم پێبەخشی و کردم بە زمان، ئا لێرەدا دەردەخەم کە من کێم. تا ئەو ساتەی هەر بە فکر کورد بم و بەو زمانە نەپەیڤم، ئیتر چۆن کوردبوونم دیاربێ. لەوەش کارەساتتر ئەگەر ئەو دەنگە، دەنگی خۆم، میراتی دایک و باوکم نەبێ و بێگانە بێ، بەدڵنیاییەوە ئەو کاتە خۆیشم هەر بێگانەم و زمان و فکریشم بێگانە دەمێنێتەوە.

لە ژمارە ٦٩٩ی رۆژنامەی "کوردستان" دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٧ی مارچی ٢٠١٧

لەڕاستیدا تەنیا بە من، دەتوانین پێناسەی کەسێکیتر بکەین

مرۆڤ وەختێک مێژووی رزگاریخوازیی گەلان دەخوێنێتەوە، بەتایبەت ئەوانەی بەئاکام گەیشتوون، هەستدەکا فیلمێک دەبینێ یا رۆمانێکی رێئالی سرنجڕاکێشە. لە خاڵێکەوە دەستپێدەکا و لە نوختەیەک کۆتایی پێدێ. کۆمەڵگەیەک راپەڕیوە، سەرکردایەتییەک رۆڵی رێبەریی بینیوە، لە کۆتاییشدا خەڵک لەخۆشی سەرکەوتن هەڵپەڕیوە. مێژووی کورد بەڵام، رۆمانێکی تراژیک، بێئاکام، پڕ لە دەستپێک و بێ خاڵی کۆتایی! لەو رۆمانەدا، گشت رۆژێک دەستپێکە، کۆتاییش لە بەسەرهاتێکی نامۆ دەچێ و رەهایە و خوێنەر خۆی دەبێ خاڵی کۆتایی بدۆزێتەوە، کەی و لەکوێیە.

ئەدەبیات بەهەموو توانایەوە لە خزمەت ئەو رۆمانەدا بووە. چی وشە و هەستی لە هەناوی خۆیدا شکبردووە، پێشکەشی ئەو مێژووەی کردوە. لەسەر یەکگرتن پتر لە شیست وشە لە قاموسی کوردیدا نووسراوە، بۆ جیایی نیوەی شێستی بۆ داندراوە. چی شێعر و پەخشانە، چی بابەتی توێژینەوە و وەرگێڕانە، پەیام و نامەی مرۆڤەکانە، گشتیان هاواریان بۆ یەکگرتن دێ. بەڵام، نەتەوە، رێبەری و جووڵانەوە وەک گاڵتەیان بەو وشەیە بێ، یا تێگەیشتنیان هەڵەبێ. قەت هەوڵیان نەداوە رۆمانی رزگاریخوازیی خاوەن کۆتاییی جوان بێ. کە دەڵێم کۆتایی، مەبەستم لە سەربەستییە، ئەگینا هەموو شۆڕشەکانی کورد ساحێبی کۆتاییە، مەخابن کۆتاییەک کە بێئاکام بووە و ژاراوییە. سەیرکەن، بەقەرا هەموو خەبەرەکانی جیهانیی لە دەزگاکانی راگەیاندندا، ئێمە هەواڵی دانیشتن و کۆبوونەوە دەبیستین. وەک بە زمانی تەنزیشەوە زۆرجار گوتراوە تا پرتەقاڵ و مۆز هەبێ، کۆبوونەوەی کوردی تەواو نابێ. راستییەکی تاڵە، خۆ لێگێلکردنیشی وادیارە مەحاڵە. لە هەرهەمووی ئەو دانیشتن و کۆبوونەوانە، چەند وێژەیەکی سواو لەسەر زمانە. گەیشتینە رێککەوتن بۆ یەکدوو دانیشتن. گرفتەکان تاوتوێکران، ئەنجامەکانیش بۆ دانیشتنی دوایی هەڵپەسێردران. لەوەش سەیرتر، تا ژمارەی میکرۆفۆنەکان پتربن، وتەبێژ تامەزرۆتر، لەسێ میکرۆفۆن تێپەڕین، کابرا لووتبەرزتر!!!!

باسەکەم هەرتەنیا ڕووی لە وشەڕیزکردن نییە، باس لە هەستێکی ئینسانییە. کەی و چۆن لە منی مرۆڤدا

دەخولقێ و دەبێتە باوەڕ. کازانجاکیس جوانی بۆچووە، بەڵام ئەوە ئێمەین بەعام لەبیرمان کردووە، کە دەڵێ: "من تەنیا خۆم بە قەرزداری رزگاریی دەزانم، ئەگەر رزگار نەبووین، هەر خۆم تاوانبارم". ئەو هەنگاوێکیش واوەتر دەچێ و هۆی گرفتەکەی دیوەتەوە: "باشترین باوەڕی سیاسی ئەوەیە نەفرەتت لە هیچکەس نەبێ، لەجیات ئەو باوەڕت بە رزگاری و سەربەستی هەبێ. تۆ نابێ تەنیا باوەڕت بە دروشمەکان هەبێ، بەڵکوو گرینگ ئەوەیە باوەڕت بە مرۆڤەکانی هەڵگری ئەو دروشمانە هەبێ."

سەیری کۆمەڵگەی پێشکەوتووی خۆرئاوا دەکەم. سەرەتا با ئەوە بڵێم ئەگەریش لە ئێمەی کورد پتر باوەڕیان بە دیموکراسی و پلۆرالیزمە، هێشتا بەقەرا پارچەیەک لە کوردستان خاوەن حیزب و سازمان نین. لەوەش گرینگتر، خاوەن شەڕ و خۆکوژیش نین. باوەڕە فکری و سیاسییەکانیان وەکوو هی من و تۆی کورد جیاوازن، بەڵام ئەوان لە پەروەردە کردنی کەسایەتی مرۆڤەکانیاندا شازن. دروشمەکانی من و تۆ پڕن لە بانگی یەکسانی، مافی ئینسانی، بەڵام ئێمەی هەڵگری ئەو دروشمانە خاوەن بناخەیەکی پەروردەیین کە پڕە لە نوقستانی. ئەوان لەنێوان خۆیاندا رۆژگارێک لەباری فکرییەوە ئەوەندە جیاوازبوون کە دیواری بێرلینیان ڕاکێشا. پەروەردەی کەسایەتییان ئەوەندە هاوشێوە بوو، رووخان و لابردنی ئەو دیوارە تەنیا چەند ساڵێکی کێشا. بەڵام من و تۆ ئەوەتی هەین، چ ئەو کاتەی کۆچەر بووین، چ سەردەمی ئاغاوەتی، چ ئێستای حیزبایەتی، لەباری فکرییەوە هاوارمان رزگاریی نیشتمانە، بەڵام پەروەردەی کەسایەتیمان نوقستانە و بۆیە بەردەوام شەڕمانە.

با لێرەدا رووی قسەم لەگەڵ تۆ بێ، تۆ گەورەم، سەرکردەم، دەبینی چی پێنووسی هەن وەگەڕکەوتوون و باسی یەکگرتن دەنووسن. نووسین بەقەیاسی باڵای مێژوو و بەقورسایی دەریایەک خوێن. ئەوەتا هەر نووسەرێک دەبینی لە یەکبوون دەدوێ و شاعیر لە جوتبوون. کەوابوو، تاکەی هەر خۆت و خۆت بوون. وادیارە جێناوەکانت لێ تێکچووە. سەبارەت بەو گرفتە تیتۆس پاتریکیۆس جوانی بۆچووە:

دەڵێین ئێمە و مەبەستمان منە.
دەڵێین تۆ و دووبارە مەبەستمان منە.
لەراستیدا تەنیا بە من،
دەتوانین پێناسەی کەسێکیتر بکەین.

لەو نیشتمانەدا سەیرکە، ئەگەر باڵندەیە بەچریکە هاواری یەکگرتن دەکا. ئەگەر دەریایە، یەکگرتن بۆ ئەو وەکوو رووباری خوڕێن وایە. بێ رووبار ناژی. ئەگەر کانیاوە، دڵی خاکی دەوێ، ئەگەر سەوزەیە خۆرەتاوێ، ئەگەر رێبواری تینووشە، ئەو یەکگرتنەی گەرەکە وەکوو چۆرە ئاوێ. دڵنیابە گوڵ دەتوانێ دەسپێکی بەهاربێ، هەروەک تنۆک سەرەتای لەدایکبوونی دەریایە، بۆیە قەت مەڵێ بە گوڵێک بەهار نایە. دەست بدە دەستی هاونیشتمانت، دەستی یەکگرتن و پەیمانت، بزانە چۆن وەکوو لەدۆستایەتیدا، بزە دەستپێک و سەرەتایە. دووبارە یەخەی کازانجاکیس بەرنادەم و گوتەیەکی ئەو بۆ تۆ، بۆ من، بۆ سەدانی وەک من و تۆ دێنمە گۆڕێ: "خراپەکاری تەنیا لە سەرەتادا سەرکەوتوویە، دڵنیابە لە کۆتاییدا دۆڕاندوویە". گەر سەیری ژیان بکەی، ژیان تەنیا چرکەیەکە، باپێکەوە ئەبەدییەت بەو چرکەیە ببەخشین. من و تۆ بۆیە هەورین و لە ئاسمانین. چونکە هەم راسپاردە بۆ بارانین و هەم بۆ هاوڕەگەزەکانمان سایەوانین. بارانی ئێمە هیوا و خۆزگەیە، ئەوەی نەتەوەکەمان بەدرێژایی مێژوو خوێنی بۆ دەدا، ئەویش رزگاری و سەربەستی ئەو گەلەیە. وەرە با لە جیهانی بێهیواییدا بجەنگین، لە ئازادی رۆحمان وەکوو کاریگەرترین هونەر بۆ دەستەبەرکردنی هیوا کەڵک وەرگرین. وەرە با چیتر راوی بەختەوەری نەکەین، پێمانوابێ باڵندەیە و جار لە ئاسمانە و جار لەنێو زەین و خەیاڵمان، نەخێر ئەوەتا لێرەیە، لەنێو هێلانەی رۆحمان. تەنیا خۆمان ئەو هێلانەیە نابینین. چونکە گیرۆدەی ئەم و ئەوین، خولیای خۆبەزلزانی و کۆنە ڕق و کینین. دڵنیابە! پیرۆزترین ئامانج و تیئۆری، مانەوەمان و پێکەوەبوونە. راکردن لە دەست یەکگرتن سەرکەوتنی بۆ نییە و ئاکامی فەوتان و تێداچوونە. ئەگەر باوەڕ ناکەی، لە مێژوو بپرسە.

لە ژمارە ٧٠٠ی رۆژنامەی "کوردستان" دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٢٢ی مارچی ٢٠١٧

مەشخەڵ

پرۆمتێئۆس خوای ئاگر و کوڕی یاپێتۆس و کلیمێنێ بووە. خواوەند زێئۆس لەدوای شەڕی ئەستێرەکان ئەو کوڕەی خۆشویستووە و هەربۆیە ڕای‌سپاردووە چی پێداویستی مرۆڤ هەیە، دابینی بکا، تەنیا ئاگر نەبێ. پرۆمتێئۆس بە قسەی خواوەند زێئۆسی کرد و زۆربەی گرفتەکانی مرۆڤ چارەسەربوون. ئەو مرۆڤەکانی خۆشدەویست و هیچکات حەزی‌نەدەکرد تووشی ناڕەحەتی و ئازار ببن. ڕۆژێکیان دوور لە چاوی زێئۆس بڵێسەیەک ئاگری لە قامیشدا شاردەوە و دایە دەست مرۆڤ. لەو کاتەوە کە ئینسان ئاگری کەوتە دەست، ژیانی گۆڕا. وەختێک خواوەند زێئۆس بەو کارەی پرۆمتێئۆسی زانی، سزای دا. پرۆمتێئۆسی لەسەر دوندی چیای قاف، لە قەفقاز چوارپەل بەستەوە. گشت ڕۆژێ هەڵۆیەک دەهات و جەرگی پرۆمتێئۆسی دەخوارد، بەڵام کە شەو دادەهات ئەو جەرگە دوبارە نوێ دەبوەوە. ئەو کاتە بوو کە پرۆمتێئۆس بە خواوەند زێئۆسی گوت: ڕۆژێک دادێ کە دەسەڵاتی پاشایەتیت بەسەر جیهاندا تەواودەبێ و کەسێکی‌تر لە شوێنی تۆ دادەنیشێ. زێئۆس باوەڕی بە پێشگۆییەکانی پرۆمتێئۆس هەبوو. ناوبراو نیگەران لە داهاتووی دەسەڵاتەکەی، بەدوای ئەوەدا دەگەڕا کە بزانێ کێ جێگای ئەو دەگرێتەوە. لە کۆتاییدا ئیراکلیس، پاڵەوان و خوای هێز، هەڵۆکەی کوشت و پرۆمتێئۆسی ڕزگارکرد. پرۆمتێئۆس وەکوو پاداشی چاکە، ئیراکلیسی فێرکرد چۆن دەستی بە سێوەزێڕینەکان ڕابگا.

شەڕی هەسارەکان بووە و لە میتۆلۆژی یونانیدا ئاگر بەو جۆرە ڕەنگی داوەتەوە و کەوتووەتە دەست مرۆڤ. نەتەوەکانی دیکەش هەرکام بە نۆرە، خۆی لە دۆزینەوەی ئاگر بەساحێب کردووە. فیردەوسی پارس دەیباتەوە بۆ هوشەنگ پاشای پیشدادی، کاتێک ویستوویەتی مارێک بکوژێ و بەرد لە بەرد دەدا و پڕیشکی لێهەڵدەستێ و گڕ دەگڕۆگیا بەردەبێ. بەدڵنیاییەوە پێش ئەو پاشایەش بەرد وەبەردی کەوتوون و ئاگریش هەبووە، چیا بورکانییەکانیش تەقیونەوە.

میسرییەکان خۆریان وەکوو خوا پەرەستووە و حورمەتی ئاگریان گرتووە، بۆخاتری ڕۆشنایی و گەرمی ڕێزیان لێناوە و جێژن و بۆنەیان ڕێکخستووە. هیندییەکان لە کتێبی پیرۆزیاندا ئاگریان وەک خوا سەیرکردووە.

چینی‌یەکان خوای ئاگریان بەناوی تسیئووانگ بانگکردوە و پەیکەر و هێمایان لێدروستکردوە. ڕۆمی‌یەکان باوەڕیان بە وێستا هەبووە، ئەو خوایەی هاوتای ئیستیا، خوای پارێزەری ئاگری نێومال و مەعبەدی یونانی‌یەکان و خوشکی خواوەند زیئۆس بووە. لە کلیسای کاتۆلیکدا هەمیشە پێویست بووە چرایەک داگیرساو بێ. جوولەکە شەمدانی حەوت چڵ دادەنێن و لە جێژن و بۆنەکانیاندا دەبێ مۆمەکانیان ڕۆشن‌بن. لەنێو هەموو نەتەوەکانی خۆرهەلاتی نێوەڕاست، بە کوردیشەوە، ئاگر پیرۆزایەتی خۆی هەیە، سوێندی پێدەخۆن و هۆی گەرمی و ڕووناکی بنەماڵەیە. لە زۆربەی ماڵەکان پێویستە چرایەک تا بەیان داگیرساوبێ. لەکاتی ژنمارەکردن و بووک گواستنەوە، لەدایکبوونی منداڵ و لەسەر گۆڕی مردوو، بڵێسەیەک پێویستە بۆ ئەوەی سەرچاوەی ڕووناکی و گەرمی بێ. گزنفۆن، هێرۆدۆت، ستراڤۆن و زۆر مێژوونووسی دیکە کاتێک باسی نەتەوەکانی خۆرهەلاتی نێوەڕاست دەکەن، دەڵێن ئاگر لای ئەو گەلانە وەکوو هێزێکی خودایی سەیرکراوە، سووتاندنی جەستەی مردوو بە ئاگر تاوانێکی گەورەیە و پێشێلی پیرۆزایەتییە و نفرەتی لێکراوە. نابێ فوو لە ئاگر بکرێ و هەناسەی پیسی مرۆڤ تێکەڵ بە ڕووناکی و گەرمی و پاکی ئەو بێ. ئەوان لەو باوەڕەدان خۆر و ئاگر سەرچاوەی گەرمی، ڕووناکی و خۆشەویستین. بڵێسەی ئاگر لە دێر و کەنشتەکان، وەک ئەوەیە پۆلێک پەپوولەن کە دوعاکان بەرەو ئاسمان دەبەن.

ئاگر بناخە و هەوێنی ژیان و بوون بووە. مرۆڤی سەردەمی کۆن پێی‌وابووە پێوەندی‌یەک لەنێوان ڕۆح و ئاگردا هەیە، چونکە ئاگر سەرچاوەی وزەیە. هەرکات کەسێک مردووە، بەتایبەت ئەگەر گەورەی خانەدان بووە، لەماڵ بە خاکیان ئەسپاردوە و ئاگریان بەردەوام لە ژوور سەری داگیرساندووە. چونکە باوەڕیان بەوە بووە کە ئەو ئاگرە ڕۆحی کەسی مردووە و پارێزگاریی لەوان کردوە. وەچەکانی دواتریش، مردوویان بۆ گۆڕستان ڕاگواستوە و لەژێر کێلی قەبر قەندیلیان ڕۆشن کردوە.

دەکرێ بڵێین گرینگترین دەسکەوتی مرۆڤ ئاگر بووە. ئەو دۆزینەوەیە نەخشی لە پێشکەوتن و گەشەی شارستانیەتدا هەبوە. ئێمەی کوردیش جیا لەوەی خاوەن مێژوویەکی کۆنین سەبارەت بە ڕێزلێنان و پیرۆزایەتی بەخشین بە ئاگر، لە هەمان کاتدا بۆ پێشوەچوونی ژیان کەڵکمان لێوەرگرتوە و ئاوێتەی ژیانمان کردوە. ڕەنگە سەیر نەبێ کە لە سەردەمی ئیمپراتۆری ئەرمەنیدا، ئەوەی تیگرانی مەزنی ناوە، بەناوبانگترین ئاسنگرانی ئەو سەردەم کورد بوونە و سرنجی ئەو دەسەڵاتدارەیان بۆلای خۆیان ڕاکێشاوە.

ئاگر ئەگەر هۆی پێشکەوتنی شارستانیەت و ژیانی مرۆڤ بووە، بەدرێژایی مێژووی هەست و ئیحساسیش، ئاوێتەی شێعر و نووسین بووە. تەنیا بۆ بڵێسەی ئاگر باڵای پەنجا ناوی لە زمانی کوردیدا هەیە. جیا لە گەرمی بەخشێن و ڕووناکی هەمیشە مەشخەڵی دەستی لاوانی کورد بووە. وەکوو ڕاسپاردەی پەیامی نەورۆز و نوێبوونەوەی سروشت لە دوندی چیاکان داگیرساوە. هەوێنی گۆرانی و بەیت و سروودەی سەرزاری پێشمەرگە و خۆبەختکەرانی ڕێگای ئازادی و سەربەستی بووە. کاتێک کیژۆڵەی جوانی کورد مەشخەڵی نەورۆزی بە دەستیەوە گرتووە، لای من ئەو قارەمانەیە کە ئاگری پیرۆزی لە مەعبەدەکانی دێلفووسی یونانەوە بەڕاکردن بۆ کێبەرکێی ئۆلێمپیک بۆ سەرتاسەری جیهان بردووە. مەشخەڵێک بۆ دەستپێکی کێبەرکێیەکانی ڕۆحی و جەستەیی، مەشخەڵێک بۆ ڕووناکی بەخشین بە ڕێگەی سەرکەوتن. هیچ شاعیرێک لە شێعری پڕ لە سۆزیدا، خۆی لە بڵێسە و ڕووناکی و خۆشەویستی نەپاراستووە.

لەپاڵ ئەو گشتە پیرۆزایەتییە، لەبەرچاوی هەموو هەسارەکان، خۆر و مانگ و ئەستێرەکان، لەبەر ڕۆشنایی قەندیل و مۆم و چرا ڕۆشنەکان، هەستێکی گڵاویش خۆی مەڵاسداوە. هەر ئەو مرۆڤەی ئاگری بەلاوە پیرۆز بووە، لەلایەکیترەوە کردوویە بە بۆمب و گوللە و جەستەی سروشت و بوونەوەری پێکونکون کردوە. دەکرێ بڵێم ئەوەی خواوەند زێئۆس لێینیگەران بوو. ئەو بۆیە ئاگری لە پرۆمتێئۆس شاردەوە، نەک لەبەر لەدەستدانی دەسەڵاتی پاشایەتی خۆی بێ، بەڵکوو لەبەر سووتمان و زەڕ بوو. کورد چ جارێک کایەی بە ئاگر نەکرد، نەیکردە خوڵقێنەری سووتمان، بەڵکوو ئاسنی پێتواندەوە و زێڕی پێ قاڵکردەوە. ماڵ و گۆڕ و دێرەکانی پێ گەرم و ڕووناک کرد و کۆتایی بە تاریکی و شەوەزەنگ هێنا. ئاگری دایە دەست گەنجان تا موژدەی نەورۆز و نوێبوونەوەی سروشت و ژیان بە گەلان ببەخشن. ئەوە نییە گەنجی کورد، مەشخەڵ بەدەست وەکوو پرۆمتێئۆس گەرەکییەتی ڕووناکی بەدیاری بێنێ. لاوی کورد، وەکوو خۆشەویستی خواوەند زێئۆس ویستی مرۆڤەکان گەرمییان لە دەروون، لە هەست، لە ماڵ و باوەشیان گەڕێ و ڕووناکی داگیریان بکا. بەڵام مەخابن زۆر بوون مرۆڤی هەناو گڵاو ئاگرەیان کردە چەکێکی باو، بۆ کوشتن و سووتمان، بۆ ڕەشەکوژی هەست و سۆز، بۆ فەوتانی ئینسان. بەپێچەوانەی ئەو کۆمەڵە بەرژەوەندیخوازە، من کاتێک لاوی کورد دەبینم نەورۆز و مەشخەڵ و ڕووناکی، تریفەی مانگ و گزینگی خۆر و بڵێسەی مۆم لەگەڵ هەستی مرۆڤایەتی تێکەڵدەکا و دەیکا بە ئاگرێک کە ناوی هاوارە بۆ ئازادی و سەربەستی، پیرۆزایەتی ئاگر لای من پتر دەبێ. بێگومان دەڵێم ئەو لاوانە خودایانی شەڕ و سووتمان و زەڕ نین، ئەوانە پرۆمتێئۆسی سەردەمن. ئەوانە بەگژ تاریکیدا دەچنەوە، ڕۆن گەرچەکی قەندیل و نەوتی گردسۆزەکانیان تەنیا بۆ ڕووناکی زەین و هەناوی مرۆڤەکان گەرەکە. بڵێسەی مەشغەڵی دەستیان پەیامی دەستپێکی

کێبەرکێی ئاشتیی و مرۆڤدۆستی‌یە و ڕاکردنیان بەرەو بەرزایی بۆ بانگی مافخوازیی و ژیانی پڕ لە ئازادی و سەربەستی‌یە.

لە ژمارە ٧٠١ی ڕۆژنامەی "کوردستان" دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٧ی ئەپریلی ٢٠١٧

ئازادی یا مەرگ

"ئـازادی یـا مەرگ" دەستەواژەیەکە کە بەدرێژایی تەمەنی خوێنی لەبەر دەچۆڕێ. دەکرێ بڵێم بەتـایبەت، هیچ لاپەڕەیەکی مێژووی کوردیش نییە ئەگەر بەو خوێنە سوور هەڵنەگەڕابێ. "ئـازادی یـا مەرگ" وەک دروشمی هەر تاکێکی کورد بۆ ئەوە بوو، کوردی کۆیلە بکاتە شۆڕشگێڕ و شۆڕشگێڕەکانیش بکاتە قارەمان و قارەمانەکانیش ببنە بنیاتنەر. واتە بنیاتنانی وڵاتێکی سەربەخۆی خاوەن دەسەڵات و پڕ لە یەکسانی و دادپەروەری. "ئازادی یا مەرگ" هزرێک بوو بۆ ئاڵایەکی شەکاوە لەنێو میللەتانی حەساوە، بۆ ناسنامەیەکی گەشی سێ ڕەنگ، بۆ خۆری سپێدەی سەرکەوتن و پڕشەنگ.

لەو ڕۆژەوە کورد هەستی بە کۆیلەبوونی خۆی کردووە، ڕێگەی ڕزگاریی ڕەچاوکردووە. نووسەری یونانی "ڕیغاس فێریێۆس" دەڵێ: ساتێک ئازادی، بەنرخترە لە چل ساڵ زیندان و کۆیلەتی"، مرۆڤی کوردیش بە دروشمی "ئازادی یا مەرگ"، "یان کوردستان یان نەمان" بەدرێژایی مێژووەکەی هەڵوەدای ئەو چرکە ئازادییە بووە. لە پێناو ئەو چرکە ئازادییەدا گیان و خوێن و ماڵ و سامان و کەسانی خۆی فیداکردووە. هەرچەند تووشی ململانێی سەخت و نابەرابەر لەهەمبەر دوژمنانی هاتووە، بەو حاڵەش تێنوێتی ئازادی و عەشقی ڕزگاریی هەردەم ئەوی لە مەیداندا ڕاگرتووە. بۆ هەستێکی ئەوتۆ بەهێز، پۆل ئێلواری شاعیری فەڕانسەوەی لە شێعرێکیدا، بەبۆنەی شۆڕشگێڕانی بێناو و نیشانی جیهانی، جوانی گوتووە:

"بەهێزی وشەیەک
من دیسان دەژیمەوە
بۆ ناسینی تۆ
من لەدایکبوومەوە
تاکوو ناوت بخوێنمەوە، هۆ ئازادی"

گەلێک جاریش هەبووە ئەگەر شۆڕشگێڕانی ئەو نەتەوەیە یەکەم هەنگاویان ناوە، جیا لە دوژمنان، لەلایەن خەڵکی پێنەگەیشتوو و تێنەگەیشتووش تانەیان لێدراوە. گوفتاری ناهەموار، لەگەڵ هەستی شۆڕشگێڕیی ئەوان ناسازگار، لە دەم و زمانی ئەو کۆمەڵە دەرکەوتووە: "ئەوانە شێتن"، "ئەوانە خولیان، "ئەوانە چیاییین" و دەیان شتیتر، بێخەبەر لەوەی کە شۆڕشگێڕ دەبێ شێتی و خولیایی و جوامێری بکاتە هەوێنی جوڵەی تا بتوانێ بەرگەی شۆڕشێکی ڕزگاریخوازیی بگرێ.

بەڵێ، ئەگەر بۆ دروشمی "ئازادی یا مەرگ" پۆل پۆل لە مرۆڤەکان ڕێگای سەختی چیاکانیان گرتەبەر، ئەگەر کۆمەڵ کۆمەڵ ژن و پیاو، پیر و لاو پشتی هۆگرانی "یا کوردستان یان نەمان"یان گرت و بە پارە و سامان، بە پشتیوانی ڕوحیی بێئامان بوونە پاڵپشتی ئەوان و سەنگەری خۆڕاگرییان مەحکەمتر کرد، لەبەر ئەوە بوو نەسلی داهاتوو بەختەوەر و سەروەر بژی و گیانبەختکردووانیش لەژێر خاکی نیشتماندا وەحەسێن.

بەڵام با پرسیارێک شیبکەینەوە. داخوا ئەو وەچەیەی ئێستا، وڵامێکی شایستەی بە هەست و خواستی گیانبەختکردوان داوەتەوە؟ با ئێمە سەیری نموونەیەکی بچووک بکەین. ڕۆژی دامەزرانی یەکەم کۆماری کوردستان ٢٢ی ڕێبەندانە و ١٠ی خاکەلێوە ڕۆژی لەسێدارەدرانی پێشەوا و هاوڕێیانە. بەواتایەک ٦٧ ڕۆژیان نێوانە. کاتێک بەرەوپیلی ڕۆژی دامەزرانی کۆماری کوردستان دەچین، زۆربەی خەڵک و حیزبە کوردیەکان، بەتایبەت ئەوانەی ڕۆژهەڵات، چەند مانگ پێشتر وەخۆدەکەون بەمەبەستی بەڕێوەبردنی ڕێوڕەسمی ئەو ڕۆژە. بە خەرجکردنی کۆڵێک پارە کێبەرکێ لەسەر بانگهێشتی گۆرانیبێژ و تیپەکانی مۆسیقا و دابین کردنی خواردن و خواردنەوە دەکەن. مەبەستیش پڕکردنی ساڵۆنەکانە. گرینگ ڕوحی سیاسی ئەو ڕۆژە نییە، بەڵکوو ململانێ بۆ خۆدەرخستنی لایەنی بەڕێوەبەرییە. تاکوو وەها بنوێنێ کە ئەو میراتگری کۆمارە و هەر ئەویش خاوەن ئەو ڕێبازەیە و مەیداندارە. بێخەبەر لەوەی ئەگەر لە سەدان بەشداری ئەو شەوە بپرسی چ باسە؟ وڵامت ئەوە دەبێ: حەفلەی دیموکڕاتە، زۆر خۆش و خاسە. ڕاست ئەو شەوە کە سەیری دیوارەکانی ژووری مەراسیمەکە بکەی تەنیا سێ چوار وێنەی دامەزرێنەرانی کۆمار دەبینی. لەپای وێنەکانیشدا بە هەزاران کەس هەڵدەپەڕێ. بەو زستانە سارده و لە ڕێگای دوورەوە خەڵک دێت و هیچ ساڵۆنێک نییە دووسێ هەزار کەسی تێنەخزێ.

دوو مانگ و حەوتوویەک دواتر، قازی و یارانی لە سێدارە دەدرێن و کۆمار بەکردەوە خامۆش دەبێ و خەم و تەم

جەستەی کوردستان دادەگرێ. خەڵکەکەمان کە هەر بۆی گرینگ نییە چی قەوماوە، حیزبەکانیش وەکوو ئەوەی هەواڵی ڕۆژنامە کۆنێکیان پێدراوە، ئەگەر زۆر خۆیان هیلاکردبێ، ئەوە بە پەلەپروزە یەکدوو کۆبوونەوە پێکدێنن و چ جارێکیش ژمارەی بەشدارانی ئەو بۆنەیە خۆی لە ژمارەی پەلێکی پێشمەرگەی ئەو ڕێبازە نەداوە. ڕەنگە هەر هەموو لایەک ئەو چەند بەیتە شێعرەی سۆهرابی سپێهری‌یان بەهەڵە لێکدابێتەوە کە دەڵێ:

وەختێ سەردانی گۆڕم دەکەن
نەرم و نیان هەنگاوبنێن
مەبادا درزی تێکەوێ
شووشەی تەنکی دڵی من.

تۆ بڵێی خەڵکی ئێمە کە تەنانەت سەردانی گۆڕی شەهیدانیش ناکەن، ئەو ڕۆژەیان بەلاوە گرینگ نەبێ، یا ناخوازن شووشەی دڵی شۆڕشگێڕەکانمان درزی تێکەوێ؟ یا دەبێ وای بۆ بچین کە خەڵکی ئێمە بێ دەهۆڵ و زوڕنا ناتوانن سەردانی هیچ شوێنێ بکەن!!!!

من پێموایە خەڵکی ئێمە هێشتا باش لەوە تێنەگەیشتوون کە ئەوانەی لەپێناو ڕزگاریدا گیانی خۆیان بەختکردووە، جیاوازییەکیان لەنێوان خۆیان و بێهەڵوێستەکان بەدی کردووە. شاملوو بەجوانی پێناسەی ئەو گیانبەختکردووانە دەکا:

ئەوانە خاوەن خۆشترین دەنگ بوون لە وڵاتی من
هاواریان، هاواری جوامێرانێکی لەشکان نەهاتوو بوو،

ئەوان لە دەروازی مەرگ تێپەڕین و
بەر لە نەمانی خۆیان، لەداهاتوودا ژیابوون.

بەڵام، لە بەردەم شکۆی ئەو سەردارانەدا، ئێوەی بێموبالات، سەردەمێکتان خوڵقاندووە. سەردەمێک پڕ لە

ناخۆشی، پڕ لە فرمێسکی ناهومێدی و تژی لە شک و گومان. ئێوە لە ساڵانێکی بێخۆڕاگریدا دەژین. لە ساڵانێکدا کە جوامێری سواڵ دەکا و پیشەی گەدایی ڕەچاوکردووە. ئەگینا چۆن لە دووی ڕێبەندان چوار وێنە دەچنە سەر دیوار و دوو هەزار وەسەما دەکەوێ، زوڕنا شێت دەبێ و دەهۆڵ دەدڕێ و جێی هەڵپەڕین دەستناکەوێ. بەڵام لە دەی خاکەلێوەدا وێنەی شەش هەزار پێشمەرگە لەسەر دیوارە و پەنجا کەس لە ژوورەکاندا دەستناکەوێ!؟

بە واتایەک: "ژمارەی زیندووانی سەر دیوارەکان، پترن لە مردووانی نێو دیوارەکان."

تۆ بڵێی ساڵ و ڕۆژەکانی کورد بەدرێژایی مێژوو هەروابووبن؟ ئەگەر وایە، کۆیلەتی چۆناوچۆن کۆتایی دێ. ئەگەر وابێ خوێنی ئەو شۆڕشگێڕانەی یەک بەدوای یەکدا بۆ "ئازادی یا مەرگ" ڕژاوە، چی بەسەر دێ؟ پرسیارێکە و هەر تاکێکی کورد پێویستە بۆ وەڵامەکەی سەردانی ویژدانی خۆی بکا. بپرسێ، بە میلیۆن شەهید، بە میلیۆن ئاوارە، بە میلیۆن سەقەت و بەمیلیۆن هەژاری بێچارە، لە پێناو چیدا....

لە ژمارە ٧٠٢ی ڕۆژنامەی "کوردستان" دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٢٥ی ئەپریلی ٢٠١٧

وەرە پێکەوە بمرین

دوو ڕۆژ بوو لە ناوچەڕا گەڕابوومەوە گووندی بابەکراوێ لە ناوچەی سەرشاخان. بارانێکی نەرم دەستی‌پێکردبوو و لێی‌نەدەکردەوە. شەو بڕیاردرا بەیانی زوو وەڕێکەوین. بەشە چەک و تەقەمەنی هێزەکانی باکوور گەیشتبوونە لای ئێمە. ئەو سەردەم هێزەکانی دەڤەری باکوور ناسراوبوون بە هێزەکانی شیمال. مەبەست لەوانەی لای ورمێ و سەڵماس بوون. دەبوایە ئەو چەکانە خێرا بگەنە دەستی ئەو هێزانەمان.

لەگەڵ سپێدەی بەیانی، دوای خواردنی بابۆڵە شیرێژێک و خواردنەوەی چایەکی گەرم، وەڕێکەوتین. تا گەیشتینە ڕەوەزەکانی شازوقاز، لەبەر باران تەواو خووساین. ڕێگایەکی دوورمان لەبەر بوو و دەبوایە شەویش لە یەکدوو شوێنی پڕمەترسی بەژێر پێگەکانی دوژمندا بپەڕینەوە.

بە هەوراز و هەڵدێری شازوقازدا شۆڕبووینەوە. هەورازی ئەژنۆشکێن و بارانی بە خوڕێن وەزعەکەی تەواو شێواندبوو. لەگەڵ بەهمەن شانبەشانی یەکتر دەڕۆیشتین. بەهمەن بامرووەت. هەم وەکوو ڕنوو پڕ لە هێزبوو و هەم لە دۆستایەتیدا بەڕاستی ئەمەگناس. کەسێکی بەجەستە پێشمەرگە و بەخەیاڵ چەگوارا. پێشتر ئەندامی سازمانی چریکەفیداییەکانی خەڵکی ئێران بوو. بە مارکسیيەت دەستی بە تێکۆشانکرد و دواتر ئەو هەستەی کردە هەوێنی کوردایەتی. گەنجێکی قۆز، باڵابەرز، جوان، لێو بەبزە و دەریایەک لە هەست و سۆز و ورە و وزە. ڕیزەکانی ڕێکخراوی فیداییەکانی جێهێشتبوو، چونکە ئەوان هەڵگەڕابوونەوە و تەواو کەوتبوونە خزمەتکردن بە ڕێژێمی مەلاکانی تاران. بەهمەن بەرلە هاتنی بۆ شاخ پێوەندی بە تەشکیلاتی شاری حیزبەوە گرت. لەگەڵ من لە پێوەندیدا بوو و مەئمووریيەتە پێئەسپێردراوەکانی حیزبیی جێبەجێدەکرد. بەواتایەک لەژێر تاقیکاریدا بوو. نیزیک بە ساڵێک تێپەڕیبوو کە ئیدی لەوە پتر نەدەکرا لە شار بمێنێتەوە و هاتەدەر و لەنێو ڕیزەکانی پێشمەرگەدا دامەزرا. هەر لە یەکەم ڕۆژەکاندا، لەبەر خوێندەواری، ورەبەرزی، بوێری و کۆمەڵایەتی‌بوونی کەوتە بەر ڕق و کینی ژمارەیەک لە فەرماندەکانی پێشمەرگە، واتە ئەوانەی لەمەر لەدەستدانی کورسیلەی دەسەڵاتیان نیگەران بوون. پاش کێشەیەکی زۆر، تفەنگێکی بڕنۆمان بۆی وەرگرت و لە یەکێک لە لکەکانی هێز وەکوو

پێشمەرگە دامەزرا. ئەوانەی ئەو سەردەم کادری سیاسی بووین، لەبەر کەشوهەوایەکی خوڵقاوی فەرماندە نیزامییەکان، لەنێو حیزبدا ناسراوبووین بە باڵتۆسپی. ژمارەیەک باڵتۆی ئەمریکی سپیڕەنگ لەلایەن حیزب بەسەر کۆمیتەکاندا دابەشکرابوون و لەبەر ئەوەی زوو چڵکن دەبوون و مەجالی شۆردنیان نەبوو، دابوویان بە ئێمەی کادیرانی بەشی تەشکیلات. منیش یەک لەوانەم وەبەرکەوتبوو. بەهەمەن هەرچەند باڵتۆی سپیشی بەرنەکەوتبوو، بەڵام زانایییەکەی کەوتبوە بەر هەستی ئێرەیی پێبردن.

بەڵێ، شانبەشانی هەڤدوو لە شازوقاز دەهاتینەخوارەوە. کاروانی چەک و تەقەمەنی لە دواوەمان دەهات. ڕێگاڕۆیشتن و داگەڕان لەبەر تەڕی و قوڕی دژواربوو. باران نەک لێینەدەکردەوە، بەردەوام بەخوڕێنتر دەبوو. دەتگوت بە ئاسمان گوتراوە ڕاست لەو کاتەدا چی فرمێسکی هەیەتی ڕۆیکا. ئاسمانی ناوچە بەهاری ناوچەی دەستکەوتبوو و لەسەر ئێمە پەکی نەکەوتبوو. ئەو دەبوایە بە هەور و ساوی خۆی یاساکانی سروشت بەڕێوەببا. دیاردەی نامۆ لەو نێوەدا، ئێمەی ڕێبواری ناوەخت بووین.

ماندوویەتی بەرەبەرە شەکەتیکردین و پشووی لێمانبڕی. خوڕێنی باران مەجالی پتری بۆ ڕۆیشتن نەدەدا. بەهمەن تەواو شەکەت دیاربوو. لە بزە و قسەی خۆشکەوتبوو.

* چییە کاکی برا، کز و ماتی، ئەگەر کەیفت قنج نییە، بۆ دەهاتی؟ (دەمویست حاڵ و هەوای بگۆڕم).
* نا کەسی برا، باشم. باران پشووی لێبڕیوم. ئارەقەی لەشم لەو خراپتر.

لەنەکاو یەک لە پێشمەرگەکان هاواری کرد: پشوودانە و تۆزێک وەحەسێن!

مۆژدەیەکی بەهاری بوو. هەر بابایە خۆی لە کەلێنێک ئاخنی تاکوو لەوە زیادتر تەڕ نەبێ.

لەگەڵ بەهمەن خزاینە ژێر ڕەوەزە بەردێک کە بارانی نەدەگرتەوە. هەڵتروشکاین. جگەرەیەکم داگیرساند. سەیرێکی بەهمەنم کرد، پەشێو دیاربوو.

* کاکی برا خەفەتبارت دەبینم!

* تاسەی ماڵەوەم کردووە. دوێنێ شەو نەخەوتووم. بیری منداڵەکان، بێبەشی لە سۆزی باوکایەتی. سیامەندم جارێ کۆرپەیە. بەیانم بێناز ماوەتەوە و ساماڵیشم زۆر هۆگری من بوو.

* ئەوانە منداڵەکانتن؟

* بەڵێ، هەر ئەو سێ جگەرگۆشەیەم هەن.

* تەماشا ئەو ڕێکەوتەی! لە هەورازی شازوقازێ، ئەو شوێنەی بەپێی هەندێ ڕەوایەت دەبێ شوێنی خەج و سیامەند بووبێ، بەو بەیانە باسی سیامەند دەکەین و چاوەڕوانی ساماڵین...

بەو قسەیەم لە خۆشیان هەڵبەزییەوە. لێم نیزیک کەوتەوە و پاڵیوێدام.

* دەزانی چیم نووسیوە؟

* بیخوێنەوە، هەرچەند شارەزای شێعر نیم. جاروبار پەخشانێک دەنووسم و ئەویش بێ هیچ سووژەیەکی تایبەت، تەنیا وشە مەوزوونەکان بەدوای یەکتردا ڕیزدەکەم و پێیدەڵێم مەخشانی بەناو پەخشان.

* گوێبگرە!

دەستی بە خوێندنەوەی شێعرەکەی دوێنێ شەوی کرد:

دیاری بۆ «بەیان»

هەیهۆ!

بە کام ڕستە؟

بە چ زبانێک؟

بە کام هۆنەر و کەلامێک؟

چی بلێم؟ چی بێژم؟

تاسە لە لای کێ هەڵڕێژم؟

لای کێ بێژم نهێنیی دڵ؟

خونچەم کەی دەبێت بە گوڵ؟

بوخچە و پرێسکەی نەکراوە

نهێنیی کوڕی تێشکاوە!

بە کێ بلێم چۆن تێکڕووخا؟

کۆشکی ئاواتم چۆن ڕما؟

ئەو خانووچکەی شووشە و بلوور

کە چام کردبوو لە پشت سنوور

بەرزتر لە سنووری ئەوین

چی پێدەڵێن لە ڕووی زەوین؟

من دیتم بە دوو چاوم

کە چۆن لە »باستیل« خراوم

دیتم بە چاو مەرگی هیوام

دەسەلمێنم: شکام! شکام!

بەڵام نا، هەیهۆ! چ دەڵێم؟

دەبا بشکێم و تێکشکێم!

هێندە دەشکێم و دەکەوم

هەتا فێر بم چۆن سەرکەوم.

چەپڵەیەکم لێدا و چاوێکم لێکرد و سەرسوڕمانی خۆم لەمەر خەفەتبارییەکەی و کۆتایی ئەو دووسێ دێرەی کۆتایی شێعرەکەی لە نیگایەک وەرپێچا و بۆ چاوەکانی ئەوم بەڕێکرد.

باران هێور ببۆوە. بەرەو گوندی گردەبن وەڕێکەوتین. لەوێش پشوویەکی کورت ڕاگەیەندرا. پاشماوەی ڕێگا تاکوو گووندی قاڕنێ، واتە شوێنی پەڕینەوەمان تەواوێک ڕێگابوو. دەبوایە شەو بەتەنیشت پێگەکانی دوژمندا دەربازبین.

ئێوارە گەیشتینە گووندی قاڕنێ. بەسەر ماڵاندا دابەشبووین. بەهمەن تووشی حاڵەتێکی پڕ لە پەرۆشی هاتبوو. من خێرا ئازارەکانیم دەخوێندەوە. هەوڵمدەدا چی بە خەیاڵیدا دێت، بیدرکێنێ.

* چۆنی چەگوارا شەکەتەکە؟ وادیارە بەرەبەرە لە بارودۆخەکەمان تێدەگەی. دەبینی ئەو ژیانەی ئێمە دەگەڵ نووسراوەکانی سەر کتێب جیاوازی زۆری هەیە، وانییە؟

* لێمگەڕێ! بیر لەو دێیە دەکەمەوە. تراژێدیای قاڕنێ چ جارێک لەبیرناچێتەوە. بۆت وەخوێنم؟
* چییە، ئەویشت دوێنێشەو نووسیوە؟
* نا، هی پێشترە، گوێبگرە!

دەستی بۆ باخەڵی برد و پەڕاوە بچکۆلەکەی دەرهێنا.

شێعرێکی دوور و درێژی سەبارەت بە ڕەشەکوژیی قاڕنێ خوێندەوە:

کچان کوڕانی کوێن دەبەر
ئێرەش وەکوو تەلیزەعتەر
بەزۆر بۆم دێتە سەر قاقەز
ڕووداوی کارەساتی ناحەز

کەوتۆتە گۆڕێ چاویلکە
دەستەددان و ملوانکە

مێشک بڵاو، چاوێک لەولا

لاقێک لە جەندەکی جیا

پیرێک کەوتووە لەپاڵ گۆچان

خوێناوییە شۆرتکەی ماڵان

لەناو لانک منالێ بێشیر

دایک و باوک بوونە ئەسیر

ئەو کوشتنە، ئەو بڕینە

تاوان ڕوونە منالێینە

بەوردی گوێم لەبۆ شلکەن

پاشان لە تاوان، بیرکەن

لێرە تاوان منالێینە

ماف ویستنە، مافویستنە، ماف ویستنە

هەوا بوولێڵ ببوو کە وەڕێکەوتین. نەدەکرا ماتڵی وەستانی بارانبارین بین. ئاسمان و هەورەکانی کاری خۆیان دەکرد و پێشمەرگەش ڕێگای خۆی دەپێوا. شانبەشانی یەکتر بەڕێوە بووین. ڕێگای لای گووندی (دواوان)مان گرتەبەر. تاریکی ڕەشی شەو باڵی بەسەر ناوچەدا کێشابوو. چاو چاوی نەدەدیت. لەنیزیک پاسگای حکوومەت تەقەیەک کرا. هەر بابایە بەلایکدا لە چەخماخەی تفەنگیدا. شتێکی تایبەت نەبوو. پێشمەرگەیەک ناخواستە تفەنگی لەدەست دەرچووبوو. ڕەوشەکە هێوربووەوە و هەنگاونان بەردەوام. بەهمەن، شەکەتی، برسییەتی و دووری ئازیزانی بەتاقی کردبووەوە، بەڵام دەبوایە ئەسڵێکی دیکەی شۆڕشی بەکردەوەش بەچاوی خۆی بدیبایە.

گووندی قەڵاتان، ئاواییەکی بریندراری دەستی ڕەشەکووژیی دوژمن لەسەر ڕێگامان بوو، ئەو شوێنەی لەمێژنەبوو خەڵتانی خوێن کرابوو. لەوێوە بە سواری تراکتۆر بەرەو ناوچەی حەڵبێ و کۆیکان وەڕێکەوتین. لەسەر پاشتەرکەکانی تراکتۆر ڕووبەڕووی هەڤدوو دانیشتبووین. هەرکام لە خەیاڵێکدا! لەنێو دێی حەڵبێ، تراکتۆر

لەنەکاو کەوتە نێو چاڵی بەتاڵی گەنم. من خۆم گرت، بەڵام بەهمەن هەڵدێرا. چاویلکەکانی دەرپەڕین و بەسەریاندا کەوت. بۆ تاوێک هیچکەس خۆی تێنەگەیاند. ناچار هەستاوە و هەموو گیانی قوڕاوی ببوو. چاویلکەکانی هەڵگرتەوە و خێرا بۆ لای من هات کە دوای ئەو وەرگەڕانەی تراکتۆر خۆم فرێدابووە خوارەوە و تەواو سڵامەت بووم.

⁕ پەکوو ئێوەش خەڵکێکی بێڕحمن!

⁕ بۆ کەسی برا؟

⁕ کەسی برای چی، ماڵتان نەشێوێ نەتاندیت چیم بەسەرهات. لانیکەم یارمەتی هەستانەوەتان دابام.

⁕ بەهمەن گیان دەبێ بتوانی خۆت هەستییەوە. ئەی ئەو چەند ساڵە بەردەوام دەنووسی کە دەبێ خۆم، خۆمان هەستینەوە، نابێ لە کەوتن و شکان بترسین. (هاوکات لەگەڵ قسەزلەکانم، بزەم دەهاتێ).

⁕ ئەوها، دەی باشە نۆرەت دێت.

⁕ ئەو ڕۆژە لە گووندی حەڵبێ میوانی مام عەزیز بووین. پیاوێکی دنیادیدە و دڵفراوان. لەکاتی فراویندا پێمانڕاگەیەندرا کە من و بەهمەن دەبێ لەگەڵ ٥ پێشمەرگەی دیکە لەو ناوچەیە بمێنینەوە. هاوڕێیان بەرەو شیمال وەڕێکەوتن.

شەو چووینە گووندی سیاوان. دانیشتبووین. پاش تاوێک بێدەنگی وەقسەهات.

⁕ بۆت وەخوێنم؟

شێعرەکانیم بەدڵ بوون، بەڵام هەمیشە بەرلە وڵامی ئەرێنیم، جەفەنگێکم لەگەڵی لێدەدا و عاشقی قاقاکانی بووم.

⁕ دەی گوێی مفتت دەستکەوتووە، بۆ نا.... وەیخوێنە!

پەڕاوەکەی بەدەستەوە بوو:

ئەمڕۆش وەکوو زۆر ڕۆژان

ڕۆژی ڕەشی بێبەشان

کیژێکی کاڵ و ساوا

بوو بە فیدای جەمێک نان....

ئەوەشیانم زۆر بەدڵە:

نەورۆزی گشت چەوساوەکان، مەرگی سەرمایەداره

نەمانی ژێرچەپۆکی ئێمەش، فەوتانی ئیستعماره

* بەهمەن! پێمـوایە دوای وەرگەڕانـی تراکتـۆر، دووبـارە کەوتـوویەوە بیـری ئیسـتعمار. نەکـا ئێمەش ڕەگەڵ ئەوان بدەی؟

لە قوڵایی دڵییەوە قاقایەکی لێدا.

* شادم بە بوونتان، شانازی بە پێشمەرگایەتیم دەکەم....

ڕاست ئەو ساڵە لە پـاییزێکی شوومدا، بەهمەنـی خۆشەویستم، ئەو مرۆڤە بە مرۆوەتە لە دەڤەری سەردەشت، لە شەڕی چیای هۆمل شەهید بوو.

ئێستا کە بیری لێدەکەمەوە، تەنیا ئەو ڕستەیەی یانیس ڕیچۆس سوکنایی دەخاتە دڵم کە دەڵێ:

«ئەوان بەرەو بەرزایی هەڵکشان، تا دەستیان بە خاک ڕابگا».

لە ژمارە ٧٠٣ی ڕۆژنامەی "کوردستان" دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٨ی مای ٢٠١٧

عەلی فەتحی: ئەدەبیاتی چەپ و ئەدەبی بەرگری لە کوردستان یەک ئامانجیان هەبووە

دیمانە: عەلی ئیسماعیلنژاد

هەموو ئەو نەتەوانەی مێژوویەکی پڕاوپڕ لە سەرکوت و خوێناوییان هەبووە، ئەدەب و وێژە و هونەرەکەیان بەگژ ئەو سەرکوت و خوێنەدا کردووە و بەوش هونەری بەرگری سەری هەڵداوە.

عەلی فەتحی، نووسەر و وەرگێڕی کورد پێی وایە: «دەبێ ئەدەبیات لە خزمەت نەتەوەکەی خۆیدا بێ، لەو سەردەمەدا کە ئێمەی کورد شێعری بەرگری دەنووسین، لە ئەدەبیاتی نەتەوەکانی دیکەشدا ئاڵوگۆڕ و کێشەکانی کۆمەڵگەی سەردەمی خۆیان ڕەنگ دەداتەوە، لە سەردەمی گەشەی چەپ، بیری چەپیش دێتە نێو شێعرەوە و ڕەنگدانەوەی دەبێ لە شێعردا».

عەلی ئیسماعیلنژاد: ئەدەبی بەرگری چیە و کەی ئەو ئەدەبیاتە گەشەی کرد؟

عەلی فەتحی: کاتی خۆی کە لە زانکۆ دەمخوێند، پرسیارێکیان هێنابوو لەبارەی ئەدەبیات لە سەدەکانی ڕابردوودا، پرسیارەکە ئەوە بوو جیاوازیی ئەدەبیاتی ڕابردوو لەگەڵ ئەدەبی ئێستە چیە؟ وەڵامێکی جوان هەیە دەڵێ: تا سەدەی ١٩ کەسێک کە شێعری دەگوت «شێعری بۆ شێعر دەگوت»، دواتر لە کۆتاییەکانی سەدەی ١٩ و دەستپێکی سەدەی ٢٠دا، شێعر بوو بە زمانحاڵی مرۆڤ و کۆمەڵگە، شێعر بوو بە شێعری بەرگری، واتا بوو بە زمانێک بۆ بەرگریکردن لە مرۆڤ و ئیتر شێعر بوو بە زمانێک کە باسی ماڤی تێدا دەکرا و باسی ژیانی ڕۆژانەی تێدا دەکرا. کوردیش بەشێک بوو لەو پرۆسەیە، ژیانی ڕۆژانەی خەڵک بوو بە بەشێک لە شێعری کوردی، دەبینین شێعرەکانی هێمن ڕەنگدانەوەی ژیانی گەلەکەیەتی، لە ٦٠ ساڵی رابردوودا هێندە کارتێکەریی دۆخی تاک و کۆمەڵگە لەسەر شێعری کوردی زۆر بووە، تەنانەت فۆرمی شێعر گۆڕا.

عەلی ئیسماعیلنژاد: چ جیاوازییەک لە نێوان ئەدەبیاتی نەتەوەیی و ئەدەبیاتی بەرگریدا هەیە؟

عەلی فەتحی: دەبێ ئەدەبیات لە خزمەت نەتەوەکەی خۆیدا بێ، لەو سەردەمەدا کە ئێمەی کورد شێعری بەرگری دەنووسین، لە ئەدەبیاتی نەتەوەکانی دیکەشدا ئاڵوگۆڕ و کێشەکانی کۆمەڵگەی سەردەمی خۆیان ڕەنگ دەداتەوە. وەک چۆن لە سەردەمی گەشەی چەپدا، بیری چەپیش دێتە نێو شێعرەوە و ڕەنگدانەوەی دەبێ لە شێعردا.

عەلی ئیسماعیلنژاد: ئایا ئەدەبیاتی چەپی کوردی دەچێتە خانەی ئەدەبی بەرگریی کوردەوە؟

عەلی فەتحی: ئەدەبیاتی چەپ و ئەدەبیاتی بەرگری لە ئەدەبیاتی کوردیدا یەک بابەتن، یان لانیکەم زۆر جیاوازیان نیە و ناکرێ تەنیا لەبەر ئەوەی شاعیرێکی چەپ باسی کرێکار دەکا جیای بکەینەوە. ڕەنگە هەژاری موکریانی ئەو کرێکارەی بە نەدار باس کردبێ یان بە فەقیر ناوی هێنابێ، بەڵام هەردووکیان یەک مەبەستیان هەبووە، تەنیا جیاوازی لە هەندێک وشەدا هەیە، ئەگینا هەردووکیان یەک ئامانجیان باس کردوە.

یان مامۆستا هێمن لە شێعرەکانیدا باسی خودموختاری دەکا، بەڵام شاعیرێکی چەپ ڕەنگە ناوی خودموختاری نەهێنێ، بەڵام باس لە کۆمەڵگەی مرۆڤ دەکا، باس لە دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و ئازادی دەکا کە ئەوەیش لە ڕاستیدا بەشێک لە خەباتی نەتەوەییە و ئامانجی ئەو خەباتەیە. کەواتە ڕەنگە وشەکان جیاواز بن، بەڵام ئامانج و داخوازی و تەنانەت هەستیش یەک شتن.

عەلی ئیسماعیلنژاد: کورد لە ئەدەبی بەرگریدا توانیویەتی هاوسەنگییەک لە نێوان ئامانج و جوانکاریی شێعردا ڕابگرێ؟

عەلی فەتحی: لە شێعری نوێدا وەزن و قافیە نامێنێ، لێرەدا تۆ بەنێکت بە دەستەوەیە. ئەوە بەنە گرێ دەدەی، توانای شاعیر وا دەکا گرێکان بە شێوەیەک لە بەنەکە بدرێ، جوانی و نێوەڕۆک هاوسەنگ بن و هیچیان شێعرەکە لاسەنگ نەکەن.

عەلی ئیسماعیلنژاد: باشە کوا ئەو جوانکارییە لە ئەدەبی بەرگریی کوردیدا هەیە؟

عەلی فەتحی: بەڵێ زۆر بابەتی جوان هەن. شێرکۆ بێکەس، پەشێو، هێمن و زۆر کەسی دی جوانکاریی زۆر سەرسوڕهێنەریان هێناوەتە ناو ئەدەبی بەرگریی کوردی.

عەلی ئیسماعیلنژاد: وێژە و ئەدەبی زۆربەی نەتەوەکان لە ئەدەبیاتی کوردیدا ڕەنگدانەوەی هەبووە، بەڵام ئەدەبیاتی بەرگریی کوردی بەشی زۆری ئەدەبیاتی کوردی بۆ خۆی تەرخان کردووە و کەمتر وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی بێگانە و کارتێکەری لە دەرەوەی خۆی هەبووە؟

عەلی فەتحی: ئەوە بابەتێکە کە ئەمنیشی بەخۆیەوە سەرقاڵ کردووە، یەکەم هۆی ئەوەیە وەرگێڕان لە زمانی خۆت بۆ زمانی بێگانە سەختترە لەوەی وەرگێڕان لە زمانی بێگانەوە بۆ زمانی خۆت بکەی، ئەوە بنەمایەکی وەرگێڕانە. ئەگەر لە خۆمەوە سەیر بکەی، من بەو ئاسانییەی بۆم دەکرێتە کوردی، ناتوانم بیکەمە یۆنانی، ڕەنگە لێرەدا بڵێی باشە تۆ نا، ئەی ئەو هەموو خەڵکەی لە دەرەوەن و دەیان ساڵە لەوێ دەژین؟ ڕاستە دەکرێ ئەو گلەییە بکەی و بەتایبەتی لەو کەسانە کە ساڵیانی ساڵە لەگەڵ بێگانەکان پێوەندییان هەیە، بەتایبەتی لە باشوور و ڕۆژهەڵات، چونکە لەو دوو پارچەیە بە ڕادەی باکوور و ڕۆژئاوا زمانی کوردی حەرامکراو نەبوو. دەکرا دەقی کوردی وەرگێڕنەوە سەر زمانی عەرەبی و فارسی، کەوایە کێشە لە بێ بایەخی دەقەکاندا نیە، کێشە ئەوە نیە دەقی کوردی ڕووی مەجلیسی نیە، بەڵکو کێشەکە زیاتر دەگەڕێتەوە سەر کەمتەرخەمیی ئێمە دەرهەق بە زمان و ئەدەبیاتی خۆمان.

جارێکیان لێیان پرسیم ئایا ئومێدێک بۆ داهاتووی کورد هەیە؟ لەوکاتەدا بیری شێعرێکی هێمن کەوتمەوە و هەر ئەوەیشم کردە وەڵامی پرسیارەکە و گوتم : «ڕێژنەیەکم لێ بدا پێم وایە بۆ ڕووان ببمەوە» کاتێ ئەوەم بە یۆنانی پێ گوتن، سەریان سوڕ مابوو لەو ئەدەبیاتە بەهێزە. کەوایە هۆکارێکی دی دەگەڕێتەوە سەر ئەوەی ئێمەومانان چەندە لە نێو نەتەوەکانی دیکەدا باسی ئەدەبیاتی خۆمان دەکەین و چەندە دەتوانین بیگوازینەوە بۆ نێو خەڵکی بێگانە؟! تەنانەت چەندە ئاگاداری ئەدەبیاتی خۆمان هەین و ڕێزی لێ دەگرین، ئەگەر ئێمە توانیمان سەرکەوتووانە ئەدەبیاتی خۆمان بیگوازینەوە، بە دڵنیاییەوە ڕێزی لێ دەگیرێ.

عەلی ئیسماعیلنژاد: شێعری کوردی کە ژانرێکی گەورەی نێو وێژەی کوردییە، دەکرێ بکرێتەوە دەلاقەیەک بۆ پێوەندی گرتن لەگەڵ گەلانی دنیا؟

عەلی فەتحی: زۆر بە باشی دەکرێ. وەرگێڕان بۆ ئەو بابەتە زۆر بە باشی دەور دەبینێ، ئێستە کە رایەڵە کۆمەڵایەتییەکان هەیە وای کردووە زمانێکی وەک زمانی کوردی کە لە بواری ڕاگەیاندنەوە دەستکورتە، شانبەشانی زمانەکانی دیکە کاری پێ بکرێ. کاتێک تۆ دەقێک لە زمانێکەوە دەکەیتە کوردی یان پێچەوانەکەی، هەردوو دەقەکە دادەنێی، لای بەکارهێنەرانی زمانە بێگانەکە دەبێتە پرسیار کە ئەوە چ زمانێکە؟ ئەدەبیاتەکەی چییە تێدایە؟ تەنانەت ئەگەر سەیر بکەی ئێستە لە نێو فارسدا هێماکانی کوردستان زمان، ئاڵا و .. زۆر بە ئاسانی قبووڵ کراون، ئەوە لە کاتێدایە ئەگەر چەند ساڵ لەمەوبەر لەگەڵ فارسێک باسی زمانی کوردیت بکردایە، زۆر بە توندی بە گژتدا دەهات یان نەتدەتوانی ئاڵای کوردستان بەرز بکەیتەوە. کەوایە یەکێک لە ئەرکەکانی ئێمە دەبێ ئەوە بێت وا بکەین نەتەوەکانی داگیرکەری کوردستان عادەت بە هێماکانی ئێمە بگرن، ئەوەیش لە ڕێگەی وەرگێڕان دەکرێ. لە ٣٠ ساڵی رابردوودا خەڵکێکی زۆر ڕوویان کردووەتە دەرەوەی کوردستان، ئەگەر تەنیا ٢٠%ی ئەو خەڵکە بابەتی مێژوویی و ئەدەبی ئەو نەتەوانەیان کردبایە کوردی و بەشێک لە بابەتی خۆمانیان کردبایەتە زمانی ئەوان، پێت وا نییە بەهێزترین پرد لە نێوانی ئەو دوو نەتەوەیەدا دروست دەبوو؟

عەلی ئیسماعیلنژاد: دروستبوونی ئەم پردە بەهێزە، بە هەوڵی تاکەکەسی دەکرێ یان پێویستە دەوڵەتی لە پشت بێ؟

عەلی فەتحی: بۆ ئەمە پێویست بە دەوڵەت ناکا. ئێستە لە باشوور زمانی کوردی دەخوێنرێ، لە ئورووپا دەتوانین زمانی خۆمان بخوێنین و کاری پێ بکەین، بەڵام لە پەنای ئەوەدا ئەو بایەخەی دەبێ بە زمانی کوردی بدرێ، نایدەین و ئەو فیداکارییەی کە دەبێ بۆ پاراستنی زمان بیکەین، نایکەین. پاش شەڕی یەکەمی جیهانی و ڕووخانی ئیمپراتۆری عوسمانییەکان، کاتێک کەمال ئەتاتورک دەسەڵاتی بەدەستەوە گرت، ویستی بەشێکی زۆر لە ئێتنیکەکانی ژێر دەسەڵاتی تورکیەی ئەوکات بتوێنێتەوە و کوشتوبڕی زۆری لەو پێناوەدا کرد. بەشێک لە یۆنانییەکان نەیانتوانی لەو کوشتوبڕە قوتار بن و مانەوە، بەڵام دین و زمانیان پێ گۆڕین، یۆرغۆ بوو بە مستەفا، هێلێنا بوو بە ڕەعنا و.. ئەوانە لە دەرەوە مسوڵمان و تورک بوون و دەچوونە مزگەوت، بەڵام ڕۆژی

یەکشەمان لە ژێرزەمینی ماڵەکانیاندا ڕێوڕەسمی ئۆرتۆدۆکسی خۆیان بەڕێوە دەبرد، ئەوانە لە هەموو ژێرزەمینی ماڵەکانیاندا بە نهێنی کەنیسەیان دروست کردبوو، ئەوە بە دوو مەبەست بوو، یەکەمیان بۆ پاراستنی دینەکەیان و دووەمیش بۆ پاراستنی زمانەکەیان. هەر ئەوەیش لە دەوری یەکی کۆ دەکردنەوە و توانیشیان زمانەکەیان بپارێزن و دواتر تەنانەت شاعیر و نووسەری گەورەیشیان لێ هەڵکەوت، بەڵام ئێمە تەنانەت لە ئورووپاشدا زمانەکەمان بۆ گرینگ نیە و خەریکین وێرانی دەکەین.

پرۆفایل:

عەلی فەتحی: ساڵی ١٩٦٠ لە «شنۆ»ی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دایک بووە. لە ساڵی ١٣٥٨ تا ساڵی ١٣٦٧ پێشمەرگەی حیزبی دیموکراتی کوردستان بووە. لە یۆنان کارناسیی باڵای لە بەشی تەلارسازی وەرگرتووە و لە ساڵی ١٣٧٣ەوە لە سوید نیشتەجێ بووە. لە دوو بواری وەرگێڕان و ڕۆماننووسیندا کاری کردووە.

عەلی فەتحی خاوەنی چوار ڕۆمانە بە ناوەکانی، «ئازاری خەونەکان»، «تەسلیم یا مەرگ»، «مۆمەکانی سپێدە»، «بارەگای حاجی ڕەشید» و پێنج ڕۆمانی لە زمانی یۆنانییەوە وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی و چوار کتێبی مێژوویی و کۆمەڵە شێعرێکی یۆنانی وەرگێڕاوەتە زمانی کوردی.

------

* ئەم وتووێژە پێشتر لە ڕۆژنامەی (وشە) دا چاپ و بڵاو بۆتەوە.

لە ژمارە ٧٢٤ی ڕۆژنامەی "کوردستان" دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٧ی مای ٢٠١٨

مرۆڤ، هزر و بیر و هەست و ئەوین

مرۆڤ چییە کە فەیلسوفەکان بە دەیان هەزار لاپەڕەیان لەبارەیەوە نووسیوە. جەستەیەکی پێکهاتوو لە گۆشت و ئێسقانە و خاوەن ڕووح و هزر و هەناسەیە. خەڵاتی سروشتە کە کاتێک لە بەرامبەر چیایەک دایدەنێین، وردیلەیەکە. چیاش بەو مەزنیە لە بەراورد لەگەڵ گۆی زەویدا، خڕکە بەردێکە. بیچمی زەوی، ئەویش لە هەمبەر کاکێشانی خۆر و ئەستێرەکان نوختەیەکە. ئێستا با بزانین ئەو مرۆڤە کەوا خاوەن هزر و هەست و هەناسەیە، قەیاسی لەبەرامبەر ئاسمانی ئەستێرەکان چەندەیە؟ دەکرێ بڵێم بەقەرا ئەوان گەورەیە. چونکە دەتوانێ بیر بکاتەوە، هەر هەموویان ورد و درشت بخوێنێتەوە و بیاندۆزێتەوە.

هەر ئەو مرۆڤە کە لە بەرامبەر جیهانی کاکێشاندا بچووک و نادیارە، لەبەر ئەوەی خاوەن هزرە، ساحێبی ئەندێشە و بڕیارە. زەینی ئەو نە لەگەڵ دەشت و دەریاکان قەیاس دەکرێ و نە لەگەڵ جیهانی بێسنوور. لە هەمان کاتدا دەتوانێ قورسایی خۆرەکان، ئەژماری ئەستێرەکان، مەودای کاکێشانەکانیش دیاری بکا و بگرێتە بەر ڕێگاکانی سەخت و دوور. مرۆڤ دڵ و هەستی هەیە. لەو دووەش گرینگتر، خۆزگە و خولیای ئەو بوونەوەرەیە. کاتێک برسی دەبێ، نان دەخوڵقێنێ، وەختێک تینوو دەبێ ئاو هەڵدێنجێ، خاوەنی هەڵسەنگاندنە، لەبەرامبەر ناهەقیدا سەر هەڵدەبڕێ و ساحێبی لێکدانەوەیە. ئەگەر وەکوو زانایەک ڕووناکی دەدۆزێتەوە، ئەگەر وەکوو پزیشکێک ئازارەکان چارەسەر دەکا، هاوتەریبیش دەتوانێ لە پێناو ڕزگارکردنی نەک سەدان، بگرە هەزاران ئینسانی دیکەدا گیانی خۆی بەخت بکا. دە فەرموون بەسەرهاتی قارەمانەکان بخوێننەوە. با بزانین ئەوە کام هێزە کە ئەوان هان دەدا هەستی قارەمانەتییان ببزوێ و تا سنووری گیانبەختکردن پێشڕەو بن؟ پارە، مادییات، بەرژەوەندییە سووک و بچووکەکان، یا نەخێر مرۆڤایەتی؟ لە وەڵامی هەمووی ئەو پرسیارانەدا دەبێ بڵێم: ڕووحی نەمرییە و خۆشەویستی.

کورد وەکوو گەلێکی چەوساوە، هەرچەند لە پێشکەوتن و مافداری بێبەش کراوە، بەڵام خاوەنی هەزاران لەو مرۆڤانەیە کە بۆ دابینکردنی مافی ئینسانی بە شێوازی جۆراوجۆر لە شەڕگەیە. ڕۆژئەژمێری کورد بە ڕۆژە

خوێناوییەکانی، بە ژمارەی شەهیدەکانی، بەهێزترین بەڵگەیە.

با بڕوانینە ١٧ی خەرمانان. ئەو ڕۆژەی کە قەڵای دیموکرات لەلایەن کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە مووشەکباران دەکرێ و دەیان شەهید و برینداری لێ دەکەوێتەوە. با بزانین ئەو مرۆڤانەی بە ئاگری سارووخەکان گیانیان لێئەستێندرا کێ بوون؟ بەڵێ ئەوان پۆلێک کۆتری ئاشتی بوون، کە لە پێناو دەستەبەرکردنی ئازادی، ئینسانییەت و حورمەت و کەرامەت بۆ مرۆڤە چەوساوە و هەژارەکاندا تەواوی تەمەنی خۆیان بەخشیبوو. پۆلێک پەڕەسلێرکەی دوورکەوتوو لە زێدی خۆیان، ئەو زێدەی کە چاوەڕوانی بەهارێکی خاوەن سەربەستی بوو. ئەوانە ئیرادەیان لە خزمەتی هزر و باوەڕیاندا ئەوەندە بەهێز بوو کە هیچ بەختەوەرییەکی ڕۆژئاوایی نەیتوانی بە ئاگری تاراوگەیی بیانسووتێنێ. ئەگەر نا تاراوگەی ڕۆژئاوا باخچەیەکی بەربەرین بوو بۆ نەسرینەکان، ئاسمانەکەشی ماڵێکی فەڕەح بوو بۆ سوهەیلاکان. بەڵام، یەکیان ئاسمانی کوردستانی بە هیچ ئاسمانێک نەگۆڕییەوە و ویستی میوانی سیوەیلەکان بێ، دووهەمیشیان مێرگوزاری ئەوێی نەویست، چونکە ویستی هاوڕێی نەسرین و وەنەوشەکانی زێدی خۆی بێ. بۆیە دیسان دەگەڕێمەوە سەر هێزی باوەڕ. باوەڕی حەسەنپوور و نەسرین، سۆزی سوهەیلای مەنسوور بۆ نیشتمان، وەرەی هاشم و هاوڕێ و برایم و ڕەحمان، لەخۆبووردەیی کەریم و مەنسوور و یاسر و فاروق وێڕای مام شێرکۆ و عوسمان، لەگەڵ ئاواتخوازیی موختار و جەماڵی جوانەمەرگی جوان، هەرهەموویان کۆمەڵێک مرۆڤ بوون کە بۆخاتری خۆزگەکانیان هیچ ئەستێرەیەکیان نەکوشت و لە کاکیشانی بێسنووری سەروەریدا بەدوای ئازادیی بستێک خاکدا حەودالٌ بوون. ئەوان خاوەن هزر و ئەندێشە و هەست بوون، بۆیە توانییان ڕاپەڕن. ئەو سەرهەڵدانەی ئەوان دەستیان پێکرد، ئەمڕۆ وەکوو دارستانێکە کە ڕیشەی لە ڕەوەزە سەختەکان تێپەڕیوە و بە ئاوی ژێر خاکی کوردستان پاراو دەبێ. ئەوان ئەگەر سەریان هەڵپەرتێوراوە، ڕەگیان لەنێو دڵی خاکی ڕۆژهەڵاتدا داکوتاوە و چاوەڕوانی بەهاری دوای نەهامەتییەکانن. بەڵێ ئەوانە کۆمەڵێک مرۆڤی خاوەن هزر و ڕووحی نەمری و ئەندێشەکانن. ئەوانە قارەمانانی بیرکردنەوە بوون و هیمای هێز و بڕیارەکانن. ئەوانە ئینسانن.

سێرەتان لە سەرمان گرت
ویستتان باوەڕەکان بکوژن
سێرەتان لە دڵمان گرت
ویستتان هەستەکان بکوژن

نەتانزانی ڕۆژهەڵاتم خۆی

ئەمڕۆ یەکپارچە قەڵایە

سەر و دڵ و هەست و باوەڕیش

هەمووی لە باوەشی ئەو دایە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٧ی دێسەمبەری ٢٠١٨

لە پەنجەرەی ژووری تەنیاییمەوە

زۆر ئێوارە وەختی ئەو وەرزە
کاتێک لە پەنجەرەی ژووری تەنیاییمەوە
سەیری ئاسمانی غەریبیم دەکەم
گرژییەکانی سروشت
لە چەشنی ئەنگوتنی گەلاوێژ و
گرمەی هەوری ڕەش و
ورشەی بای پاییزی و
خەرمانانی زەرد تەنیا دیاردەن
یەکیەک بەدییان دەکەم.
دیسان هەر لەو ژوورەدا،
ساتێک چرای گردسووزی ماڵ پێدەکەم
سەرجەم ئوستوورەکانی نێو کتێب و
تەواوی قارەمانانی خولیای ئازادی
گشتیان نەرم و نیان،
ڕوخساریان ڕووناک و
بزەیەکی زەرد لەسەر لێویان
لە دەوری ڕووناکیی چراکەم
لەگەڵم کۆدەبنەوە و
منیش،
بۆوەی لە جیهانی ئەبەدییەتی ئەواندا بتوێمەوە
بێدەنگ و بە ئەسپایی

قەڵەمی هەست دەستدەدەمێ و

خۆم سەربەست و ڕەها دەکەم.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٦ی سێپتەمبەری ٢٠١٧

کیکی دیموولا

پێتدەڵێن خاوەن بڕیار نی
بۆت گرینگ نەبێ،
تۆ بەگشتی کەسێکی هەستیاری
لە هەڵبژاردندا دوودڵی و
وەلانان بەلاتەوە زەحمەتە.
ماوەیەکی زۆرە بیر لە ئەم یا ئەویان دەکەیەوە، شکدایگرتووی
ئێستا ئیدی خووت پێیانگرتووە و هەردووکیانت گەرەکە.
لە کۆتاییدا،
هەستی هەڵبژاردن لێت بووە بە دوودڵی
دەخوازی هەردووکیان هەڵگری،
مەخابن ئەوە یاسایە و دەبێ یەکیان ڕاگری.
کەم وایە بژاردەیەکی هەڵە بێ
ئەگەر ئەوەیان هەڵبژێری کە زۆرتر لێی بە گومانی.

٢٥ی دێسەمبەری ٢٠١٦

نازانم باسی کامیانت بۆ بکەم. زۆر دژوارە....

هەستم پێکرد خەفەتێکی قوڵ سەرتاپای داگرتووە. ڕوخساری خەمباری ئەو وەبیر ئەو ڕۆژەی خستمەوە کە تەنیا حەوتوویەک بەسەر شەهیدبوونی ئازاد و ئەمیر لە ناوچەی سەردەشتدا تێپەڕیبوو.

- نازانم باسی کامیانت بۆ بکەم. زۆر دژوارە.... ڕۆژێک هەژار قاسمی، ڕۆژێک قادر قادری، دواتر ئازاد ئالی و قۆیتاسی و ئەوجاریش هاوڕێیانیتر. هەرکامیان کۆڵێک بیرەوەری لەدوای خۆی جێهێشتووە و خەیاڵ بەرەو گۆشەی خەفەت ڕادەکێشێ.

- تێدەگەم. سەختە. سەردەمێک ئێمەش زۆر لە هاوڕێیانی پێشمەرگەمان دیت شەهید بوون و تەنانەت بەدەستەکانی خۆمان بەخاکمان ئەسپاردن.

- ڕاستە.

- لانیکەم ژمارەیەک لەو شەهیدانەی دواییمان لە گۆڕستانێکن کە دەتوانین سەردانی گڵکۆکانیان بکەین، بەداخەوە ئێمە زۆر هاوڕێمان کاتی خۆی شەهید بوون کە گۆڕ ونن..

ڕووبەڕووی یەکتر دانیشتبووین. کاک خالیدی عەزیزی جاران نەبوو. لێیگەڕام سفرەی دڵی خۆی بکاتەوە. کە خەیاڵ هەڵیدەگرت، دەمزانی بە جەستە میوانی منە، بەڵام بە فیکروزیکر لە شوێنی ڕووداوەکانە. لەنەکاو دەستی پێدەکرد:

- عەلی! باوەر بکە ڕاست لە ژووری ساڵۆن بووم، چەند خولەکێک پێشتر خەڵکانێکم دەدیت بزە لەسەر لێو، سڵاو و ئەحواڵپرسی یەکتریان دەکرد، شۆخی و جەفەنگ و قسەی خۆشیش کە هەر باسی مەکە....

چایەکەی بەردەمی هەڵگرت و یەکدوو قومی لێخواردەوە.

- ئا ئەوەم دەگوت: هەموویان گەش و شادبوون، باسی ئازاد ئالی ناکەم کە لەدواپیین ساتدا ماڵاوایی کرد و هەوڵمدا لە سەفەرەکەی پاشگەز بێتەوە.... ئا... باسی وەهابی دەکەم، وەهابی میرخزری دەڵێم، ڕەنگە تۆ لە نیزیکەوە نەتناسیبێ، ئەو شەوە، مەبەستم شەوی یەلدایە، گەش و دەم بە پێکەنین هاتە لام، هێشتا دوو قسەی خۆشمان نەکردبوو، دەمانویست وێنەیەکی یادگاری بگرین، لەنەکاو دەنگی گرمەیەکی کز هات... ئاخ، وەهاب خۆی نەگرت و خێرا ڕایکرد بۆ دەرەوە. چوو بڕۆوەی بزانێ چ باسە و چی قەوماوە. دەنگی گرمەی بەهێزی دووهەم.... بەداخەوە چەند شەهیدێک...

هیچ پرسیارێکم نەکرد. لێیگەرام بەدڵی خۆی بگەڕێتەوە بۆ ئەو شەوە شەهیدبارە. هەستی خۆشەویستی ئەو بۆ مرۆڤەکانی دەوروبەری، دیمەنێکیان ئافراندبوو، پڕ لە سۆزی بەژان.

دیسان بێدەنگی زاڵ بەسەر دانیشتنەکەمانی، بە بزە و ئاخێک تێکشکاند.

- نازانم باسی کامیان بکەم. ئەوە چارەنووسی وەهاب بوو کە دیتم لە ژووری ساڵۆن خۆی پێنەگیرا و خێرا ڕایکرد بۆ دەرێ کە بزانێ چ باسە و چی قەوماوە. بڕۆوەی لە فریای پێشمەرگەکان بکەوێ. خۆی بە تەقینەوەی دووهەم شەهید بوو. ئاخ .. ئاخ... هەر من دەزانم ئەو ئینسانە چەندە دڵی بە شۆڕشەکەمان خۆشبوو.

- خالید گیان، ژیانە و پڕ لە سەفەر. ئەوەی نیکۆس کازانجاکیس کە دەڵێ: لە بیرێکی تاریکەوە دێینەدەر و بەرەو چاڵێکی تاریکتر بەڕێوەین و مەودای سەفەری نێوان ئەو دوو چاڵە تاریکە ناوی لێنراوە ژیان، بەلامەوە جوانترین بۆچوونە.

- ڕاستە... ئەوە سەفەرە. دەزانی هیچکام لەو مرۆڤانە فەرامۆش ناکرێن؟ قەت ناتوانم یادی سوهەیلا نەکەم. باوەڕ بکە جیا لەوەی هاوڕێی حیزبیم بوو، وەک خوشک بەقەرا هەموو بنەماڵەکەم دڵسۆزم بوو. نازانم باسی کامیان بکەم، ئەوە نەسرین، ئەوە حەسەنپوور کە سندووقەڕەشی حیزب بوو و دنیایەک ڕازی لەگەڵ خۆی بردە ژێرگڵ، ئەوەندە جێی متمانە بوو، لەڕاستیدا قەڵایەک لەنێو قەڵادا بوو. تۆ سەیرکە! ئازاد ئالی شەهید دەبێ، هاوڕێ کارساز خێرا دێت و جێیدەگرێتەوە. هەستم دەکرد، بێ ئەوەی خۆم پێیبزانم، ئەو چۆن هەوڵیدەدا ئاگای لێمبێ. هاشم عەزیزی شۆخ و ڕوحسووک، بنەماڵەکەیان، هەر دەتگوت لە ئالیاوێ و ماڵی خۆمان دەژیم، ئەوەندە لەلایان هەستم بە گەرمی و خۆشەویستی دەکرد، هەر سەیر..... کاک کەریم سەقزی، کاک ڕەحمان پیرۆتی، عوسمان، پێشەوا، جەماڵ و مەنسوور، هەرهەموویان یەک لە یەک خۆشەویستتر. باوەڕ بکە بەدڵ سەیری گەشەی کاک برایم زێوەییم دەکرد، تەواوێک تێگەیشتوو و پێگەیشتوو بوو. ئاخ عەلی! نازانی چەندە خەفەتبارە وەختێک دڵنیای تازە ئەو کەسە ئازیزانەت کۆچی هەمیشەییان کردووە و کۆڵێک حەسرەت و خۆزگەیان جێهێشتووە.

- هەست بە خەمەکانت دەکەم، بەتایبەت کە لە نیزیکەوە لەگەڵیان ژیاوی. ناچارین لەگەڵ ژانەکان ڕابێین. جەبری ژیانە و دەبێ قبوڵی بکەین.

نەمدەتوانی لە ئاست خەتبارییەکەی کاک خالید هیچ بڵێم. بە پارچە شێعرێکی یانیس ڕیچۆس خۆم بە قەناعەتێک گەیاند.

- کەسی برا، ڕیچۆس بۆ کات و ساتی ئەوتۆ گوتەیەکی جوانی هەیە:

" هەموو ڕۆژێ دەمانکوژن

کوژراوەکانمان لەژێر خاک حەساوەترن.

لێرە، لەسەر ئەو خاکەمان،

هەموو ڕۆژێ دەمانکوژن،
هەموو ڕۆژێ دەمرێنن هیوا و خۆزگەمان
هەمو ڕۆژێ خامۆشدەکەن خۆری بەر دەرکەمان
یا ئەو ڕووناکییە کزەی لەسەر سفرەمانە
یا ئەو ماچەی لە گۆشەی لێومانە،
بەوحاڵەش ئێمە نامرین،
چونکە ناتوانین بمرین."

بێدەنگی و بیرکردنەوە، یا باشترە بڵێم وەرددانەوەیەکی خێرای یادوەرییەکان لەنێو بێدەنگی زەیندا، باڵی بەسەر ژوورەکەماندا کێشا. تاوێک سکووت.....

دەنگی ئیسکانەکەی هات.

- عەلی چایەکی دیکەم بۆ تێکە! بەڵێ، تەواو لەگەڵ ئەو قسەیەم ، سەفەرێک، ئەو سەفەرەی بۆ هێندێکمان دوور و درێژە و بۆ خەڵکانێکیش کورت و خێرایە.

بە پێوە، پەرداخی چای ئەوم پڕدەکردەوە. ئەو لە سوئێد نەبوو، بە خەیاڵ لە حەساری قەڵا پیاسەی دەکرد:

- چاو لەو هەڵکەوتەی بکە! تاوێک لەوە پێش بۆم باسکردی. لە ژووری ساڵۆن لەگەڵ وەهاب میرخزری پێکەوە ڕاوەستابووین وێنەیەک بگرین کە دەنگی گرمە هات و ئەو خێرا ڕایکردەدەرێ بۆوەی بزانێ چی قەوماوە و لەگەڵ هاوڕێیانیتر شەهید بوو و شەوی یەلدای خوێناوی لێکەوتەوە.

یەکدوو قوم چایی خواردەوە.

- ئەوجارەش لە کۆبوونەوەی پلێنۆم، سوهەیلا ڕاست لە بەرامبەرم دانیشتبوو. ماوەیەکی زۆر بەسەرچووبوو و هەستم بە ماندوویی دەکرد و ئیشتیام لە قاوەیەک بوو. سەعاتی دەستی خۆم دەرهێنا و لە پێش خۆم دانا. ساڵانێک لە کۆبوونەوەکاندا ئەوە لێم ببوو بە عادەت، کە ماندوو دەبووم سەعاتی دەستم دادەکەند و لە پێش خۆم دامدەنا.

کاک مستەفا خێرا پێی‌زانی و بە جەفەنگ گوتی: "کاک خالید ئەگەر سەعاتەکەی دانا، مانای ئەوەیە کە کاتی پشوودانێکە."، سوهەیلا چاوێکی لێکردم و بە پێکەنینەوە شۆخییەکی لەگەڵ کردم: " بە خودای دەزانم ئیشتیات لە قاوەیە، دەنا ماندووی کۆبوونەوەکە نی". عەلی بۆ ئاگاداریت ژووری حەسانەوەم ڕاست بە تەنیشت ساڵۆنی کۆبوونەوەکەمانەوە بوو. دەمویست بچم لەوێ قاوەیەک بۆ خۆم بێنم و دانیشمەوە. بەڵێ، دوای شۆخییەکەی سوهەیلا، کاک ڕەحمان پیرۆتی گوتی: " زۆرمان نەماوە، بیست دەقیقەی دیکە پشوو وەردەگرین".

گرمەیەک هات. یەکەم موشەک بوو کە لە ژووری سەرەوەی ئێمەی دابوو و هۆدەی یەکیەتی ژنانی ئەنگاوتبوو. چەند خوشکێکمان لەوێ بریندار ببوون. ژێربانی ساڵۆنەکەی ئێمەش بەو گرمەیە بەسەرماندا هاتەخوار..... بە دوو درگادا دەردەکەوتین، بەداخەوە سوهەیلا و هاوڕێیانی دیکە کە بە درگای لای خۆیاندا دەرکەوتن، وەبەر موشەکی دووهەم کەوتن.... ئیدی هەر ئەوەندەم لەبیرە... خۆم لە نەخۆشخانە دیتەوە...

چارەنووسی مرۆڤەکان سەیرە، ڕەنگە سەدان چرکە ساتی‌تر هەبن و بێ‌دڵەخورپە قسە و شۆخیان تێدا کرابێ، بابەتی زۆر گرینگیان تێدا پەسندکرابن، بەڵام هیچیان بەو گرینگییە لە زەیندا تۆمارنەبووبن، ئەوەندەی دوو گوتە یا جووڵەی کۆتایی ژیان بۆ هەمیشە دەبنە یەکەم واگۆنی قەتاری یادوەرییەکان. وەهاب لەگەڵ خالید وێنەدەگرێ، سوهەیلا شۆخییەک دەکا. هەردووکیان بە یەک شێوە شەهید دەبن. ماردینی کوڕی وەهاب و نەمامی کچی سوهەیلا هاوژینی یەکترن. ئەوان هێشتا زامی لەدەستچوونی وەهابیان ساڕێژ نەبووەتەوە، برینی ماڵاوایی سوهەیلاشیان بۆ زیاددەبێ. وەهاب و سوهەیلاکان بۆ هەمیشە ماڵاوایی دەکەن، بەڵام دواچرکەساتەکان بە سوڕانی ئاقرەبەکانی تەمەن، لە زەینی پڕ خەیاڵ و دڵی بریندار و ڕوحی پەرێشانی ئێمەدا دەنگدەدەنەوە. زایەڵەیان بەردەوام دەبێ تا ئەو ڕۆژی ئێمەش سەردەنێینەوە. ڕاست وەکوو گەڵازەردهەڵگەڕاوێکی پاییزی کە لە شەقامی تەنیایی شەوانی پیاسەی هەستدا ، بەدواماندا ڕادەکا.

بەڵێ، دواچرکەکان دەڵێم، ئەوانەی شێوەی ماڵاوایی خامۆش و لەنەکاو دەدەن.

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ٢٣ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٨

١٧ی خەرمانان، قەڵای دێموکرات مووشەکباران کرا.

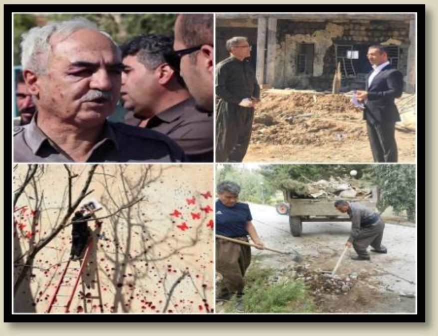

ڕوحی سەرکێش زۆرجار بەهێزترین وڵامی دژ بە هەڕەشە پێیە. پەیامی ئەو ڕوحە، وەکوو شەماڵی گەرمی سەرەبەهار دەهەموو کەلێن و قوژبنێک دەگەڕێ و بەفر و بەستەڵەکی ترس دەتوێنێتەوە. میوانی دڵ دەبێ و قەڵایەک لە ورە لە هەناوی مرۆڤدا بنیاتدەنێ.

١٧ی خەرمانان، قەڵای دێموکرات مووشەکباران کرا. دوابەدوای ئەو کارەساتە، سێچوار جووڵەی بەجێ بەهێزترین پەیامیان بەڕێکرد. بە باوەڕی من ئەو پەیامانە، لە هەمان کاتدا کە ئەرک بوون، پڕیش‌بوون لە ڕوحی سەرکێشیی و ڕۆشنترین واتای سیمبولیکیان پێبوو.

یەکەم: ڕاست لەو کات و ساتەدا کە هەموو لایەکمان لە دەرەوە و ژوورەوەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان نیگەران‌بووین داخوا ئەو مووشەکبارانە چ خەسارەتێکی خوڵقاندووە، شەهید و بریندارەکان چەند و کێن، کاک کەماڵ کەریمی وەکوو ئەندامی دەفتەری سیاسی بە ڕوخساری بریندارەوە لە تەلەفزیۆن دەرکەوت و بێ هیچ شڵەژانێک، ورد و دەقیق و سیاسیانە، هەواڵەکەی باشتر لە هەرکەسێک ڕاگەیاند. تا ئەو کاتەی بەڕێزیان قسەی‌نەکردبوو، هەواڵی ناڕاست و ڕەنگە بڵێم هێندێکیش چەواشەکراو لێرە و لەوێ بڵاودەبوونەوە. گەورەیی ئەو حەرەکەتە لەوەدا بوو کە هێشتا مەترسییەکە لەسەر قەڵا نەڕەوییبۆوە. کاک کەماڵ جیا لەوەی بە جەستە بریندار‌بوو، سەبارەت بە شەهید و بریندار‌بوونی ئازیزترین کەسانی دەوروبەریشی زامدارێکی ڕوحی بوو. هەمیشە لە دۆخێکی ڕوحی و جەستەیی

ئەوتـۆدا، هێزێک پێویستە پـاڵنەری دەربڕینی گوتە بێ، بۆوەی مرۆڤ بتوانێ بە ئـارامی هەواڵێکی دروست بە خەڵک ڕابگەیەنێ، بتوانێ وەکوو قەڵایەک لەبەرامبەر دوربین بوێستێ و قسەبکا. ئەو ڕوحە سەرکێشەم لەو ساتەدا بە ئاشکرا لە هەڵسوکەوتی کـاک کەماڵـدا بەدیکرد و زۆر سـەرکەوتووم دیت. ئەو چـاک تـوانی بڵـێ : کۆمـاری ئیسلامی سێدارە! چەندەی هەوڵ بدەی بمانکوژی، لەبیرت نەچێ ، ئێمە نامرین، چونکە نازانین بمرین.

دووهەم: هیوا جەماڵ لەلایەن تەلەفزیۆنی ڕووداو هـاتە قەڵا بۆ ئامادەکردنی ڕیپۆرتـاژێک. سۆراغی کـاک خالیـد عەزیزی گرت. پرسیاری لە کاک خالید کرد لە کوێ هەڤپەیوینەکە جێبەجێ بکەن؟ کاک خالید وڵامی داوە: ڕاست لە شوێنی موشەکبارانەکە. کاک خالیدیش ویستی ڕاست لەوێ بە کۆماری سێدارە بڵێ، سەد هێندەی دیکەش هەوڵـی فەوتـانی ئێمە بدەن، سەرکەوتوو نـابن. بەڵـێ، ڕاست لەو شوێنە قسەی لەگەڵ تەلەفزیۆن کرد. لەو جێیەی کە کۆماری خوێنڕێژ گەرەکی بـوو ببینێ چۆن جەنـازەی ئەو و هاوڕێیـانی لەژێـر خـاک دەردەکێشرێن و لەتوپەتەکـانی جەستەیان کۆدەکرێنەوە. ئەو ئازیزەشمان بەو حەرەکەتە سیمبولیکەی، کە هەڵقوڵاوی ڕوحی سەرکێشی ئەو بـوو، توانی بە دوژمن بڵـێ: کۆمـاری ئیسلامی سێدارە! چەنـدەی هەوڵ بـدەی بمـانکوژی، لەبیـرت نەچێ، ئێمە نـامرین، چونکە نازانین بمرین.

سێهەم: برینەکانی ڕوخساری شێواوی دیوارەکانی قەڵا بەدەستی هونەرمەندە بەتواناکانی ئەو گەلە، شۆڕش ئاهی و بەیان سۆهرابی جوانتر لە پێشوو سارێژبوون. لەسەر زاری هەر برینێکی دیوار، پەپـوولەیەک نیشت. بە نـووکی فڵچە و ڕەنگی ئەو ئازیزانە بزەی سەرلێوی ڕێبەرانـی شەهید تـێکەڵ بە وەرەی سوهەیلا و نەسرینەکان کرا. ئەوان پەیامی خۆیان لەسەر لاپەڕی دیوار تێکەڵ بە ڕوحێکی سەرکێش کرد و لە تـابلۆکانـدا ڕەنگیداوە. لەولاش، هەموو لایەک هیممەتیـان وەبەرخـۆ نـا و قەڵا کەوتە قۆنـاخی نەوژەن بـوونەوە. هـاواری پەپوولەکـانی ئەوانیش ڕوو لە جینایەتکاران بوو. بە دوژمنی مرۆڤایەتییان گوت: چەندەی هەوڵ بـدەی بمـانکوژی، لەبیـرت نەچێ ئێمە نـامرین، چونکە نازانین بمرین.

چوارەم: پەیامێکی سیمبۆلیک، دوای نەققاشییەکانی شۆڕش و بەیان، ئەوجار لەلایەن کاک مستەفا مەولوودییەوە کەوتە سەر زەین. بەڕێزیان لەجیات میکرۆفۆن دەستی دایە پێمەڕە. ئەوەش خۆی پەیامێکی نمادین بوو بـۆ کۆمـاری سێدارە. ڕوحی سەرکێشی ئەویش ڕایگەیانـد کە ئێمە لێـرە مـاوین ، دەژیـن و دەمێنینەوە. کـاک مەستەفا بەدەم

پاککردنەوەی پاشماوەی خاک و بەردی سەر ڕێگای نێو حەساری قەڵا، بە کۆماری وەحشەتی گوت، ئەوە باش بزانە! چەندەی هەوڵ بدەی بمانکوژی، لەبیرت نەچێ ئێمە نامرین، چونکە نازانین بمرین.

"بەڵێ ئێمە نامرین، چونکە نازانین بمرین." بەڕاست، کورد دەتوانێ بێ ئەو ڕوحە پڕ لە سەرکێشییە بژی؟ وڵام: " مێژوو ئەگەر وەکوو ئەزموون کەڵکی لێوەرنەگیراوە، لانیکەم ئەو گەلەی لەئاست جەبری ژیان، مان بەدرێژایی زەمان، باش دەرسداداوە."

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ٢٦ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٨

کۆچت ئۆغر، ڕێبازت پڕ ڕێبوار،

دواجار کە پرسیم چۆنی،

گوتت حەز لە کۆچی ناوەخت ناکەی،

گوتت عاشقی ژیانی و دڵت پڕ لە خۆزگەیە،

لەهەمان کاتدا

بزەیەکت هاتە سەرلێوان و دوایین وڵامت ئەوە بوو:

مەرگی لەنەکاویشم، خۆی درێژەی ئەو ژیانەیە،

گوتت شادم کە خاوەن سەرووەرییەکم، شادم کە بۆ گەلەکەم سووتام، شادم کە سەربەرز سەردەنێمەوە، ئەی کەسی برا شانازی لەوە جوانتر؟...

بەڵێ کەسی برا، خۆم بە چاوەکانی خۆم، بەدرێژایی ساڵانێک دیتم سەردار ژیای و ئەمڕۆش سالار ماڵاواییت کرد.
منیش لە تۆ شادترم کە ماڵت لەنێو دڵی نەتەوەکتدا بنیاتنا، سەربەرز ژیای و گەورەیی و یادەکانت بۆ

هەتاهەتایە لە دڵماندا جێیانگرت.

کۆچت ئۆغر، ڕێبازت پڕ ڕێبوار، دۆستە بە ئەمەگەکەی ڕۆژانی سەختی شانازییەکان......

بەبۆنەی کۆچی دوایی کاک ئەبووبەکر ڕاد، سەرەخۆشی لە خۆم و گەلەکەم و لە دۆستان و ئازیزان دەکەم. هیوادارم دواخەمی گشت لایەکمان بێ.

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ٢٦ی جانیۆیری ٢٠١٩

بەشێک لە کتێبەکان:

جوگرافیا

نووسەر: ستراڤۆن

وەرگێڕلە یۆنانییەوە: عەلی فەتحی

بابەت: زانستی مرۆیی

٦ی ئاگۆستی ٢٠١٦

گەلی دە دۆستان و خۆشەویستان، گۆتم با تۆزێک ڕێکلام لۆ کتێبە تازە چاپکراوەکانم بکەم..

٦ی ئاگۆستی ٢٠١٦

ئاناباس

کتێبی «ئاناباس» لە نووسینی «گزنفۆن»ـە کە «عەلی فەتحی» بۆ یەکەم جار لە «یۆنانی»یەوە وەریگێڕاوەتە سەر زمانی «کوردی».

گزنفۆن مێژوونووس و فیلسووفی یۆنانییە کە لە سەدەکانی چوارەم و سێهەمی پێش زایینندا ژیاوە. گزنفۆن گەلێ بەرهەمی هەیە کە ئەم کتێبە واتە ئاناباس، بەناوبانگترین و گرینگترینیانە. گرینگی تایبەتی ئەم بەرهەمە بۆ کورد، دەگەڕێتەوە سەر ئەم بابەتە کە نووسەر خۆی وەک سەربازێکی یۆنانی بەشداری شەڕەکانی ئەو سەردەم بووە و بە ناوچەکەدا تێپەڕیوە و باس لە جوگرافیا و بارودۆخی ناوچەی کوردستان دەکا.

٣ی ئاگۆستی ٢٠١٨

غەیبەتی کوبڕا و دەسکەوتی سوغرا.

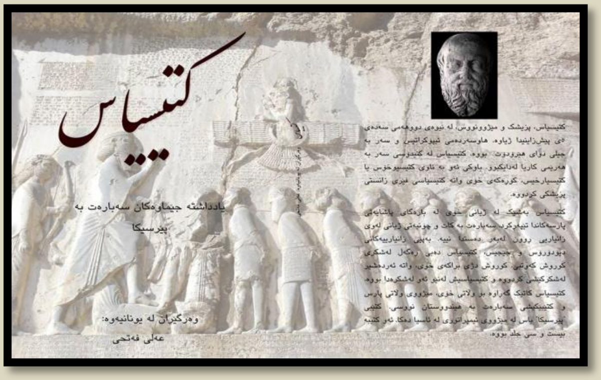

١٧ی جوونی ٢٠١٨

مێژووی شەڕی پارسەکان، ناسراو بە (مێژووی هێرۆدۆت)

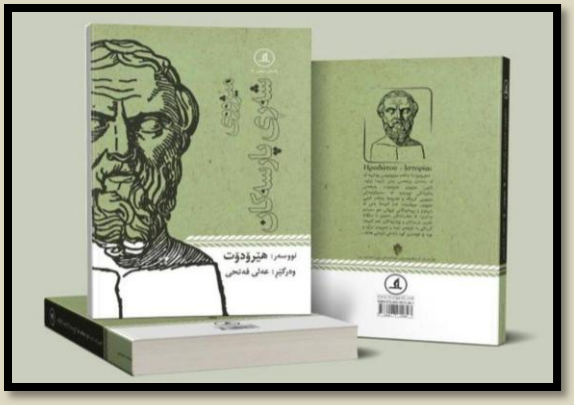

نووسەر: هێرۆدۆت

بابەت: زانستی مرۆیی

وەرگێڕ لە یۆنانییەوە

خاکی خوێناوی

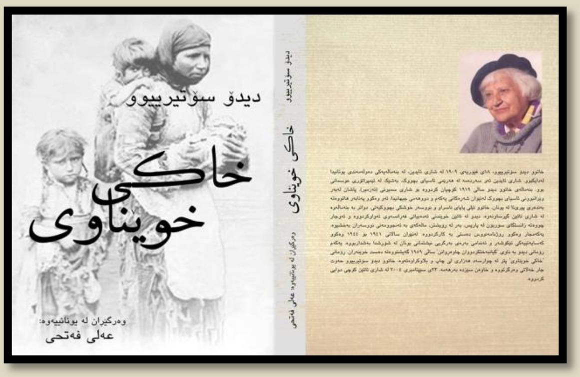

وەرگێڕانی ڕۆمانی "خاکی خوێناوی" بەلامەوە حەسرەتێک بوو. ساڵانێک بوو لە گۆشەی کتێبخانەکەمدا پاڵی‌لیدابۆوە و جاروبار بە خێسە پێی‌دەگوتم نۆرەمە. ڕاستییەکەی خۆیشم چاوبرکێم دەگەڵدەکرد و حەوداڵی فرسەتی ژوانێک بووم. چەند مانگێک لەوەپێش، شەوێکیان دەستمدایە و ملم دەبەر ملی نا. هەستمکرد سەیر بەدوای خۆیدا ڕامدەکێشێ. هەر ئەوەندە کە زانی عاشقی بوومە، دەستی گرتم و بەنێو دۆڵ و چیا و پێدەشتەکانی ئاسیای بچووکدا بردمیە نێو جیهانی پەرادۆکسەکان، بۆ ئەو شوێنەی عەشق و نەفرەت، جوامێری و خەیانەت، شادی و خەم، تێری و برسیەتی، ترس و بوێری، گریان و پێکەنین، هیواداربوون و بێهومێدی، نەخۆشی و سڵامەتی و ئازادی و کۆیلەتی.... دراوسیی یەکترن. ئەوجار پەردەی لەسەر هەموو ڕووداوە شیرین و تاڵەکان لادا بۆوەی لەلایەک بزەی دایک بۆ کۆرپە و لەولاشەوە جەستەی لەتوپەتکراوی بێتاوانەکان ببینم و بەو قەناعەتە بگەم عینایەت و جینایەت هەردوو دەستکردی مرۆڤن لەپێناو بەرژەوەندی و مەسڵەحەتدا، هەڵبەت بە پاڵپشتی سیاسەت و ڕەگەزپەرستی. ئەو هەستانەی باسمکردن، کۆڵێک پرسیاریان خوڵقاندبوو. خاتوو "دیدۆ سۆتیریییوو"ی نووسەر،

ئەویش وەکوو هەمووی ئێمەی خوێنەر، دەبوایە بەدوای ڕووداوەکاندا بچێ و وڵامێک بۆ هەرکامیان بدۆزێتەوە. ئەو مەعموریەتەی بە ئەکتەری ڕۆمانەکەی دا دەرێکەوێ و هەموو پارادۆکسەکان بە چاوی خۆی ببینێ. بەڵێ، مانۆلیس ئاکسیۆتیس، کوڕە لادییەکەی ڤیرڤینجە لە دەڤەری ئیزمیر، بەقسەی نووسەر وەڕێکەوت و منی خوێنەریشی لەگەڵ خۆی کردە هاوڕێ و جار دەبوایە بۆ دۆخی ئەو بگریم و جار قاقای بۆ لێدەم. هەر هەمووی ئاڵوگۆڕەکانم بەدڵ بوو.

مانۆلیس سەرەتا باسی پێکەوە ژیانی نەتەوکانی بۆ کردم. خۆی مەسیحی بووە و چ کێشەیەکی لەگەڵ تورکی موسوڵمان نەبووە. ئەو لە گوندەکەی خۆی ژیاوە و چ نەفرەتێکی لە سوڵتانی عوسمانی نەبووە. ئەو هەستە تا ئەو کاتە بەردەوام بووە کە تورک هێشتا تووشی پەتای ڕەگەزپەرستی نەبوونە، بەڵام هەرکە بانکی ئاڵمانی لە فەلەستین مەعموریەتی پێدەدرێت دۆخەکە بشێوێنێ، خیرا گورگە بۆرەکانی تورک دێنەمەیدان و لەژێر ناوی ئیسلام دەگیانی نەتەوەکانی دیکە بەردەبن. یونانی و ئەرمەنی بە گاور بانگ دەکەن و کورد بە کێویلکە.... چەندی دڵیان دەخوازێ دەکوژن و بەزەییان بە مناڵی نێو لانکەشدا نایە.

"خاکی خوێناوی" بەدڵم بوو. خۆشحاڵم وەرگێڕانی تەواو بوو. دڵنیام هەر خوێنەرێک دەست بە خوێندنەوەی بکا، هەم لە دنیای بەرژەوەندییە سیاسییەکان و هەم لە خۆشەویستی بۆ نیشتمان چاکتر تێدەگا و ئەوەشی تەواو بۆ ڕووندەبێتەوە کە ڕووداوەکانی ئەو سەردەم و ئێستا دەکرێ بڵێین ڕاست وەکوو یەکن: " زلهێزەکان، بۆ بەرژەوەندی خۆیان، گەلانی ژێردەستە دەکەنە گۆپاڵ بۆ لێدانی نەیارانی بەرژەوەندییەکانیان و هەرکە بە مەبەستیان گەیشتن، ئەو گۆپاڵە فڕێدەدەن و ڕێگە بە نەیاری کۆن و یاری تازەیان دەدەن چەندی حەزدەکا گۆپاڵەکە لە داروبەرد ڕاکێشێ و لەتوپەتی بکا...!"

٧ی مای ٢٠١٦

زۆر جار لێم دەپرسن چۆنی؟ منیش وڵامدەدەمەوە کە وەکوو سەپانی شێخم لێهاتووە. پێنجی بەیانی دەچمە سەرکار. هەڵبەت ئەوەیان بەشی بەرێچوونە لەباری ماڵییەوە. بەڵام، لەباری ڕوحیشەوە پێویستیم بە بژیو هەیە. ئێوارە دوای کار، خۆم سەرقاڵی خوێندنەوە و نووسین و بەتایبەت وەرگێڕان دەکەم. کەوابوو دەکرێ بڵێم سەپانی شێخیم. وەک دەڵێن: حەسانەوەم نیسک هەڵقەندنەوەیە. نایشارمەوە گەلێک شاد دەبم کە جاروبار بەرهەمی چاکیش بەدەستمەوە دێ.

دوو ساڵی ڕێک، زۆربەی وەخت، خۆم مژووڵی ئەو سەرچاوە بەنرخەی نێو وێنەکە کرد. کۆمەڵە کتێبێکی مێژووییە، هەرچەند ناوی جۆغرافیای ستراڤۆنی لەسەرە. ئەو کۆمەڵە لە ١٧ کتێب پێکهاتووە. نووسەر لە کتێبی یەکەمڕا تا دەهەم سەبارەت بە مێژووی قاڕەی ئوروپا لە سەردەمی باستاندا دەدوێ، بەڵام لە کتێبی یازدەهەمڕا تا حەڤدەهەم باسی ئاسیا بەگشتی و ڕۆژهەڵاتی ناوین بەتایبەتی دەکا. کوردستانیش لەو نێوەدا بێبەش نییە. سەرچاوەیەکی بەنرخە بۆ توێژەرانی مێژووی کوردستان و ناوچەکانی دەوروبەری.

بەخۆشییەوە ئەمرۆ وەرگێڕانی ئاخر دێرەکانی ئەو حەوت کتێبەی دوایی، واتە بەشی ئاسیام تەواوکرد و دڵم حەساوە کە توانیم بەرهەمێکی دیکە لە زمانی یونانییەوە وەرگێڕمەوە و خەڵاتی کتێبخانەی نیشتمانەکەمی بکەم. چ هەستێک لەوە خۆشتر کە جگەرگۆشەیەکی‌ترم لە کتێبخانەی مێژووی کوردستاندا جێدەگرێ.

هیوادارم هەرچی خێراتر بە چاپێکی جوان بکەوێتە دەستی خوێنەرانی خۆشەویست.

٥ی ئەپریلی ٢٠١٦

پەراوی یاداشتە شاراوەکان

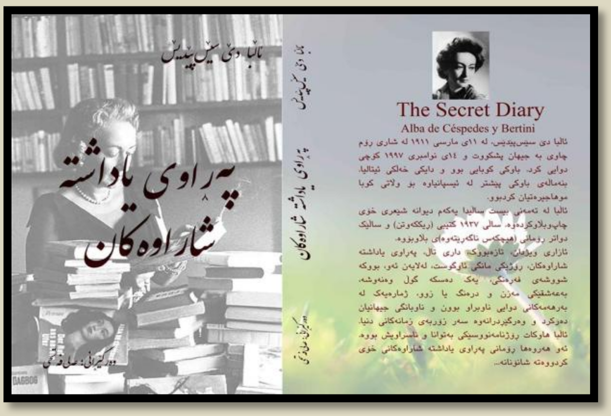

والێریا خاوەن ژیانێکی ئاسایی لەگەڵ میشێلی مێردی بژیوی بنەماڵە چوارکەسییەکەیان دابیندەکەن. خاوەن دوو منداڵن میرلا و ڕیکاردۆ . والێریا ماندوو لە ژیانی سەختی دوای شەڕ، نووقمی گۆلاوی کێشەکانی سەردەم، بڕیارێکدەدا و پەڕاوێک، دەفتەرچەیەکی بەرگ چەرمی ڕەش دەکڕێ و نوختەی دەسپێکی ڕووداوەکان و تەنیا هاوڕاز و هاودەمیی ئەو لەو ساتەوەختاندا دەبێ. وەرچەرخانێکی ڕوحی لە هەست و تێفکرینەکانیدا پێکدێ. خۆی دەداتە بەر شەپۆلەکانی خۆشەویستی و بەتاکە مەرهەمی زامەکانی دەزانێ بۆ دەربازبوون لە قەیرانەکانی چینایەتی و نهێنی ئازارەکانی لای یادنامەکەی دەدرکێنێ.

شێوازی نووسین ڕۆژنامەگەرییە. ڕوانگەکانی خۆی و میشێل و میرلای کچیان و ڕیکاردۆی کوڕیان دەخاتە بەرباس و هەڵسەنگاندن. سەربەخۆیی میرلا و بێدەسەلاتی ڕێکاردۆ، خەمخۆری میشێل و خەراپی باری ماڵیی بنەماڵە و

یەکهەوابوونی ژیان، بنەمای نووسینەکانی والێریا پێکدێنێ. گرفتە ماڵی و ڕوحییەکانی سەردەمی دوای شەڕ، والێریا دەخاتە بەردەم شەپۆلە نوێیەکانی خۆشەویستی لە دەرەوەی بازنەی ژیانی بنەماڵەیی و زێدەتربوونی ئازارەکانی فیکری ئەو. ئەو بەردەوام ناچارە پەڕاوەکە وەشێرێ و حەزناکا هیچکام لە ئەندامانی بنەماڵە بە ڕازە نهێنییەکانی بزانن......

١٢ی جوولای ٢٠١٥

پەنجەرەکان

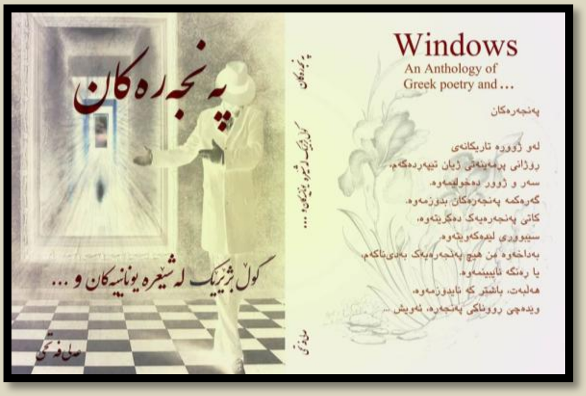

گوڵ بژێرێک کە لە شێعری ٧٦ شاعیری یونانی و ٣٢ شاعیری بیانی پێکهاتووە. ئامادەکردنی ئەو بەرهەمە پتر لە دوو ساڵ کاتی بۆ وەرگێڕان پێویست بووە. لە شاعیرانی یونانی ناسراو وەکوو کەڤاڤیس و یانیس ڕیچۆس و یۆرغۆس سێفێریس و چەندێکیتر، زۆرترین و بەناوبانگترین شێعرەکانیانم هەڵبژاردووە.....

٢٣ی نۆڤەمبەری ٢٠١٤

ژنی خەیانەت لێکراو

سیمۆن لووسی ئێرنستین ماری برتراند دوبووار ناسراو بە سیمۆن دوبووار، فیلۆسۆف، نووسەر، فێمینیست و ئێگزیستانسیالیستی فەڕانسەوی بوو. ناوبراو لە ٩ی ژانوییەی ١٩٠٨ی میلادی لە شاری پاریس لەدایکبوو و لە ١٤ی ئاپریلی ١٩٨٦ی میلادی ماڵاوایی یەکجاری کرد.

سیمۆن لە بنەماڵەیەکی دەوڵەمەندی کاتۆلیک چاوی بەدنیا پشکووت، خاوەن بڕوانامەی ماستێری ماتماتیک و فەلسەفە بوو و دواتر ئەدەبیاتی خوێند. لەسەردەمی خوێندنی فەلسەفە، لەگەڵ ژان‌پۆل سارتێر ئاشنابوو. ئەو جووتە ژیانی پڕلە وەفاداریی تاکهاوسەرییان گرتەبەر.

بووار دوای ساڵی ١٩٦٨ وەکوو دایکی فێمینیسم ناوبانگی دەرکرد. بەرهەمی نووسراو و ناسراوی ئەو، واتە ڕەگەزی دووهەم، ساڵی ١٩٤٩ چاپوبڵاوکراوە و دواتر چەشنی مانیفێستی فێمینیسم ناسرا. چەند شاکارێکی دیکەی سیمۆن بریتین لە: میوان، خوێنی کەسانی‌تر، هەموو دەمرن، ڕەگەزی دووهەم، ماندارینەکان، بیرەوەری کچێکی بەگوێ، مەرگێکی پڕلە هێمنی، وێنەجوانەکان، ژنی خەیانەت لێکراو، پیری، ڕێوڕەسمی ماڵاوایی....

٢ی ئاگۆستی ٢٠١٤

بارەگای حاجی ڕەشید

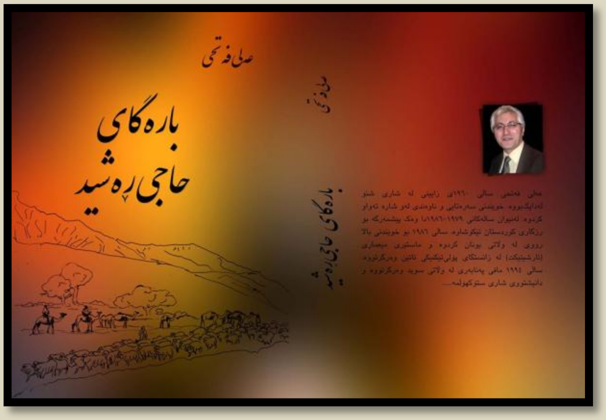

ڕەسوو خوو و ڕەوشتی تایبەت بە خۆی هەبوو. لە بارەگا، یەغدانێکی شاراوەی هەبوو کە سەری ماروموێرووی تێدا بوو. بەردەوام دزی دەکرد. هەرکات لەماڵ نەبوایە و پیاو توانیبای چاوێک لەنێو یەغدانی ئەو بکا، بەدڵنیاییەوە بیستسی لینگە کەوشی دەدۆزییەوە. هەر لینگە کەوشێک، خاوەن ڕەنگ و ژمارە و قەوارە و ئەندازەیەک بوو. ئەگەر چواریان ڕەش بان، حەتمەن شەشیان قاوەیی بوون. نە ڕەشەکان و نە قاوەییەکان یەک ژمارە نەبوون. نە وێکدەچوون و نە لەگەڵ یەکتر جووت دەکران. ڕەسوو هەرجارێک سەفەری شاری کردبا، سەردانێکی دوکانەکانی پێڵاو فرۆشی دەکرد. تا کابرای خاوەن دوکان لینگە کەوشی خواستی ڕەسووی دەهێنا، ئەو لینگێکیتری دەدزی و پێیوابوو لەگەڵ ئەوانەی ماڵەوە یەکدەگرنەوە. گشت جارێ بەبێ ئەوەی هیچ جووتە پێڵاوێکی کڕیبێ، لینگێکی دزراوی لەگەڵ خۆی دەهێنایەوە. لە دواییشدا دەردەکەوت کە ئەو لینگە تازەیەش لەگەڵ ئەوانەی هەیەتی، یەکتر ناخوێننەوە!!!!!

٢٧ی فێبریوێری ٢٠١٤

مۆمەکانی سپێدە..... ڕۆمان

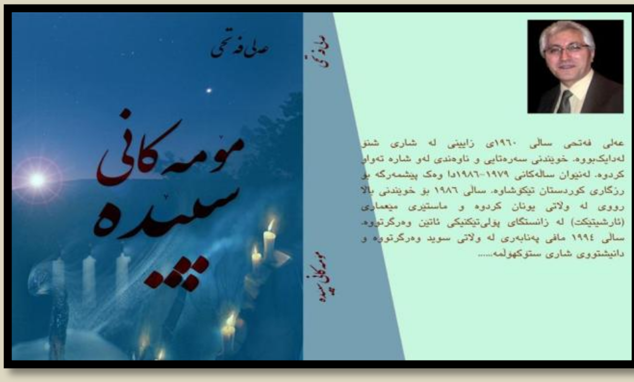

لەبەر هەژاری گیرفان، ڕۆمان لە سەرگەردانیدا دەخولێتەوە.

جوانتر لە گشت جارێ بوو. برۆکانی باڵی سەقری بەرزایی بوون و بەسەر دەشتی روخساریدا چەتریان بەستبوو. ئەستێرکی چاوەکانی روونتر لە کانیاوەکانی سێسنوور، دەوریان بە شیلانی مژۆڵکان گیرابوو و مەڕمەری سەوز و خاڵی رەش لەسەر لاپەڕەی سپی بووکی خەیاڵ بوون. هەرجارێ بەرمزە دەمی پشکووتووی وەخۆ دەخست، ئەوینی دڵی ساوای من باڵای دەگرت. تابلۆی ئەستێرک و باز و خونچە کەوتبوونە ژێر سایەی چینێک زولفی خورمایی و لەسەر پەیکەرەی بەژنێکی ئەفسانەیی داندرابوون. ئەو شەوە جێژنی گرتبوو. خۆی بۆ شاییەکی نهێنیی سازکردبوو. کراسی شینی ئاسمانی نگین لەو شەوەدا، گۆڕەپانی کۆمەڵێک ئەستێرەی تروسکەدار بوو و لەدەوری کەمەر، پشتێندی رەنگ پەمەیی روون و سوخمەی دەسچنی شین، مۆدێلی هۆنەریی کیژە کوردی دەنواند. کاتێک هەڵدەستا سەرپێ، شازادەیەک لەبەردەم مندا بە لەنجەوە هاتووچۆی دەکرد. نگینی من ئەو شەوە شاجوانی کێبەرکێی خەیاڵی و ئەفسانەیی بوو. ملوانکەی مورووی شین تا راستای مەمکانی شۆڕ ببۆوە و دڵی تروسکەداری زێوینی نێوان هەرمێیەکانی سینگی، پەیامێکی ئاشقانەی بە بەژنی ئەفرۆدیتی ئەو بەخشیبوو. پاپیۆنێک بە تەنیشتی راستی پشتێندی هەڵواسرابوو و گرێی پاپیۆن گوڵ هەناری نێوک زێوینی شینی توند بوو. هەرهەمووی دەسکردی خوای جوانی شازادەکەم بوون.

٨ی فێبریوێری ٢٠١٤

ژماره ٣١٣٢٨

ڕۆمانێک سەبارەت بە ڕەشەکوژیی ئەرمەنی و یونانییەکان بەدەست تورکەکان، لە سەردەمی شەڕی یەکەمی جیهانیدا.

٢٣ی جانیۆێری ٢٠١٤

تەسلیم یا مەرگ

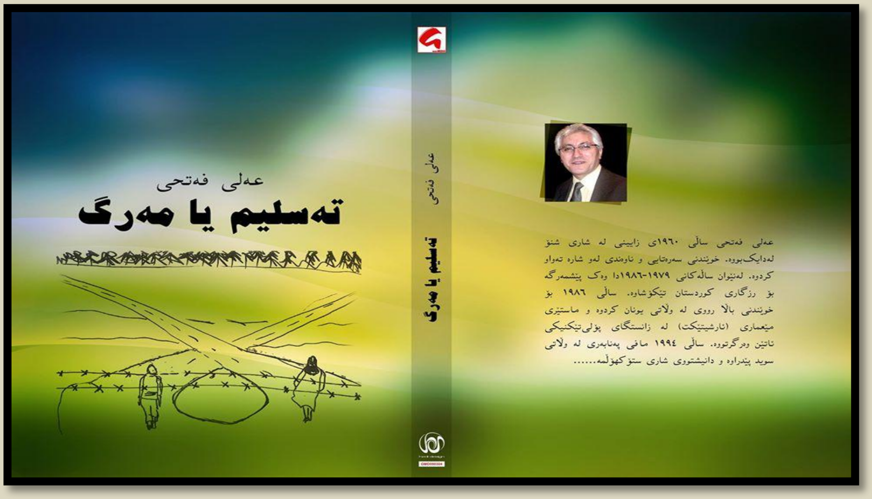

١٨ی جانیۆری ٢٠١٤

کورد و کوردستان

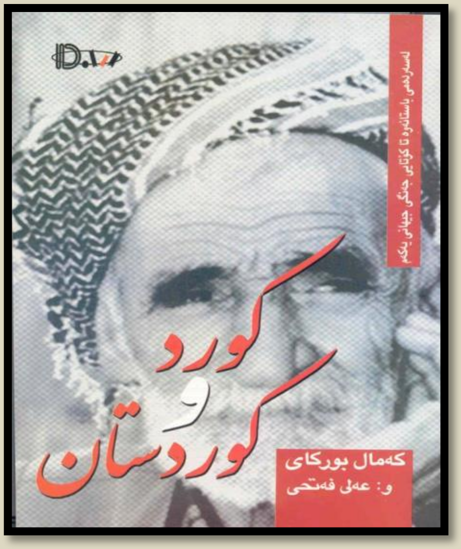

لە نووسینی کەماڵ بورکای.

٦٠٠ لاپەڕەیە. ئەو کتێبە بە زمانی تورکی نووسراوە. سەرەتا وەرگێڕدرایەوە سەر زمانی یونانی و دواتر من وەرمگێڕاوە سەر زمانی کوردی. من هەردوو دەقی یونانی و تورکیم لەبەردەستدا بوو، بۆوەی لە کاتی وەرگێڕاندا بەراوردی بکەم. کتێبیکی دەوڵەمەند لەمەر ڕووداوە مێژووییەکانە و پڕە لە زانیاری نوێ. لەلایەن دەزگای وەرگێڕان لە هەولێر، چاپ و بڵاوکرایەوە.

٨ی جانێوێری ٢٠١٤

مێژووی جەنگی پارسەکان

مێژووی هێرۆدۆت. ٩ کتێب لە ٢ بەرگدا. چاپی دەزگای موکریانی.

مێژوو بەباوەڕی من تەنیا گێڕانەوەی چیرۆک و بەسەرهاتی ڕابردوی مرۆڤ نییە، بەڵکوو کۆڵێک ئەزموون و بەڵگە بۆ داهاتوویە و بۆیە وەک سەرچاوەیەکی بەوەج سەیری دەکەم. حەزدەکەم زانیارییم لەمەر ڕەوتی ئاڵوگۆڕی چارەنووسی گەلان و وڵاتەکانیان دەسکەوێ و کەند و کۆسپی دواکەوتنی ئێمەی کورد و بێ کیانیی نەتەوەکەم لێروونبێتەوە.

ئەو کتێبەی لەبەر دەستی تۆی خوێنەری بەڕێزدا، هەرچەند سەبارەت بە شەڕی پارسەکان لە سەردەمی باستاندا، بەڵام وەک مێژووی هێرۆدۆت ناسراوە. مێژووی هێرۆدۆت، پڕە لە زانیاری و بەڵگەی مێژوویی و هاوڵاتیانم دەتوانن وەک سەرچاوەی توێژینەوە کەڵکی لێوەرگرن. سەرجەمی بەرهەمەکە لە نۆ کتێب پێکهاتووە. هێرۆدۆت هەرکام لە کتێبەکانی پێشکەش بە خواوەندێکی سەردەمی باستان کردوە و منیش وەرگێڕاوەکەی خۆم بەتەواوی خەڵاتی شەهیدانی گەلم دەکەم.

ئەگەر بەهەڵە نەچووبم، خوێنەر و توێژەری کورد تا ئێستا پتر سەیری ئەو مێژووەیان بە زمانەکانی بێگانە

کردوە. وەرگێڕاوی فارسییەکەی بەلای منەوە جێگای متمانە نییە و تەواو دەسکاری کراوە. فارسەکان پێیانوایە مێژوونووسانی بێگانە دەبێ بەخواست و حەزی ئەوانەوە بنووسن، ئەگینا ئەوە مێژووی ڕاستەقینە نییە و بۆ هەر پاراگرافێک کۆلێک بۆچوونی دەسکردی خۆیان بە کتێبەکانەوە زیاد کردوە. من خۆم ئەو دەسکارییەی خەڵکانی وەرگێڕی فارسم پتر لەو کتێبە و لە کتێبی ئاناباسی گزنفۆندا بەدیکرد. گشت مێژوونووس و توێژەر و خوێنەریتر هێرۆدۆت وەک باوکی مێژوو دەناسن، لەحاڵێکدا فارسەکان لەو بارەوە گومانیان هەیە، چونکە بەحەزی ئەوان سەیری ڕووداوەکانی نەکردوە. سەبارەت بە زمانەکانیتر وەک تورکی و عەرەبی ناتوانم بۆچوونم هەبێ. هەربۆیە، من خۆم هەستم بەو پێویستییە کرد کە ئەو سەرچاوە مێژووییە، لەبەر ئەوەی گەلێک دەوڵەمەندە، ڕاستەوخۆ لە زمانی یونانییەوە وەرگێڕمەوە سەر زمانی کوردی.

خوێنەری بەڕێز! لەکاتی خوێندنەوەدا ژمارەیەکی زۆر ناو بەرچاو دەکەون. من بەنۆرەی خۆم هەوڵم داوە ئەوەندەی بکرێ، لە پاراگرافەکاندا ڕوونکردنەوەی کورت و پێویست سەبارەت بەو ناوانە بنووسم، هەڵبەت ئەوانەی گرینگن. ڕەنگە جاروبار بەسەر شوێنێکی نەناسراودا کەوتبم کە کوێرە کانییەک لەوسەری قاڕەی ئەفریقیا بووبێ و ئەمڕۆ نە ئاسەواری مابێ و نە لەباری مێژوویی و جۆغرافییەوە گرینگییەکی ئەوتۆی هەبێ، ئیتر نە خۆم بەو شوێنەوە ماندوو کردوە و نە لە هیچ سەرچاوەیەکیتریش ناوی هاتووە تا من وەک زانیاری بیخەمە بەرچاوی خوێنەر.

مەبەستێکیترم لەو وەرگێڕانە ئەوە بوو کە زۆربەی سەرچاوە مێژووییەکانی هێرۆدۆت، گزنفۆن، ستراڤۆن، پلوتارخیس و چەندێکیتر، لە زمانی ڕەسەنی یونانییەوە وەک خۆیان وەرگێڕمەوە سەر زمانی کوردی و کتێبخانەی کوردیان پێ دەوڵەمەندتر بکەم و خوێنەر و توێژەرانی کورد چاو لەدەستی زمانەکانی بێگانە نەبن. هیوادارم بەرهەمێکی بەکەڵک بێ و تۆی بەڕێزیش چێژی لێوەرگری. بێشک هیچ بەرهەمێک بێ کەموکوڕی نابێ و بە تێبینی و هەڵسەنگاندن و لێوردبوونەوەت شادم بکە. هەر لێرەشدا دەستخۆشی بە کاک سۆران عەلیپور دەڵێم کە ئەرکی پێداچوونەوەی بەرهەمەکەی وەستۆگرت و بەدڵەوە سپاسی دەکەم.

١٩ی مای ٢٠١٢

ئاناباس

خوێنەری بەڕێز، کتێبی مێژوویی ئاناباس یەکێک لەو سەرچاوە بەنرخانەیە کە زۆربەی زانا و توێژەرەکانی بواری زانستی کەڵکیان لێوەرگرتووە. لەسەر ناوچەی ڕۆژهەڵات و ئاسیا بە گشتی و کاردوخ و خالدی و خالیڤییەکان بەتایبەتی، زانیاری بەنرخی تێدا. باسی نەتەوەکانی سەر ڕێگای چوون و گەڕانەوەی لەشکری یونانی لەگەڵ لەشکرکێشییەکانی کوروشی دووهەم دەکا. کتێبەکە ناسراوە بە (ئاناباس). جیا لە وشە و ناوی ئاناباس، گەڕانەوەی دەهەزار یونانیش وەک ناو بەکارهاتووە. لە دەقی یونانییەکەدا بەو شێوەیە نیە. ئەسڵەن باسێکیش لەو ناوەی دوایی نەهاتووەتە گۆڕێ. ئەو تیترە واتە گەڕانەوەی دە هەزار یونانی تەنیا لەبەر ئەوەیە کە لەو لەشکرە گەورەیە، سەرجەم دەهەزار کەس بە زیندوویی گەیشتنەوە وڵاتی خۆیان. ئەگەر بە هەڵە نەچووبم ئەو سەردێرە تەنیا بەهۆی وەرگێڕەکان بۆ کتێبی ئاناباس دیاریکراوە.

وشەی ئاناباس (ئەناڤاسی) لە زمانی یونانیدا واتای هەڵکشان بەرەو ژوور یا سەرکەوتن دەدا. ئەبەدا بە مانای گەڕانەوە نیە، وەک لە زۆر کتێباندا بەو چەشنە لێکدراوەتەوە. یونانییەکان وەک نەتەوە خۆیان لە گەلانیتر بە فەرهەنگتر و خاوەن شارستانییەتی پێشکەوتووتر زانیوە. کاتێک لەشکرەکەیان بەرەو ئاسیا داگەڕاوەتە خوار، دوای شکستی کوروش ناچار بە گەڕانەوە بەرەو ژوور، واتە خاکی یونان بوو و بۆیەش گزنفۆن ناوی ئەناڤاسی (چوون بەرەو ژوور) لەسەر کتێبەکەی داناوە. بە واتایەک یونانییەکان نەک تەنیا لەباری فەرهەنگ و شارستانییەتەوە، بەڵکوو لەباری هەڵکەوتەی جۆغرافیشەوە خۆیان بەرزتر دیوە.

من دەمزانی بەشی زۆری زانیارییەکان کە لەسەر ئەو کتێبە هەن، ڕاستەوخۆ لە تەرجەمەی فارسی، عەرەبی یا تورکی وەرگیراون. بەتایبەت فارسییەکە لە تەرجەمەی فەڕانسەویڕا و لە سەردەمی قاجار وەرگێڕدراوەتەوە سەر فارسی. بە ئاشکرا دەسکاری کراوە. کاتێک وەرگێڕاوی فارسییەکە و ئەسڵی یونانییەکەم لەبەریەکدانا، ئەوسا بۆم دەرکەوت کە بەهەڵە نەچوومە و بۆچوونەکەم درووستە. ئەوەی ئێستا تۆی بەڕێز دەیخوێنیەوە، دەقی یونانییەکەیەتی. من دوو جۆر چاپی یونانی ئاناباسم لەبەردەستدا بوو. هەردووک چاپیان پێداچوونەوە و تەئیدی بەشێکی زۆر لە ماموستایانی بەشی مێژووی زانستگاکانی یونانیان لەسەرە. پاش فەترەیەک بەراورد لەنێوان فارسی و یونانییەکە، بۆم دەرکەوت کە ئێرانییەکان یا واباشترە بڵێم فارسەکان، ئەو کتێبەیان بەدڵی خۆیان تەرجەمە کردوەتەوە. لە هیچ شوێنێکی کتێبی ئاناباس‌دا وشەی ئێران و ئێرانی بەکار نەهاتووە و لەجیات ئەوانە واژەی بەربەر نووسراوە. فارسەکان لەو شوێنانەی باسی خۆیان هاتووەتەگۆڕێ، لەجیات وشەی بەربەر گورجێک فارس یا ئێرانیان نووسیوە. بەڵام لەو جێگایانەی باسی کورد و نەتەوەکانی‌تر کراوە، وشەی بەربەر وەک خۆی ماوەتەوە و دەستی لێنەدراوە. لە زۆر شوێن تێکستەکە یا هەر تەرجەمە نەکراوەتەوە، یا ئاڵوگۆڕی بەسەردا هاتووە و هیچ پێوەندییەکی بە ئەسڵی ماناکەوە نیە و هتد. بە باوەڕی من ئەوەندەش بۆ دابەزینی نرخ و قیمەتی وەرگێڕدراوێک بەسە.

لەهەر حاڵدا هیوادارم بە سەرکەوتوویی توانیبێتم ئەو کتێبە مێژووییە بەووەجە لە زمانی یونانیڕا بێنمە سەر زمانی کوردی و کتێبخانەی نیشتمانەکەمی پێ دەوڵەمەند بکەم. هەڵبەت من وەک وەرگێڕی ئەو سەرچاوە بەنرخە، خۆم لە بەرامبەر وشە بە وشەی دەقی یونانییەکە بە بەرپرس دەزانم. هیوادارم جێگای پەسندی هاوڵاتییانم بێ. هەڵە و پەڵەش دەخەمە بەر بارەگای گەورەیی و دڵفراوانی و یارمەتی ئێوەی بەڕێز.

١١ی مارچی ٢٠٠٨

چرکەی شادی

دایک مانگانێک چاوەڕوانی لەدایکبوونی کۆرپەیەتی. لەبەر ئازار و برک و ژان بەدڵەوە خۆڕادەگرێ. یەکەم گریانی منداڵ و چاوپشکووتنی بە جیهان، مژدەی شادی بە دایک دەبەخشێت. نووسەریش دایکێکە. زەمەنێک ماندوو دەبێ و وەک سەردەمی ئاوسبوونی دایک، لە چاوەڕوانیدا دەژی. فارس گوتەنی زەجری خوشایندە و بە دڵ و گیان دەیکڕێ. وەختێک کتێب و بەرهەمەکەی لە چاپخانە دێتەدەر، لەجیات گریانی کۆرپەی، گوێ لە قاقای لاپەڕەکانی دەگرێ و شادی لە دڵ و دەروونی دەگەڕێ. منیش بە سکێک دوو کۆرپەم دوای چاپ، گەیشتنە دەست. خۆشییەکی کەموێنە!

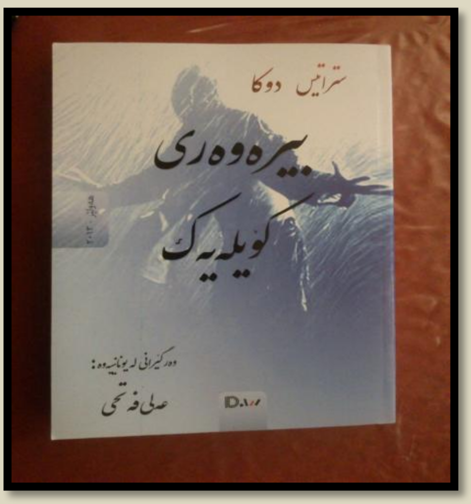

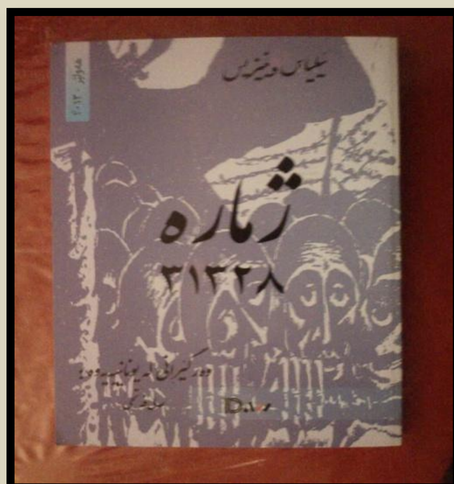

٢٢ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٣

بیرەوەری کۆیلەیەک

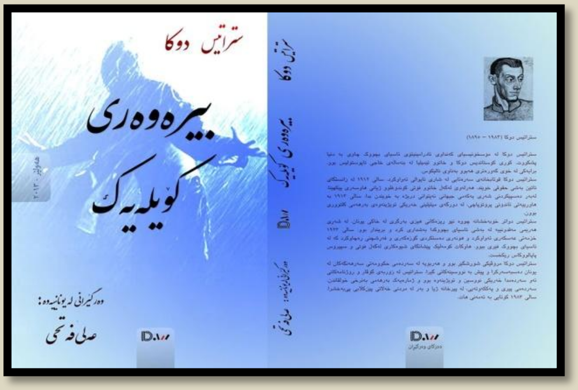

ستراتیس دوکا

وەرگێڕانی لە یونانییەوە کوردی

٨ی جوولای ٢٠١٣

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر

کۆکردنەوە و ئامادە کردنی: رەحمان نەقشی

بەفرانباری ٢٧١٩ی کوردی - دێسەمبەری ٢٠١٩ی زایینی

تێکۆشەر، نووسەر و وەرگێڕی بە توانا هاوڕێ عەلی فەتحی

عەلی فەتحی: ساڵی ١٩٦٠ لە «شنۆ»ی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دایک بووە. لە ساڵی ١٣٥٨ تا ساڵی ١٣٦٧ پێشمەرگەی حیزبی دیموکراتی کوردستان بووە. لە یۆنان کارناسیی باڵای لە بەشی تەلارسازی وەرگرتووە و لە ساڵی ١٣٧٣ەوە لە سوید نیشتەجێ بووە. لە دوو بواری وەرگێڕان و ڕۆماننووسیندا کاری کردووە.

عەلی فەتحی خاوەنی چوار ڕۆمانە بە ناوەکانی، «ئازاری خەونەکان»، «تەسلیم یا مەرگ»، «مۆمەکانی سپێدە»، «بارەگای حاجی ڕەشید» و پێنج ڕۆمانی لە زمانی یۆنانییەوە وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی و چوار کتێبی مێژوویی و کۆمەڵە شێعرێکی یۆنانی وەرگێڕاوەتە زمانی کوردی.